

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• XIII. évfolyam • 2021 • 2. (48.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Kiss Székely Zoltán: Egy otthoni előadásra 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Csontos Márta: A lírai szövegsubjektum szerepe
Reményik Sándor költészetében 4

ÖRÖKSÉG

Kozma László: Kölcsey Ferenc Himnuszának világa
és értelmezésének közhelyei 14

HELYTÖRTÉNET

Balázs Árpád: Orbán Balázs szülőföldjén (II.) 22

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében XLV. 34

MÚZSA ÉS LANT

Csontos Márta versei 43

P. Buzogány Árpád versei 45

Beke Sándor versei 46

Baricz Lajos versei 47

Márton Tímea versei 48

P. Buzogány Árpád: Sehol se fáj 49

Albert-Lőrincz Márton versei 53

Nagy Székely Ildikó verse 54

Márton Károly versei 55

Ráduly János: Haikuk 55

Bognár Stefánia verse	56
Szász András: Macskák	57
Csatáné Bartha Irénke versei	61
Kacsó András: Küküllő-sors (II.)	63
MÚZSÁK AJÁNDÉKA	
Beke Sándor fordításai:	
Gabriel Cojocaru versei	68
HIT ÉS ÜZENET	
Kozma László: Triptichon.	
Árpád-házi szent királyok (I.)	77
Kacsó András versei	80
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Asztalos Enikő: Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben IX.	
Magyar népi kézimunkák Maros megyében (II.)	83

Erdélyi Toll

• **Alapította: Beke Sándor** • **Alapítási év: 2009** •

- Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •
- Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •
- Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •
- Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •
- Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •
- Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •
- Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, Str. Tamási Áron nr. 87. jud. Harghita, RO •
- Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •
- Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •
- A megjelent írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség véleményét! •
- Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza •
- A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •
- Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •
- Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •
- A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •
- Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •

• **ISSN 2066 — 8929** •

Kiss Székely Zoltán

Egy otthoni előadásra

Tévedhetetlenség fátylában áll a táj.
Az utcán végigcsusszan az utolsó fény.

Miért bont ki, mivé szelídít ez a zene?
Hol köd alig lebeg, s a színházba belépők
utolsó lehelete imaként száll a fénybe.
Emberek, kik áhítják a szó varázsát,
az alig hallható sóhajok zenéjét.

Akárha Istenhez szólna a hang.
Magyarázni nem tudom, csak érzem,
ahogy az elfogadás kirajzolódik
a Somostető alatti zsidótemető bokraira.

Szinte giccses, mégis ebbe a városba
simul bele, semmi köze a hithez.

Szelíden simogat könnyeket az arcra.
Megtalált mondat vagyok, nyelv alá való.
Szavakból szabok köntöst neked.
Éber vagyok, kerül a megalkuvó álom.

Színházból kijövet élénk csoportok
locsolják szét a szavak zálogát.

Parkba ülnek, szedik szét az igék szövetét,
újraszabják. Ismerős arcok, valahonnan
az elmúlásból üzennek. Kezükben műsorfüzet
két-három évtizednyi előadásokról.
Szorongatják, bár tudják jelentésnélküliségüket.

Rámerevül nézésük a zenére. Ködruhámon
is áthatol. Csak így lehet Istenhez szólni.
Tudják — nem csak sejtik — a múltból a mát.

Éber vagyok. Élő fák sorakoznak a parkban.
Új színházat épít az élet. Látomásosat.

Csontos Márta

A lírai szövegszubjektum szerepe Reményik Sándor költészetében

„Az ember éppen a nyelvben és a nyelvnek
köszönhető konstituálódik mint szubjektum...”
(*Émile Benveniste*)¹

Ki vagy, te félelmetes idegen,
Akit költőnek nevez a világ...
(*Az a félelmetes másik*)

Felépítettem tornyomat
Magamnál magasabbra:
Ember vagyok, gyarló vagyok,
Leszédülök zuhanva.
De a torony, mit építettem,
Talán-talán állni fog itten,
Habár ledőltem én...
(*Solness*)

A szövegértelmezést meghatározza Reményik költészetében a művészi cselekvést megvalósító alany, a költő pozíciója; egyrészt minősíti a dolgokat, másrészt a dolgokhoz való viszonyát is feltárja. Ez elsősorban önmaga és a természethez való viszonyrendszer, amelyben a 'dolgok lelke' — esetében a fák, sziklák, vizek és virágok, természeti élőlények antropomorfizált megjelenítése — olyan egzisztenciális szférába emelkedik, ahol a rendületlen kitartás, a feladatvállalás szükségességének metaforájává válik. Másrészt versbeszédének alkotóját jellemzi az eleve elrendelésbe vetett hite, mely szerint minden elkerülhetetlen sorsszerűségben történik, erkölcsiségének mozgatórugója az örök törvény, ez minden cselekedetének mozgatórugója. „Nem az enyém a fény, csak bennem jár / Istennek köszönjétek ne nekem” — hangsúlyozza *Azt mondják...* című versében, s érezzük, hogy a deszakralizálódó, dehumanizálódó világban, önként vállalt alkalmazkodáskényszere tudatában eljátssza a kiválasztott szerepét, s az alkotói folyamatban „etikai értékrendszere következetes és ellentmondásmentes, erkölcsi-formai mélyszerkezete szilárd és egyértelmű”.²

¹ idézi HORVÁTH Kornélia, *Tűhegyen, Versértelmezések a későmodernség magyar lírája köréből*, Bp., Krónika Nova Kiadó, 1999. 3.

² KÖDÖBÖCZ Gábor *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében, A poétikai módosítások természete a daloktól a „szövegekig”, szerk. BITSKEY István, GÖRÖMBEI András, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002, 23.*

Az egyén szubjektív érzéseit hálás 'anyagnak' tartja Reményik a kor feltérképezéséhez. S mivel egy irodalmi szöveg létrehozása mindig és szükségképpen történeti aktusnak minősül, érthetővé válik számunkra az a heideggeri kijelentés, melynek értelmében, „amikor a művészet történik — azaz ha jelen van a kezdet —, lökés támad a történelemben, a történelem először vagy éppen újra kezdődik”³. Szembe kell tehát néznie saját történeti pozíciójával, s szubjektumként kell fogadni az objektumot, mely a poétikai diszkurzusban a nyelv segítségével feloldódik, s megszünteti az ellenállást.

Reményik úgy véli, hogy a különböző világnézetek harca, a felbukkanó társadalmi problémák, a vallásbölcseleti eszmék a poézis kiteljesedéséhez vezetnek, ugyanakkor elmarasztalja az alacsony világfelfogást és a 'túltengő szimbolizmust', ezek ugyanis értelmetlenné teszik a gondolatok, érzések világosságát, felismerhetlenné teszik a kommunikációs szándékot. Ez a vélemény utal arra az alkotói felismerésre, mely szerint „a költő azonban köteles gondoskodni legalább halvány lehetőségéről annak, hogy verseit rajta kívül más is megértse”.⁴ A szöveg és befogadó közötti interszubjektív viszony megvalósulását fémjelzi ez a megállapítás, ugyanis az „interszubjektivitás feltételezi, hogy a szöveg is valamiféle szubjektum lényegjellegzetességeivel kell, hogy bírjon”.⁵

A biografikus szubjektum stratégiáját nyilvánvalóan módosítja az alkotói folyamatot meghatározó tapasztalatok sokasága, így válik a lírai szubjektum szerves részévé.

Reményik művészetértelmezésének középpontjában áll a konkrét és absztrakt elemek sikeres összeegyeztetésére törekvése. A műalkotásban egyéni vonásokat kell összekapcsolni az általánossal, az egyénin túlemelkedve hordoznia kell az „igazság szimbólumát”. „Az érzés, pedig — írta maga a költő —, mit versemben kifejezek, kell hogy közösséget tartson valamivel, ami már nem *csak* az enyém”.⁶ A konkrét és elvont elemek keveredési arányán túl ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az esztétikai princípium milyen módon van jelen (jelen van-e egyáltalán) az erkölcsi ítéletben, ezért Reményik számára a költészet nem lírai intuíció, nem érzelmek és képek összekapcsolása elsősorban. „Az erkölcsi és az esztétikai értékelés szorosan egymás mellett állnak, rokonságuk közös gyökere az, hogy mindkettő a szellem önértéke. *Nemességük foka ugyanaz. Közöttük nem lehet szó alá-és fölérendeltségről, csupán mellérendeltségről*”.⁷

Valójában a versben a költő valósághoz való viszonyának sajátos módon történő megrajzolásáról van szó, amit nyilvánvalóan biografikus tények és képzeletőrerő módosítanak, mégis üzenetének referenciája, az igazság kifejezésének igénye. Az 'in der Welt-Sein' igénye, a világban 'benne-lét' állapota az önmegértés lehetősége mellett a valóságot nem pusztán empirikus tapasztalatok útján kívánja megragadni.

³ HEIDEGGER, Martin, *A műalkotás eredete*, Bp., Európa, 1988, 117.

⁴ REMÉNYIK Sándor, *Kézszerítés, Írók, művek, viták 1918–1941*, Kolozsvár, Polis Kiadó, Luther Kiadó, 2007, 391.

⁵ HORVÁTH Kornélia, *Tűhegyen, Versértelmezések a későmodernség magyar lírája köréből*, Bp., Krónika Nova Kiadó, 1999. Vö., 29-30.

⁶ REMÉNYIK Sándor, *Kézszerítés*, i. m., 394.

⁷ *Kézszerítés, Etikai és esztétikai érték = Válasz Csiki Endrének*, i. m., 404.

A versszövegekből kiemelkedő költő a létezés háttérében saját értelmével a körülötte lévő viszonyrendszereket egységben kezeli, s úgy marad sajátos jelentésvilágában, hogy a valóságot újraírja metaforikus beszéd alkalmazásával, ami számára csak a megvilágosodás segítségével történhet. Ez a megvilágosodás csak Istennel folytatott párbeszéd esetén lehetséges, mely transzcendentális szférában valósulhat meg. „Az embert és a sorsát meghatározó történelmet az Istennel való találkozás lehetősége biztosítja”⁸, ami a szubjektum szellemi szférába emelését teszi lehetővé, hiszen számára a *lélek* az ember maga. A testet el kell viselnie, de megbékélni sohasem tud ezzel a testtel, melyet, mint lélek egyszerűen használatba vett földi élete során. Így kerül az általa létrehozott szöveg fölé, így írja újjá a valóságot a maga privilegizált módján.

Sötét anyag: ím lebirkóztalak
 Belőled lettem: ám urad vagyok,
 A köbbszédült völgyfenék fölött
 Az ormokon — az én fényem ragyog...⁹

Reményik vállalt szerepében, „melyet meg nem ingat semmi csáb”, a szubjektum megtartó ereje emeli magaslatokra, a szubjektum és az általa létrehozott szöveg között azonban folytonos az idegenségérzés, ezért folyamatosan az elfogadás és taszítás dichotómiájában mozog.

Ki vagy, te félelmetes idegen,
 Akit költőnek nevez a világ...¹⁰

Az analitikus pszichológia és a költői műalkotás kapcsolatát vizsgálva Jung az alkotót „második személyként” kezeli, a költőnek „engedelmeskednie kell, és követni a látszólag idegen impulzusokat, érezve, hogy műve erősebb, mint ő, és ezért olyan hatalmas van fölötte, aminek nem írhat elő semmit. Ő nem azonos az

⁸ NYÍRI Tamás, *A filozófiai gondolkodás fejlődése*, negyedik, bőv. kiad., Bp., Szt. István Társulat, 126-129.

⁹ REMÉNYIK Sándor, *Forma, Összes versei I*, i. m. 22. A szellemtudományos lélektan eszméjének felvetése során, Dilthey, *Über vergleichende Psychologie, Beiträge zum Studium der Individualität* című munkájában összehasonlító lélektan keretében kidolgozta azokat a típusokat, melyek például a költőt, a vallásos embert vagy a gyakorlatias dolgokban jártas személyt jellemzik. Az interpretáció véleménye szerint szellemtudományi, filozófiai, ismertelméleti tényezőket is igényel. A világnézettípusok kialakulása során embertípusok alakulnak ki. Ezzel a vizsgálódással Dilthey már a karakterológia felé mutat. Nyilvánvaló, hogy a kultúrjavak segítségével, azoknak birtokában juthatunk el a lelki tevékenységek mélyebb megértéséhez. Dilthey hermeneutikájában Reményik életformája nem a küzdelem, sokkal inkább sorolható a kontemplatív típusok közé emberi alapmegnyilvánulásaiban. Mégis, ha lehetne pontosabban körülírni, főként a Dilthey halála után három évvel később színre lépő Spranger 'életformáinak' ismeretében, a személyiség etikája lelki struktúrákat alkot, melyek hozzájárulnak a karakter megítéléséhez. Ezek ismeretében Reményik kontemplatív-passzív heroikus alkat, mivel a cselekvőképességre való hajlandóság ott van a sorok között, csak fizikai állapota és életfelfogása nem teszi lehetővé a heroikus attitűd felerősödését. Vö., LÉNÁRD Ferenc, *A lélektan útjai*, Bp, Franklin-Társulat, 1989, 167-170,

¹⁰ REMÉNYIK Sándor, *Az a félelmetes másik = Összes versei I*, Bp., Auktor Kiadó, 2000, 218.

alkotó formálódás folyamatával; tudatában van annak, hogy műve alatt áll, vagy legfeljebb mellette, mint egy második személy, aki egy idegen erő bűvkörébe került”.¹¹

A kettőség kínzó érzésének feszültségteremtő ereje vonul végig egy másik vers sorain.

Hát én, a teremtés elfeledettje,
A hivatások nagy számkivetettje?...
Számomra hol legyen a hely, a pont,
Mit végórámra a végzet kioszt?...¹²

Reményik személyiségének kiteljesedéséhez, kontemplatív szerepvállaláshoz az „Isten-kép archetípusa”¹³ felé fordul, s ezzel egyidejűleg „önidegenségét azonosság provokációjával”¹⁴ kívánja feloldani.

Egy istenarc van eltemetve bennem,
S most ásót, kapát, csákányt ragadok,
Testvéreim, jertek, segítsetek,
Egy kapavágást ti is tegyetek,
Mert az az arc igazán én vagyok...¹⁵

A jó és a rossz ágostoni megközelítése, a szabad akaratból történő választás lehetősége központi probléma Reményik költészetében. Mindez magában foglalja a változtatás képességét is, hiszen ez a kulcs a jó és a rossz megkülönböztetésére. Csak az isteni kegyelemben részesülők képesek arra, hogy a jóra való szabadság birtokosai legyenek, ez pedig abban a predesztinációban nyilvánul meg, mely elfogadja, hogy Isten figyelemmel kíséri az egyes emberek számára kijelölt életutat. Ennek elfogadása közelít Kirkegaard álláspontjához, mely Isten iránti szenvedélyes elkötelezettségről tesz tanúbizonyságot. Ezért a lényegi megismerést az egzisztenciára, a szubjektivitás igazságára vonatkoztatja. „Létező személy számára csak a szubjektív igazság lehet vezérlő, melyet objektív bizonytalanság és szenvedélyes bensőség jellemez. Miközben soha nem rendelkezhetünk objektív bizonyossággal Isten létezéséről, az egyén saját életében igazzá teheti Isten létezését azzal, hogy elkötelezi magát, és úgy él, mintha Isten valóban létezne”.¹⁶ S a morális személy, miként a fenti vers is mutatja, Istennel való önanonosságát hangsúlyozza.

A reményiki szubjektum pozícióját nagymértékben meghatározza az a tény, hogy olyan egymás mellett élő kultúrkörökkel kereste a párbeszédet, melyek egy

¹¹ JUNG, Carl G. *Az analitikus pszichológia és a költői műalkotás* = BÓKAY Antal, ERŐS Ferenc, *Pszichoanalízis és irodalomtudomány*, Bp., Filum, 1998. 99.

¹² *Uo.*, *Igaz*, 214.

¹³ JUNG C.G. *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*, ford., BODROG Miklós, Bp., Kosuth Kiadó, 1966, 30.

¹⁴ BALÁZS Tibor, *A romániai magyar létköltészet története. 1919–1989*, Bp., 2006, 121.

¹⁵ REMÉNYIK Sándor, *Istenarc, Összes versei I.*, i. m. 386.

¹⁶ *Bevezetés a filozófia történetébe, A preszokratikusoktól Derridáig*, szerk., BOROS János, LENDVAI L. Ferenc, Bp., Osiris, 2009, 169-170.

közös hagyományban gyökereztek, ez az interkulturális pozíció teremtette meg az elfogadást, a befogadást, a visszautasítást, az előítéleteket. (Lucian Blaganak ajánlott versében nagyszerűen tükröződik az a beszédpozíció, mely a közös történelmiség elfogadása mellett a kialakult helyzetben mégis egyfajta visszautasítást, távolságtartást fogalmaz meg.) „A történelem utal a valóságra, még akkor is, ha a történelem a múlté”.¹⁷

A megváltozott politikai viszonyok keltette 'világfájdalom-közvetítés' kivonja Reményiket a történelmi objektivitásból, saját szubjektumának kudarcélményét vetíti elének távlatnélküliséget sugárzó önelidegenítési szándékával.

Még élek és még mindig dalolok,
De már a szívemet
Kitépték keblemből a viharok,
S úgy zengetik: tőlem idegenül.
Rajtam át
Dalolnak régelhantolt istenek,
S önnön beszédemre nem ismerek —
És rajtam át a Végzet teljesül.¹⁸

A szövegsubjektum pozíciója tehát szorongástudatának világba vetettségét interpretálja, a létezés háttérében, alkotói folyamata újrajátszásában, egy örök-ké elérhetetlen horizonton, intellektuális tisztánlátással vállalja az önelrejtettséget, amelyben kívülről, kikezdzhetetlen elkötelezettségét tudatállapotának szkepticizmusa gyengíti. Éppen ez a kettőség teszi szükségessé a viszonyokat feltáró ellenpólusok alkalmazását, a jelentések interakcióját, az erkölcsi-formai mélyszerkezet összefonódását.

Mert én vagyok a foglalat,
Mely minden arcra egybegyűjti
Az ős-testvér vonásokat.
Én vagyok az ötvözet
Melyben tűz a vízzel összefér,
S a híd vagyok, mely átvezet,
S a sarkoktól a trópusokig ér.¹⁹

A szövegvizsgálatból azonnal egyértelműen kiderül, hogy 'ötvözet' volta okozza megfeszítettségi állapotát, hiszen az „ellentmondások minden dárdáját szívébe mártva” adja teljes önmagát, mely hol erősíti, hol gyengíti karizmáját.

„Diszharmonikus elemekből harmóniát teremteni: ez a költő feladata tulajdonképpen”²⁰ — vallja Reményik a *Gondolatok a költészetről* című írásában, melynek fő vonalvezetésében a költő magánya és az alkotó egyénisége rokon fo-

¹⁷ RICOEUR Paul, *Az interpretációról = A diszkurzus hermeneutikája, Paul Ricoeur válogatott tanulmányai*, ford. és szerk., KOVÁCS Gábor, Bp., Argumentum Könyvkiadó, 2010, 9.

¹⁸ REMÉNYIK Sándor, *Még élek...*, *Összes versei I.*, i. m., 239.

¹⁹ REMÉNYIK Sándor, *Ötvösmunka, Összes versei I.*, i. m., 263.

²⁰ REMÉNYIK Sándor, *Gondolatok a költészetről = Kézsorítás*, i. m., 455.

galomnak tekinthetők, mindezt szükségesnek tartja az egyetemes emberi feltárásához. Ebben a kettőiségben a küzdés fontossága az egyéni lelkiismeretről a közösség életének területére fókuszál. „Az életküzdelem, melyet sors- és kötelességként ismernek el, majdnem kizárólagosan úgy látszik [...] mint bizonyos közösség küzdelme [...]. Ezt kultúrfeladatnak tekintik. Nem más tehát, mint küzdelem bizonyos nyilvános bajokkal szemben. Ezeknek a bajoknak az elítélésében felcsendülhet őszinte erkölcsi meggyőződés is [...]. Minél inkább érinti azonban ez a baj a közösség jólétét, annál jobban redukálódik a baj fogalma belső gyengeség fogalmára, melyet le kell küzdeni, és külső ellenállására, melyet le kell győzni”.²¹

A reményiki szövegszobjektum pozíciója tehát nyilvánvaló; egyrésztől önmagához való viszonyában lesz teljességgel önmaga, igazi énje pedig Istenhez való viszonyában új minőségben jelenik meg. Sajátos paradoxon ez, amikor önmagát állítja Istennel szemben, mint a „teremtés elfeledettje”, fél azonban önmaga megsemmisülésétől, hiszen kétségbeesésében is mindenképp önmaga próbál lenni, ezért (akárcsak Balassi Bálint tette) feltételeket szab Istennek. „Ha azt akarod, hogy dícsérjelek / Szárnyaló énekkel, én Istenem: / Adj enyhülést, ne próbálj engemet!”²²

Kirkegaard gondolatait érezzük a sorok közül kicsengeni, aki így tárja fel az énjéről való tudat fokozatait: „[...] új minőséget és minősítést kap az énem azáltal, hogy, hogy ő az Istennel szemközi énem. Ez az énem többé már nem a pusztán emberi énem, hanem az, amit abban a reményben, hogy nem értenek félre, teológiai énemnek, az Istennel szemközi énemnek neveznék. A micsoda végtelen valóságot kap az énem azáltal, hogy annak a tudatára jut, hogy Istenért van itt, azáltal, hogy olyan emberi énné lesz, melynek mértéke Isten!”²³

Az Istennel szemközi én önreflexiójában Reményik saját bizonytalanságának csapdájába esik, önmaga számára is megközelíthetlenné válik, „az értelmező és az értelmezés tárgya azért nem tud elkülönülni egymástól, mert a tárgyat imagináriusan maga az interpretációs hozza létre a saját maga számára.”²⁴ Saját biografikus énjével és történeti pozíciójával szembenézve Reményik nem igazán tudja a számára végleges megoldást kínáló stratégiát felállítani, így önmaga számára is megfejthetetlen marad.

Akinek lénye nem rokon velem
Annak a pillantása fennakad
Egy fénytelen, vak, konok üvegen.
Az nem látja meg bennem önmagát,

²¹ HUIZINGA, Johan, *A holnap árnyékában, Korunk kulturális bajainak diagnózisa*, Bp., Windsor Kiadó, 1996, 95-96. A szerző az *Élet és küzdelem* fejezetében hangsúlyozza, hogy az ember egész lelki életének terminológiája a küzdés birodalmában mozog, ugyanakkor az etikában követelmény, hogy a cselekvést az „egyéni lelkiismeret mélyén nyugvó kritériumnak” kell jóváhagynia.

²² REMÉN YIK Sándor, *Ne próbálj, Összes versei I.*, i. m., 388.

²³ KIRKEGAARD, Sören, *Az énemről való tudat fokozatai, A határozmány: szemközt Istennel* = idézi: *A filozófa* (TURAY Alfréd, NYÍRI Tamás, BOLBERITZ Pál), ford. TURAY Alfréd, Bp., Szent István Társulat, 1992, 164.

²⁴ KULCSÁR SZABÓ Ernő, *Történetiség—Megértés—Irodalom*, Bp., Universitas, 1995, 68. I.

Az engem magának százszor felád
S én százszor megoldatlan maradok,
Hieroglif, hieroglif vagyok.

Isten előtt így állok én is,
Az Ős-hieroglif előtt,
S oldozgatom, oldozgatom,
De annyit értek csak belőle,
Amennyi lényemmel rokon.²⁵

A szövegszubjektum rekonstruálása nem könnyű feladat a nyelv interszubjektív voltának következtében, a szerző jelenléte azonban szubjektumának jellegzetes vonásait kell, hogy mutassa. „A szöveg, mint az egyedi beszédaktus megvalósulása nemcsak mindenkor individuális, hanem kiküszöbölhetetlenül személyes is lesz; amennyiben tehát az irodalmi — s főként a lírai — szöveget beszédaktusként tekintjük, nem tagadhatjuk meg tőle a szubjektumra valló természetet.”²⁶ A versszöveget elrendező szubjektum, jelen esetben Reményik, érezhetően írás közben alkotja meg a szövegszubjektumot, mely számtalan esetben bizonyítja, hogy önismerete hiányos, önmaga elrejtettségében nem képes igazi valóját egyértelműen feltárni.

Az élet-erdőn eltévedtem,
Elvesztettem magam,
Önnönmagamat veszítettem el...²⁷

Ne nyúlj hozzám...
A Hangulat vagyok,
Isten szívéből most szakadtam le...²⁸

Az egzisztenciális megértés valósága számtalan Reményik-versben mutatkozik meg, ezek közül egyet tanulmányozunk részleteiben, a *Lobogódász* címűt, ahol Reményik testi, érzékelő lényként számontartható mivolta fölött uralkodóvá válik a szellemi szubjektum, vagyis eljut önnön szellemi meghatározásához azáltal, hogy kilépve önmagából, transzcendentális szférákba emelkedve jusson el ismét önmagához, s ez az önmagán kívüli lét meghatározza történetiségét, tér-idő relációit. „A szellem szabadságnak tekinthető szubjektivitás, és a transzcendentális differencia viszonyában áll minden objektivitással”.²⁹

²⁵ REMÉNYIK Sándor, *Hieroglif, Összes versei I.*, i. m., 204.

²⁶ HORVÁTH Kornélia, *Tűhegyen*, i. m., 24.

²⁷ REMÉNYIK Sándor, *Az igazi, Összes versei I.*, i. m., 377.

²⁸ *Uo.*, *A megfoghatatlan szől a poétához*, 415.

²⁹ ANZENBACHER, Arno, *Bevezetés a filozófiába*, i. m. 286, A transzcendentális differencia arra utal — Kant transzcendentális reflexiójára építve —, hogy empirikus módon megszerezhető tapasztalatoktól távol tartunk a transzcendentális én-szerű, szubjektumszerű megnyilatkozásait, vagyis, ami transzcendentális, nem lehet olyan módon objektív, mint egy tapasztalati tárgy. Nyelviileg megragadható módon azonban meggyőzően beszélhetünk arról, ami kívül esik az empirikus megtapasztalás tartományán.

A szövegszubjektum pozícióját igazán meggyőző módon illusztrálja a fent említett Reményik-vers.

Fekete fenyőlobogók közt
Lobog egy hófehér:
Én vagyok az, — fehér ruhámba
Belemarkolt a szél.

Az Isten ezt a szirttetőt
Lobogódíszbe vonta,
Fennen lobognak zászlai:
Fekete-fehér pompa.

Zászlótestvérek, bús fenyők,
Rivalljon most az ének:
Egy roppant kéz utánam nyúlt
És kitűzött közétek.

Zászló vagyok, zászlók között,
És feszülök a szélbe,
És nőni érzem magamat
Az időbe s a térbe.

S az időn túl s a teren túl
Az örökkévalóba,
Én, lélek, egyetlen való:
Az Isten lobogója.³⁰

A zászló metafora nem véletlenül jelenik meg ebben a versben, az 'Én' metamorfózisa alakváltozásban nyilvánul meg, s az egzisztenciális történet egész folyamatát végigkíséri. Az 1917-ben írt *Zászló a szélben* ugyanazt a sajátos pozíciót teremti Reményik számára, mint a Radnabereken írt *Lobogódísz*, de az előzőben a zászló alakváltoztatban megjelenő költő önértékvesztését is megfogalmazza saját történetiségének valóságában. „A játszi szél a szövetembe kap: / Ma zászló — holnap rongydarab” versszakokat indító sorai egy részről az érzelmi-hangulati hatás erősítését szolgálják, más részről hozzájárulnak a mondanivaló megerősítéséhez is. Nem utolsó sorban figyelemfelkeltő hatásuk sem mellőzhető. A 'játszi szél' kedves, évődő hangulatával erősen paradoxon a 'rongydarabbá változó zászló' képével, a ma—holnap kettősége fokozza a bizonytalanságot, ezért az elrejtőzés szándékával zárja le a verset, hogy kényszerhelyzetében ne tudjon mást tenni, mint „Az eszmék, álmok, harcok, hiúságok / Sírján kacagni az egész világot”.³¹

Érzéki-szemléletes formában, a poliszémia eszközeivel alkotja meg sajátos jelentésvilágát. A művészi szöveg teremtő eszközei közvetett módon járulnak hozzá a transzcendentális magasságokba nyúló világ hiteles ábrázolásához.

³⁰ REMÉNYIK Sándor, *Lobogódísz, Összes versei I.*, i. m., 351-352.

³¹ Uo., *Zászló a szélben*, i. m., 44.

Már az első versszakban is ellenpólusokra épít Reményik, a fekete fenyőlobogók és a 'hófehér ruhás' „Én” ellentétpárja analóg a fény—sötét kettősével. Ilyen módon sajátos jelentéskondenzációt valósít meg, utal eszmékre, tökéletességre, rejtett módon a gonosz erők munkájára, a halhatatlanságra; de szoláris, szakrális és theophanikus töltettel is rendelkezik. Mindemellett a keresztény értékek megerősítését is szolgálja.

A kezdet szokatlan képi kapcsolódásában a 'fenyőlobogók' mellérendelő szerepet kapnak az Én 'fehér ruhás' alakjával, kiemelve az együttlét fontosságát, de ugyanilyen szokatlan a harmadik 'zászlótestvérek' metaforája is, hiszen a fenyők antropomorfizációjával az ember, a dolgok és a jelenségek viszonya kap sajátos töltetet. A természetben együtt élő fák, mint 'zászlótestvérek' és a magányos költő ember világban való létét az emberiség történetiségében tárja fel. A 'fehér ruhás', egyes szám első személyben megjelenített 'én' könnyű lebegését megzavarja a szél mozgalmasságot sugalló, dinamikus 'cselekedete', a cselekvőképességet felerősítő 'belemarkol' ige a költőt is kimozdítja kontemplatív szerepéből. A vizualitás fokozásának szolgálatába állított szokatlan képi kapcsolódásokat Zalabai Zsigmond „kettősképi gondolkodásnak nevezi.”³²

Reményik Isten munkáját dicséri a fekete-fehér pompában. A teremtés mesterműveként jelenik meg a táj, az ember nélküli állapot méltóságába és megbonthatatlan szépségébe azonban belép az ember, megvalósul a világgal való együttlét. Az összekapcsolódás mégsem problémamentes, erre utal a bús fenyők jelenléte, és a 'rivalljon' ige, mely nem pozitív töltésű, hangulatában éppenséggel sértő, mintha a nagy, békés összetartozást valami erőszakosan megzavarná.

A fekete-fehér ellentétpár ismétlése az első két versszakban érzelmileg is indokolt, a szubjektum pozíciójának kiemelését teszi lehetővé. A 'zászlótestvérek' és 'fenyőlobogók' kettős képei az összetartozás mellett helyhez kötöttséget, cselekvőképtelenséget is sugallnak. Mindezt Reményik magára is vonatkoztatja, ez az állapot passzív heroizmusának megtestesítője. 'Kitűzték' a magaslatra, a figyelem középpontjába kerül, de a valós cselekedetek helyett útmutató lélekként emelkedik a számára elérhető örökkévalóságba.

A fenyő és én összekapcsolódás, önazonosulás, a szél a megpróbáltatás, a fekete a sötétség misztériuma.

A teremtéstörténetet idézi a harmadik versszak: „Egy roppant kéz utánam nyúlt” — mondja, majd ez a kéz kitűzte, megjelölte a helyét. Az egyén sorsában itt mégis megjelenik az általános, az emberi sors elkerülhetlensége, mely a korábban írt *Predestinatioban* is központi gondolat.

A „Zászló vagyok a zászlók között” kijelentésben érezhető, kiválasztottnak érzi magát a kiválasztottak között. Pozícióját dinamikus igékkel jelöli ki („feszülök a szélbe, nőni érzem magamat”). Az embert térben és időben jeleníti meg, így helyezi bele önmagát a történetiség folyamatába, így érti meg a teremtett ember

³² ZALABAI Zsigmond, *Tűnődés a trópusokon*, Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 1998, 25. A szerző esztétikaelméleti munkájában a trópusok szerepével foglalkozik. Úgy véli, hogy a 'szó-kép' kifejezés nem túl szerencsés, mert a „megnevezés [...] azt sugallja, hogy a kép az egyes szóban van (ám ilyen módon a szótól jelölt valóságdarab „tárgyképe” értendő rajta), a lényeges vonást viszont, ti. hogy a képszerűség szavak (jelentések) kombinációja által jön létre, nem hangsúlyozza. Márpedig éppen a kombinatorikus jellegben kell keresnünk a kettősképek megkülönböztető vonását”. Uő, 39-40.

világra jöttek értelmét, a világhoz való tartozásának szükségességét. Az ember léte időhöz kötött, az idő végessége határt szab ittlétének, az ittlét történetiségének vége pedig a halhatatlanságba, az örökkévalóságba vezető út.

A lírai szövegszobjektum — itt összegzett formájában — Reményik életművére általánosan jellemző. A legelső és a legutolsó verseskötete között természetesen tapasztalható egyes esetekben bizonytalanság, tisztázatlanság. És — természetesen — neki is vannak kevésbé sikerült versei, melyekben az általánosan jellemzőnek gondolható karakter mellett más, eltérő pozícióban jelenik meg a lírai én.

**2021-ben
30 éves az
Erdélyi Gondolat Könyvkiadó**

Kozma László
(1950–2021)

Kölcsey Ferenc Himnuszának világa és értelmezésének közhelyei

Kölcsey Ferenc költeményét a közakarat emelte nemzeti himnusszá, ezt fejezte ki az 1989-es alkotmányos megerősítés. Retorikai remekmű: nem csupán megszólítja, teremti is a nemzetet, ennek a 19. század első évtizedeiben, az osztrák elnyomás idején nagy jelentősége volt. A világ himnuszai között kiemelkedő helyet foglal el az a szemlélet, hogy tekintsünk önmagunkba, szabaduljunk meg hibáinktól, kudarcainkért ne a külső körülményeket okoljuk. Az 5. versszakban leírt széthúzás egyszerre vallásos és politikai bűn: megsértettük Istent, aki új hazába vezette népünket, ugyanakkor történelmi vétek, magunknak is ártunk vele. A Himnusz egyik legnagyobb költeményünk, az alapos retorikai, grammatikai ismeretekkel rendelkező Kölcsey könnyed biztonsággal változtatja költészetté az összetett gondolati tartalmakat. Ugyanakkor értelmezéséhez máig ható közhelyek kapcsolódnak.

1. Egyik legelterjedtebb közhely a Himnusszal kapcsolatosan, hogy Kölcsey múltbeli veszteségeinken kesereg, nem lát kiutat, a Himnusz szemléletmódja pesszimista. Ez az álláspont a korszak irodalmi, politikai törekvéseit sem veszi figyelembe.

A 18. század elején induló nyelvújítási mozgalom, majd a reformkor nemzedéke az osztrák elnyomás idején két okból fordult a történelmi múlthoz. Egyrészt, a honfoglalás és a dicső nemzeti királyság idejéből kerestek biztató példákat, ideálokat. Másrészt, a múltbeli kudarokat, vereségeket elemezve, tanulságokat kívántak levonni a jelen számára. A török kiűzése után a nemzet szabadsága, függetlensége nem állt helyre: friss volt a Rákóczi-szabadságharc leverésének emléke is. A Martinovics-mozgalmat követő megtorlások következtében az iskolaszervező író, Kazinczy Ferenc, a nyelvújítás későbbi vezéralakja 1800-ban, Vörösmarty Mihály születésekor még osztrák börtönben volt. 1817-ben éppen ő adta ki Zrínyi Miklós, a költő-hadvezér, politikai gondolkodó „minden munkáit” — Zrínyiről Kölcseynek is több verse szól, műveit elemezte. Mátyás király kiemelkedő szerepéről a magyar történelemben már Zrínyi Miklós is értekezett, királyunkat a Himnusz név szerint említi. Zrínyi Miklós *Ne bántsd a magyart!* című röpirata 1790-ben Marosvásárhelyen jelent meg. A református és katolikus prédikátorok, költők a török megszállás, az ország három részre szakadása idején keresték a választ: hogyan fordulhatott elő, hogy nemzetünk ilyen gyorsan összeomlott? Kudarcaink fő okát a széthúzásban találták meg, inteni

kívánták a nemzetet: fogjunk végre össze, ne kövessünk el újabb hibákat. A múltba fordulás tehát nem céltalan kesergés vagy kétségbeesés, hanem férfias, bátor szembenézés tévedéseinkkel, kapcsolódás a magyar politikai gondolkodás hagyományaihoz. A Himnusz a nemzeti ellenállás eszmekörét is fölidézi: az 1. és 8. strófa refrénjében vendégszöveg jelenik meg. Kölcsey a *tép-nép* rímpárral az 1730-as években keletkezett Rákóczi-nóta hosszabb rímsorát sűríti, a feszes, rövid sorok is rokonságban állnak a verbunkos ütemmel. Maga a rímsor a török időkre, Balassi kortársára, Rimay Jánosra vezethető vissza, a századok során a nemzeti ellenállás kifejezőjévé lett. A Rákóczi-nótát a kortársak ismerték, Csokonai Csurgón tanította is. A célzás erőteljes hatást kelt, jól illik a költemény tömör stílusához.

A Himnusz egyszerre imádság és a korszak politikai eszméit összefoglaló költemény — így látták ezt a kortársak is, ezért válhatott gyorsan népszerűvé. Kölcsey történelemfilozófiát, politikai üzenetet is megfogalmaz, mondanivalóját személyeken és történéseken keresztül, plasztikusan, gördülékeny költői stílusban adja elő. Jellemző stilisztikai eszköze az antonomázia, a költemény szereplői nemzetüket is képviselik. A hatodik versszakban az üldözött, hetedikben a holt és az *árvánk* egyes számú alakja nő jelképpé, az utóbbi birtokos ragozása személyessé teszi a veszteséget. A 2. versszakban a költő név szerint említi Bendegúzt és Árpádot; Bendegúz Attila hun fejedelem atyja, az ő személyén keresztül történelmi jogainkra utal. A krónikákon alapuló hagyományt, történelemszemléletet beépíti a keresztény gondolkodásmódba: a honfoglalás Isten segítségével, rendelése szerint történt, ez a felfogás a régi magyar költészetre visszamenő bibliai, ószövetségi párhuzamokat idéz, a Kárpátok bércei ezért *szentek*. Az első három versszak igealakjai arra utalnak, hogy Isten közvetlenül irányította, segítette küzdelmünket. Kölcsey önmagát a honfoglaló vezérek leszármazottjának tekintette (Ond vezér Kölcsey című versében), a költemény szerint a magyarság jogai a történelmi időkben gyökereznek (hun-magyar rokonság). A Himnusz hangütése, első sora maga is szembenállás az akkor már énekelt osztrák himnusszal: a „Gotterhalte” az uralkodót dicsőíti, Kölcsey viszont a császárnál nagyobb hatalomtól, Istentől a magyar nép megáldását, megsegítését kéri. A honfoglalás kora, Árpád fölidézése szintén kedvelt témája a reformkori íróknak, gondoljunk Vörösmarty Mihály Zalán futása című, 1825-ben befejezett eposzára. Arany János műveiben szintén megjelenik a nemzeti királyság és a honfoglalás, a hun-magyar történelmi hagyomány témája (Toldi, balladák, Buda halála). A Himnusz harmadik versszaka Hunyadi János törökök feletti győzelmeire céloz, név szerint említi Mátyás királyt, akinek tettei közül éppen Bécs elfoglalását emeli ki. Az alliterációval hangsúlyozott városnév metonímia, a benne lakókat jelenti, tehát jelenti az uralkodóházat is, a *Bécsnek büszke vára* jelzője a megszemélyesítéssel, az osztrák magatartás jellemzésével gúnyos színezetet nyer. A *büszkével* a jelzők csatájában a *bús* áll szemben, neki-keseredés, elszánás értelemben, a korabeli nyelvhasználatnak megfelelően. Ady Endrét idézve: *Akarom, mert ez bús merészség* — a jelző jelentése hasonló (*Az Értől az Óceánig*). Egyes értelmezések szerint a *bús* Mátyás fekete seregére utal, tehát egyenruhájuk színéhez kapcsolódik. Ennél meggyőzőbb azonban, és Kölcsey ellentétekre építő képalkotásával jobban összhangban áll, ha a kifejezést oximoronnak tekintjük. Az oximoron az ellentmondáson alapuló szóalakzat,

látszólag ellentétes fogalmakat kapcsol össze: hogyan lehet a győztes hadsereg bús? Ebben a jelzőben benne van a csakazértis kuruc virtusa, mely a reménytelennek látszó helyzetekben, a túlerővel szemben is győzelmet hozhat, ezzel Kölcsey saját korára céloz, aktualizálja Mátyás győzelmét. A jogász az uralkodóval szembeni ellenállási záradékot is megfogalmazza: a magyarságnak joga van szabadságának megvédésére. Bécs elfoglalása, mint jelkép nem csupán a reformkornak, hanem a következő időszaknak is visszatérő témája volt: Koronynyi Ottó hatalmas vászna a Mátyás előtt hódoló bécsieket ábrázolja, a millenium idején keletkezett, újra megtekinthető a nagyváradi püspöki palotában. Osztozott a palota sorsában, a második világháború után, a palota elvételekor a pincébe került, ahonnan Tempfli József püspök hozatta elő, így került a visszakapott püspöki palota egyik termébe. A balladai stílusra jellemző sejtetés gondolatalkzata Kölcseytől sem idegen: a 6-7. versszak képeinek asszociációi a Rákóczi-szabadságharcot is földézik. A bujdosó, aki *nem lelé honját a hazában* a fejedelemre is vonatkozatható, a kóhalomról az is eszünkbe jut, hogy az osztrákok a Rákóczi-szabadságharc leverése után több magyar várat fölrobbantottak. A virágzást bemutató első három versszak után következő képsorok elgondolkodtatók és lázítóak, egyáltalán nem kétségbeesettek. A Himnuszban pesszimizmust látó szemlélet megfeledeznek arról, hogy Kölcsey az ellentét stilisztikai eszközét alkalmazva mutatja be a széthúzás következményeit, célja, hogy politikai cselekvésre, összefogásra bírja nemzetét. Így látták ezt a kortársak is. Miután Erkel Ferenc 1844-ben megnyerte a Himnusz megzenésítésére kiírt pályázatot, hamarosan országszerte énekelték. A pályázatot Bartay Endre, a Nemzeti Színház igazgatója tette közzé, ez mutatja népszerűségét. A politikus és a költő, Deák Ferenc és Vörösmarty Mihály 1845-ben Zsibórol a megvakult Wesselényi látogatásából tartott hazafelé. Kolozsvárott a „tisztelő fiatalság” a Himnusz eléneklésével köszöntötte őket. Deák Ferenc válaszbeszédében a Himnuszt idézve intett a testvérharc végzetes következményeire, és arra, hogy az ország szétszakítottságát meg kell szüntetni, Erdélyt ugyanis a Habsburg-hatalom külön kormányozta. (Az Unió a reformországgyűléseknek, Kölcsey országgyűlési felszólalásainak és a 48-as szabadságharc 12 pontjának is követelése volt.) Stilisztikai bravúr, ahogyan a költő a politikai érvelést versbe foglalja. A Himnusz egyszerre Istenhez forduló imádság és a nemzetet megszólító retorikai alkotás, változtatva a stilisztikai eszközöket, a megszólítást, az elbeszélést, a felkiáltást, a kérdést — Isten mellett a hazát is megszólítja. A rövid, aforisztikusan tömör sorokban Kölcsey drámai, változatos stílust képes megvalósítani. A vers szinte matematikai képlettel leírható szerkezete is megfelel a szónoki beszéd, az arányosság, világosság és egyszerűség követelményének. Az 1. és 8. versszak keretezi a költeményt, a 2-3. a magyarság virágzását, a 4-7. a csapásokat írja le. A 2-5 versszakok konkrét képei, nevei után a 6-7. versszak a múltból jelen időre vált, a képalkotás elvontabb, időtől függetlenül érthető rá a magyarságot ért tragédiákra. Ugyanakkor győztes csatáinkat és a nemzet virágzását, fejlődését is ábrázolja — hol van akkor a pesszimizmus?

A magába roskadó „kesergéssel” a Himnusz tematikai gazdagsága, lendületes képei, történései is szemben állnak. Vegyük sorra a versszakokat, az utolsó kivételével mindegyikben valamilyen fegyveres összecsapásra kerül sor, mintha Balassit vagy Zrínyit olvasnánk, az alcím az ő harcaikra is utal. Az elsőben a

magyarság az ellenségeivel küzd; a második a honfoglalás eseményére céloz; a harmadikban a törökkel és Béccsel csapunk össze; a negyedikben a rabló mongolok és a törökök zúdulnak ránk; az ötödikben a török pusztítás mellett a belső összecsapások, a testvérháború is fölremlik, melyet középkori prédikátoraink is kárhoztattak; a hatodik versszakból a Rákóczi-szabadságharc leverése utáni menekülést is ki lehet olvasni, itt is megvillan a kard; a hetedik versszak egy jelképes várostromot ír le. A rövidség gondolatalakzatát Adamik Tamás szerint már az ókori retorikák- is a hatásos előadás egyik legfontosabb elemének tartották, ezt egészíti ki a sejtetés. A Himnusz szóképei és alakzatai a formával, a rövid sorokkal is összhangban állnak. A lendületes, drámai előadásmód a költő szemléletmódjának a tükré. A második versszakban úgynevezett nemzeti többes számra vált, kifejezve, hogy egynek érzi magát nemzetével.

Benedek Elek így ír Kölcseyről: „Mint költő korának legjelesebb költői közé tartozott; mint szónok a legkiválóbb szónokok sorában foglal helyet; mint kritikus alaposságával és bátor szókimondásával szerzett tiszteletet; s mint hazafi és ember, lángoló honszerelmével, aranytiszta jellemével minden idők nemzedékének követendő példakép marad.” (Benedek Elek: Nagy magyarok élete. Holnap Kiadó, 1995. 113. o.)

2. Az értelmezések szintén elterjedt közhelye, hogy Kölcsey a pusztulások földözése során kétségbeesik, már csak a szánalomban bízük: „Szánd meg Isten a magyart.”

„A vallás az az isteni folyam, mely az egész pallérozatlan emberi nemzeten keresztülhabzik; az a talizmán, mely sok népeknél és sok esetekben minden tudomány, polgári alkotvány és törvény helyett szolgál; az a talpkő, melyhez minden törvényhozó a maga principiumait úgy forrasztotta, hogy csak általa s rajta találjanak maradást; az a menedék, mely a természeti jusnak gyengeségét legelőszér oltalomba vette, s melyből a nemzeteknek jusaik, a magok kicsinségében, legelőbb kiszállani merészelték; az az erő, mely az erőszaknak és bűnnek legfogatosban vethetett határt, midőn túl az emberi törvény és fenyték határain, a jövőben mutatott erényt és félelmet.” (*Töredékek a vallásról*, 1827.)

Kölcsey a debreceni református kollégiumban végezte tanulmányait, mély teológiai, filozófiai ismeretekkel rendelkezett. A Himnusz igazi ökumenikus költemény, a református és a katolikus hívők is elfogadhatják. A széthúzás bűne közös, Kölcsey túllép a felekezeti ellentéteken, a hitvitákon. Az Istenhez fordulás, a bűnvallás, majd a kegyelmére, szánalmára hagyatkozás mindkét felekezet liturgiájának központi eleme. A bűn megvallása (a 4. versszakban) nem gyöngecség, hanem erő: a végtelen hatalmú Isten irgalmára hagyatkozás pedig az egyetlen ésszerű cselekedet. Kölcsey felfogásában — és ennek történelmi, eszmetörténeti hagyományai vannak — egybekapcsolódik a nemzeti és a vallásos bűntudat: legnagyobb vétkünkkel, a széthúzással Istent is megsértettük, ellenségeink csapásai Isten büntetése. Azonban éppen ezért reménykedhetünk: ellenfeleink nem saját erejükből győztek, ha megtérünk bűneinkből, bízhatunk abban, hogy Isten újra megsegít ellenségeinkkel szemben, újra győzni fogunk. Kölcsey nemzete nevében közvetítőként fordul Istenhez, érvelése a Himnusz cselekményében bontakozik ki. A bűnvallás után (4. versszak) a 7. versszakban finom érve-

lés következnek: „*S ah szabadság nem virúl / A holtnak véréből, / Kínzó rabság könnye hull / Árvánk hő szeméből!*” Megtörtént a jóvátétel, az áldozat, de nem következett el a szabadság: ezzel Kölcsey korának politikai viszonyaira céloz. A retorika szabályai szerint, amennyiben a bíróság igazságos, a védőnek rá kell bíznia a döntést. A 8. versszakban Kölcsey újszövetségi jelenetet alakít metaforává, a tanítványait megszáno, irgalmas Krisztus alakját idézve: mikor kitört a vihar, a tanítványok fölébresztették Jézust, aki lecsendesítette a hullámokat. „*Szánd meg Isten a magyart / Kit vészek hányának, / Nyujts feléje védő kart / Tengerén kínjának.*” Az első három versszak a harcokban segítő ószövetségi Isten-kép, a záró versszakban a második isteni személy, az irgalmas Krisztus alakja jelenik meg. A 7. versszak áldozathozatala finom célzás, hiszen Krisztus is életét áldozta a kereszten: a szabadságért hozott áldozat hasonlít az övére. Az *Isten, áldd meg a magyart* és a *Szánd meg Isten a magyart* tömör keresztszerkezet, kiazmus, amely formailag is egybefoglalja a gondolatot: az *áldd* és *szánd* hangalakja is hasonló, Isten áldására és irgalmára egyaránt szükségünk van — saját életünkben és történelmünkben egyaránt.

A költeményben a vallásos és a történelmi gondolkodás tökéletes egységben áll, ezt Kölcsey a stiliztika eszközeivel is kifejezi. Az első három versszakban a költő az isteni kegyelem áradását, segítségét írja le: a természeti képek, metaforák pozitív jelentésűek. A magyar föld terményei, az *ért kalász* és a tokaji bor, a *nektár* Krisztus áldozatát, a kenyeret és a bort is földézi. A 4-7. versszakban elborul a kegyelem, a képek negatív környezetben jelennek meg: *szent bércére* (2. vsz.) — *bércre hág* (az üldözött, 6. vsz.); *szép hazát* (nyer a magyarság, 2. vsz.) — *szép hazám* (testvérharc, 5. vsz.); *zúgnak hajjai* (a magyar folyók, a Tisza és a Duna, 2. vsz.) — *zúgattad felettünk* (a mongolok nyilát, 4. vsz, még a hangok is megváltoznak); *hős magzatjai* (Árpádnak, 2. vsz.) — *magzatod miatt* — *magzatod hamvedre* (5. vsz, a pusztulást kifejező szürrealista kép); *felvirágozának* (Árpád hős magzatjai, 2. vsz.) — *szabadság nem virúl* (7. vsz, a két ige etimológiailag rokon); *Bécsnek büszke vára* (3. vsz. Mátyás hódítása) — *vár állott, most kőhalom* (7. vsz. a mi váraink veszték el). A 4. versszak, Isten haragjának leírása a fegyelmezett, következetes gondolkodás, a gondolatrítmus stiliztikai eszközének példája. A fény- és hangjelenségek soronként elkülönülnek, így a villámmal a nyíl, a dörgő felleggel a nyíl zúgása áll párhuzamban. Isten haragja egyre közelebből sújt le: a fokozást a zárósor némasága jelenti.

3. A következő közhely a költői szerep értelmezésével kapcsolatos. Kölcseyt többen magányos, elkeseredett alkotónak tekintik, ami a Himnusz értékelését is meghatározza. Ez az álláspont nem számol a történelmi helyzettel, a „végvári lét” évszázadokra visszamenő kényszerűségével. Pest központi szerepe csak az 1820-as évektől alakult ki, az akkori irodalmi élet szereplői jobbra egymástól távol, vidéken tevékenykedtek, gondoljunk Kazinczy Ferencre vagy Berzsenyire. Annál felemelőbb az a lelkesedés, mellyel a magyar nyelv megújítását a sokszor értetlen környezetben is életcéljuknak tekintették.

A Himnusz 1823. január 22-én keletkezett. Az uralkodó önkényes rendeletekkel kormányzott, melyek ellenállást váltottak ki, az országgyűlést a Him-

nusz keletkezése után, 1825-ben volt kénytelen összehívni, ekkor vette kezdetét a reformkor. A nyelvújítás korának alkotóit összetartotta a hit, hogy a magyar nyelv fejlesztése nemzeti önállóságunk alapfeltétele. Juhász Gyula így ír erről az időszakról: „Ebben a reményteljesen fiatal és gyönyörűen zsendülő irodalmi korszakban a „lelkes istenfiakat” (ahogyan Kazinczy pályatársait nevezgette) aszerint ítélték és állították jobb avagy bal oldalra, hogy milyen álláspontot foglaltak el a grammatika és szintakszis dolgaiban. Meghatóan szép és kedves hőskor, a magyar költői nyelv gyermekóriása járnai tanul, az egyik környülményt mond, a másik környülállást és a két táborra szorítja a Toll és az Eszme fennkölt bajnokait. Ami az egyiknek virtus, az a másiknak rény, ami a jobboldalnak religió, az viszont egély a baloldalnak. A nyelvi orthológia és neológia harcosai olyan szenvedélyesen és elkeseredetten állottak egymással szemben és állották a küzdelmet, annyira világnézeti és társadalmi, egész életre és lélekre szóló volt ez az ellentét, akár pár esztendővel később a politika porondján a konzervatívok és a reformerek, a régi rendi világ és az új demokrácia élet-halálharcai.” (Juhász Gyula: *Csevegés*. Hétfői Rendkívüli Újság, 1923. május 21. = JGYÖM 7: 47~354).

A Himnusz azért válhatott gyorsan népszerűvé, mert a történelmi tanulságok általánosítása mellett a társadalmi valósághoz kapcsolódó, aktuális politikai mondanivalót fogalmazott meg. Mivel a 6-7. versszak nevek nélküli általános képeket, metaforákat tartalmaz, aktualitását a következő korokban sem veszítette el. A közvélemény a 19. század alkotóinak nemzeti öntudatot, hazafiságot, hitet kifejező költeményeit szinte egyetlen alkotásnak érezte. 1848. március 15-én a budapesti Nemzeti Színház estjén a közönség követelésére együtt hangzott el a Himnusz, Vörösmarty szintén megzenésített Szózata és Petőfi két nappal korábban keletkezett Nemzeti dala. Kölcsey Ferenc Petőfi kedves költői közé tartozott, sírjához is elzarándokolt, Úti leveleiben megemlékezett az eseményről. Érdeemes figyelni a Himnusz és a Nemzeti dal szóhasználatára: *Isten áldd meg a magyart — A magyarok Istenére esküszünk*. Himnusz: „*S ah szabadság nem virúl / A holtnak véréből, / Kínzó rabság könnye hull / Árvánk hő szeméből.*” Nemzeti dal: *Rabok legyünk vagy szabadok?* Kölcsey, Vörösmarty és Petőfi egyaránt megszólítja a magyarságot — a kor írói feladatuknak tartották a nemzeti törekvések megfogalmazását, és hogy azokat közöljék, közérthetővé tegyék. Történelmünk dicső korszakait mindhárman példaként hozzák. A költeményekben jelen van az emelkedett szóhasználat, az Istenhez fordulás, a *szent*, az *áldó imádság* szakrális kifejezések. A hon, a haza, a nemzet fogalma szintén szerepel. A Himnusz a reformkort megelőző feszültséget, a Szózat a kibontakozó reformkor törekvéseit, Petőfi a forradalmi lendületet foglalja össze. Kölcsey kivonja kardját, Vörösmarty kezében megvillan, Petőfi lecsap vele; költeményeik együttes elemzése alkotóik egyéniségét is jobban megvilágítja.

4. A szakirodalom részletesen föltárja a Himnusz formai előzményeit, azonban emellett nem feledkezhetünk meg a költemény eredetiségéről.

Kölcsey kitűnően ismerte a régi magyar irodalmat, a zsoltárok között valóban akadnak olyanok, melyek ritmusa, rímelése hasonló a Himnuszéhoz. Azonban a költemény megformált gondolat, nem csupán rím és ritmus: tartalom és forma egysége. Kölcsey az összetett tartalmat 7/6-os szótagszámú periódusok-

ban fejezi ki, eredeti tartalom-forma egységet alkot. Soroljuk föl a Himnuszba sűrített műfajokat: Istenhez forduló imádság, a magyar történelem áttekintése, harcaink összefoglalása, a magyar tájak és termények leírása, földrajz és mezőgazdaság, drámai jelenetek megalkotása, népek és korszakok jellemzése, utalás a Rákóczi-szabadságharcra. A témák többségéhez a költői gyakorlat hosszabb sorokat rendelne, a forradalmi francia himnusz, a Marseillaise is hosszabb sorokból áll. A Himnusz ritmusának magának is tartalmi mondanivalója van, ki fejezi Kölcsey korának feszültségét, a fölizzó indulatokat. A rövid sorok a gondolatok kiérleltetését, végső megformálását is jelzik; a költő az ihlet pillanatában évtizedes tanulmányokat, gondolkodásának eredményeit, formai kísérleteket és hagyományokat foglal össze. A Himnusz szimultán ritmusú, időmértékes trochaikus és hangsúlyos ütemezésként (kanásztánc, verbunkos) is értelmezhető. Kölcsey kitűnően kezelte a klasszikus versformákat, strófaszerkezeteket. Ugyanakkor évekig tanulmányozta a népdal formavilágát (*A népdal tónját találhatám* — írja); *Csolnokon* című műdala verseskötetében a Himnusz előtt található. A népdalformát majd Petőfi teljesíti ki; Kölcsey népdala a Himnusz, a bonyolult retorikai, stilisztikai alakzatok legegyszerűbb formában történő megvalósítása. Kölcsey életműve az újszerű szerkesztéssel, az éppen megszülető és hagyományosabb költői formák ötvözésével kapcsolódik a nyelvújításhoz, máris klasszikust és összegzőt alkot. „Haza és nyelv egyforma rangban álló két nevezet minden népre nézve, ha a tiszteletben álló nemzetek sorából kitaláztatni nem akar. Nemzeti életet nemzeti nyelv nélkül gondolni lehetetlen.” (Magyar játékszín, 1827.)

A Himnusz megzenésítésének elemzése külön tanulmányt igényelne, itt csak arra utalunk, hogy zenéjének ritmusa, különösen a mai Dohnányi-féle áthangszerelésben, eltér a költeményétől. A második sorokban található hajlítások következtében a ritmus lelassul — a költemény inkább az első sorokat gyorsítja a másodikhoz, a táncritmusnak megfelelően. Nem könnyű a zenei feldolgozásban, különösen az előadás szempontjait is figyelembe véve, egyszerre visszaadni a vallásos inkább lassúbb és a népies táncritmus pergőbb ütemét, a költemény paradoxona, hogy az egység mégis megvalósul, egyebek mellett ettől hatalmas vers a Himnusz. A vers elemzésekor célszerű a prózai változatból kiindulni, az iskolai tanítás során a tanulókat a megzenésítés változataival is meg lehet ismertetni. Az Erkel-féle megzenésítés tartalmazta a törökök feletti győzelmet idéző harangszót és a verbunkos ütemet; Dohnányi Ernő 1938-ban az áthangszerelés során a Trianon utáni hangulatban a dallamot lelassította. Úgy érezzük, hogy Erkel Ferenc, a reformkor zeneszerzője, közelebb áll Kölcsey alkotásához, mint az átdolgozás, jobban visszaadja Himnuszunk lendületes hangvétele-t. A mai lassúbb zenekari előadás és éneklés ne fedje el a költemény eredeti ütemezését, tartalmi sokszínűségét, lendületes előadásmódját.

A Himnusz nem a magányos költő kesergése, hanem a nemzetet megszólítani kívánó, hibáinkra figyelmeztető, izzó hangvételű retorikai alkotás, realizmusa a hit realizmusa, az egyetlen követhető utat jelöli meg a nemzet számára. Más himnuszokkal összevetve, Kölcsey művében páratlan a lelkiismeret-vizsgálat és a szembenézés: nem a külső körülményeket okolja, így azt sugallja, hogy a jövő a saját kezünkben van. Ezt üzente a reformkor nemzedékének és ezt üzeni mai korunknak is.

Elemzésünket zárjuk Kölcsey Erdélyről írott soraival: „Estvelgett, s Wesselényi jött hozzám, s Erdélyről tón szót. A lelkes férfi forrón ohajtja a kis haza visszakapcsolatását; s az ő sürgetésére szólítá fel Szatmár vármegye két év előtt a tárgyban az egész országot; s most engem szólított fel: e cikkelyt dolgoznom ki. Általvevém adatait, s estvétől fogva reggelin hat óráig dolgozám. Hiszitek-e, hogy diplomatikai, száraz munka mellett a lélekre poétai hevület szállhat? Pedig úgy van! Míg a szerződéseket évről-évre jegyezgetém; míg a törvénycikkeklyekből erősségeket szedék, s az országgyűlési naplót rendre forgatám: a történetek szép koszorúja fűződött emlékezetemben. Előttem állott a mohácsi nap és Zápolya; előttem Martinuzzi, Báthori, Bocskay és Bethlen, s amint képzeletem két század alakjain végig röppent, fájdalmasan akadt meg az örökre elbújosott sergecskén. Kezem akaratlanul nyomódott mellemhez. És tudjátok-e ti, mit teszen a szó: távozni, és vissza többé nem jőni? távozni és ellenségi kezek közt hagyni mindent — hitvesét és gyermekeit? Mondom nektek: e kint egészen általgondolni nem merem. Szegény szép kis Erdély, a te gyermekeid idegen parton hamvadnak; ki fog onnan egy maroknyi port hozni? hogy talán egy könyv fakadna még látására, egy forró szent könyű, mely a szíveken fekvő jeget felolvashatná!” (Országgyűlési napló, 1833. január 1.) Erdély iránti szeretetét fejezi ki egyik utolsó, édesanyjához írott verse. *„Szép Erdély barna fürtü / Leánya, hű anyám, / Tekints az égi lakból / Még egyszer vissza rám. / Im elhagyott hazádon / Pusztúlat átka leng; / Erdély ledőlt, s fölötte / Fiad keserve zeng.**

*(A szerző megjegyzése:) A himnusz új szempontú, részletes elemzése könyvben is megjelent: Kozma László: *Kölcsey Ferenc: Himnusz*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2020.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Helytörténet

Balázs Árpád Orbán Balázs szülőföldjén (II.)

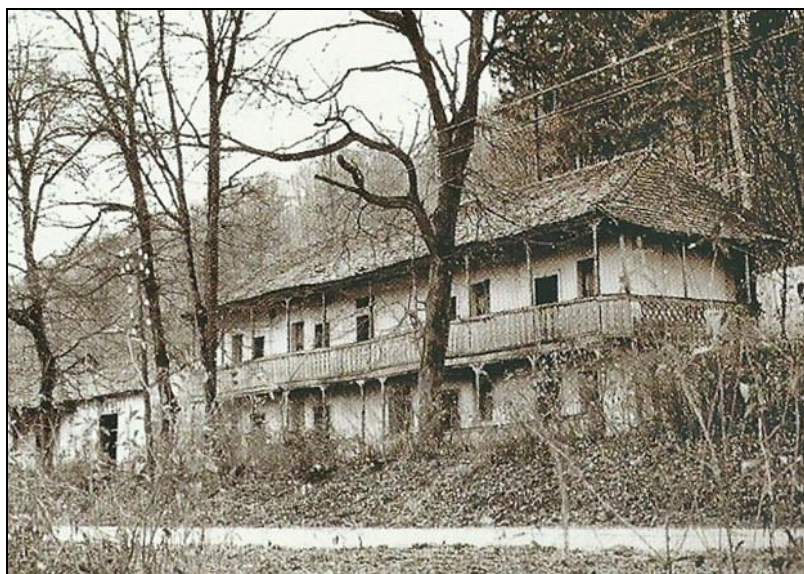
Attila-forrás és a csodavíz

Legendaszámba megy, mifelénk, hogy Félix-fürdőn azt mondja az orvos a páciensnek: ekkora utat megtenni, amikor ott van maguknak a Szejkefürdő gyógyvize! Van benne egy kis igazság, hiszen sokszor azt sem tudjuk, milyen kincsekkel rendelkezünk.

Szejkefürdő, avagy székely Gastein, ahogy aranykorában nevezték, Székelyudvarhely szabadidőközpontja és üdülőtelepe, sokak szerint, a város előszobája. Hírnevével, régi patinájával, székely kapuival megállítja egy pillanatra az átutazó turistát, de gyorsan el is engedi. Pedig egy oázis lehetne, a város gyöngyszeme, gyógyvizeivel, borvízforrásaival, mofettájával turisták százait csalogathatná ide. Neve szorosan összefonódik ma is Orbán Balázs nevével, hiszen egykori birtokán járunk. A legnagyobb székely a közeli domboldalon alussza örök álmát. Szinnyi József Magyar tájszótára szerint a Szejke szó jelentése kellemetlen ízű és szagú (büdösköves, salétromos, kátrányos, petróleumos, timsós) ásványvíz avagy vizenyős, süppedékes hely, ahol ilyen ásványvíz fakad föl. Már az 16. században úgy említik, mint ahol az út mellett lévő forrás szürkés, tengervízhez hasonló bűdös vize gyógyítja a sebeket és a bőrkiütéseket.

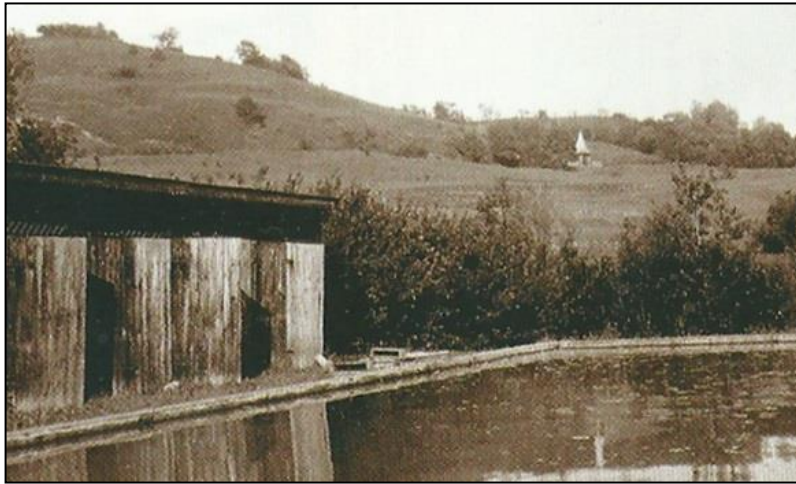
Azt mondják, aki a petróleum ízű Főkút vizét megkóstolja, az soha el nem feleli. A területet 1866-ban a lengyelfalvi báró Orbán Jánosné vásárolta meg, aki öt évvel később fiának, Orbán Balázsnak adta azt. A családi örökségként kapott birtokot Orbán Balázs kezdte fürdővé alakítani 1871-ben. A legnagyobb székely az Attila-forrás köré kőmedencét építtetett, meleg fürdőt, vendéglőt, kocsmát, gazdasági épületeket, parkot létesített. A Budapesten megjelenő *Fővárosi Lapok* 1874 júniusában arról értesíti olvasóit, hogy „Székely-Udvarhely mellett a Szejkefürdőt, mely hatalmas kénjódos gyógyforrással bír, tulajdonosa: Orbán Balázs képviselő fölemelni törekszik, s épített oda két nagy emeletes kőépületet, erkélyekkel, tornácokkal, árnyas pavilonokat s kanyarutakat csináltatott”. A fürdőben havonta 15 forintért ebédet, harmincért pedig teljes ellátást lehet kapni. A régi leírásokból azt is megtudjuk, hogy a vendéglő Székely Mózeshez van címezve, a fürdők Attila és Csaba nevét viselik.

A tulajdonos maga a Kossuth lakban tanyázik, s körülötte egész serege áll az ősi neveket viselő házaknak. Említésre méltó még a Béldi, a Rákóczi, Bercsényi, Thököli, Mikes és Zrínyi Ilona lak. A házigazda alakja magas, megnyerő. Különös ismertető jelei: bajsza, a melynek párját széles ez országban meg nem találni, jegyzi meg egy korabeli újságíró. De térjünk vissza az Attila-forráshoz, járjuk egy kicsit körbe, melynek a világoskék vizében ma is szaporán szállnak föl a gáz kövér buborékai. Egy szerény faépítmény őrködik fölötte. A hideg fürdő jéghideg. Színe égszínkék. Kezdetben egy pár percnél tovább nem bírja ki senki, de azt mondják, hosszabb használat után 30, sőt 45 percig is fürödhetni benne, már aki kipróbálja.

A kőmedencébe foglalt forrás a fürdő területén a szabadtéri nagymedence közelében van, (Attila-forrás, óránkénti hozama 7800 l víz volt) — itt tör fel a jellegzetes szagú kénes, sós, 73 féle ásványi anyagot tartalmazó, 13 fokos gyógyvíz, ami reumára, porckopásra, bőrbetegségekre, idegrendszeri problémákra javallott. Régebb az Attila kénesforrás, a nagy erővel feltörő vízmennyiségével nem-

csak a két úszófürdőt (Attila és Csaba fürdő) táplálta, hanem a 24 porcelán- és cementkáddal ellátott meleg fürdőket is ellátta. Ma a gyógyvíz egy tartályba kerül, innen pedig szabadeséssel jut be a közelében lévő épületbe, ahol felmelegítve összesen tíz kezelőkádba kerül. Egy fürdőkúra általában tíz-tizenöt alkalmat, egyenként 15-30 percet vesz igénybe. Még decemberben egy udvarhelyi cég szakemberei száz év után először kitisztították és fertőtlenítették a kőmedencét. Meglepődve tapasztalták, hogy milyen precizitással készült a faragott kőből kirakott fürdőmedence, az összekötő habarcs nagyszerűen kiállta az idők próbáját. A medence alján talált fenyőfapárnákat cserefa csapokkal kapcsolták össze, alig sérültek. Az idők folyamán hatalmas iszapréteg rakódott le a medence alján, amit a nyár folyamán ki kell majd takarítani. Talán sikerül felújítani a következő években ezt a méltatlanul elfeledett Attila-forrást, és gyógyvizét rendeltetészerűen használni egészségünk megőrzése céljából. Akkor a legenda valósággá válhat, a csoda itt van, de tennünk kell érte.

Napóráink

Rohan az idő könyörtelenül és nem lehet megállítani. Az idő múlásával lassan eltűnhetnek a kultúrkincseink is, ha nem vigyázunk rájuk, az ősi időmérő eszközök, a napórák. Szerencsés helyzetben vagyunk, mert a székelyudvarhelyi katolikus parókián lévő napórát annak idején Mátéffy Béla matematika-fizika szakos tanár felleltározta és pontos leírást közölt róla:

A székelyudvarhelyi szentmiklóshegyi plébánia épület észak-déli irányú, ún. konyhaszárnyának templom felőli nyugati, és átellenes keleti oldalfalán egy-egy napóra látható: mindkettő beosztása olyan, hogy a »valódi napi időt« az év minden szakában helyesen mutatja, egyik a délelőtti V—XI., a másik pedig a délutáni I—VII. óra között. Az időt a falból kiálló mutatórúd végén lévő gömbnek, tehát a rúd végének árnyéka mutatja, a római számokkal jelzett óravonalak segítségével. Az óravonalak úgy vannak egymáshoz képest nagyjából párhuzamosan feltüntetve, hogy a köztük levő távolság az évszaknak megfelelő arányban változik. Nyáron, mikor a Nap június 22-én legmagasabban, a Ráktérítő körén

jár, a rúd árnyékának vége a falon a legalacsonyabban vonul: ezt az utat mutatja az óravonalak alsó végét összekötő hosszanti görbe vonal. A keleti oldal napóráján a vonal mentén látható az állatöv Rák csillagzatának jele. Télen viszont, mikor december 22-én a Nap járása a Baktérítő körén a legalacsonyabb, a mutatórúd árnyékának vége a napórák felső, hosszanti vonalán megy végig. Ezt jelzi a napórák felső vonalán az állatöv Bak csillagképeinek jegye. Az óravonalakat középen ketté vágó hosszú, egyenes vonalat a tavaszi és őszi napéjegylenlések idején (március 21. és szeptember 23.) járja végig a mutatórúd árnyékának vége, mikor a Nap a Kos, illetve a Mérleg jegyében van. A nyugati oldalon ezt jelzi a középső vonalra illesztett jel, a Kos jegye. A keleti oldalon a következő feliratok keretezik a napórát felül: ne LIV or spernas has LUX Dat et effICIt VMbras (Irigység, ne vedd meg ezeket az árnyékokat, hiszen a fény adja és hozza létre őket.) Itt a nagybetűk, mint római számjegyek, összeadva egy évszámot adnak (chronostichon) :

LIVLUXDICLUM MDCLLVVVIII 1728

A konyhaszárny újjáépítésének idejére vonatkozóan alul: DoneC serVIo nUnqVaM InULTa sVbSIsto

(Amíg csak szolgálok, soha megbosszulatlanul meg nem állok.) Itt szükségből az »inulta« szó T-je I-t, a »sub sisto« szó S-e X-et helyettesít, tehát az évszám:

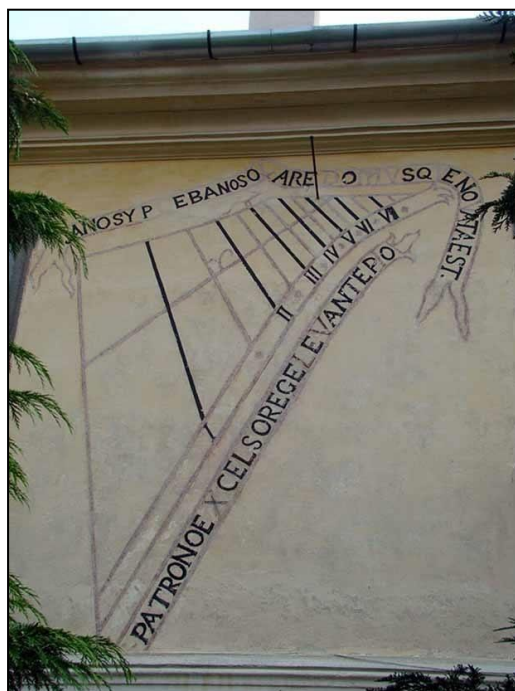
DCVIVMULIVXI MDCLXVVVVIII 1689

A nyugati oldalon a napóra felírása:

JÁNOSY PLEBANO SOLARE DOMUSQUE NOFATA EST

PATRONO EXCELSO REGA LEFANTE PIO

Az itt dőlt betűvel jelölt, piros színű betűk adják az évszámot: LLDMMVVXCLLVII MDCLLLLXVVVVII 1832

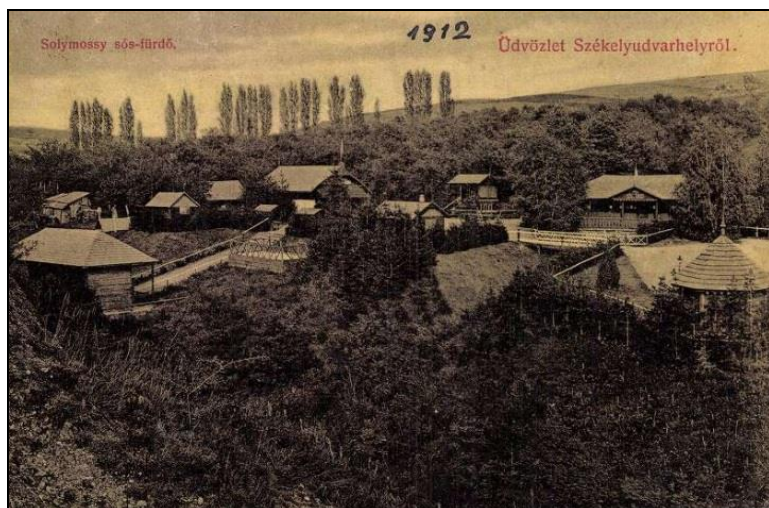

A latin szöveg fordítása: »Jánosy plébános által (vagy idejében) a napóra és az épület megújított, amikor a kegyes patrónus, a felséges király trónra lépett.« A szövegben előforduló »rega« fordítása nehézségekbe ütközik. 1831-ben foglalta el a pápai trónt Bartolomeo Capellaria XVI. Gergely néven (1831–1846), viszont I. Ferenc osztrák császár és magyar király (1792–1835) uralkodásában a mondott évben nem történt semmi változás. Esetleg a püspöki szék betöltésére vonatkoznék a szó?

A református kollégium új épületén is láthatunk egy napórát, melyen a falból ferdén kiálló fémrúd árnyéka mutatja az időt a félkörös rajzolatú órabeosztáson. Még volt egy napóránk, ezt Vajda Ferenc református esperestől tudjuk, aki maga írja a következőket: a piacon a mostani park alsó végében: állott a régi városháza. Ezt 1829-ben építette volt a város. Emeletes, kemény, négyszögű épület: déli oldalán napórával. Az árulóhelyiségek leégése után, 1918-ban, város szépészeti szempontból, lebontatta a városházát is. Sok környékbeli napórás házat láttam, ha még nem késő, akkor mentsük meg azokat.

Solymossy fürdő

Székelyudvarhely fürdőváros. Egy kicsit furcsán hangzik a fülnek, pedig régen annak tartották. Igaz, akkor más idők jártak, az emberek a természetes gyógyforrásokat használták, s volt is bőven belőle. Ezek voltak a kollégiumkert mellett elhúzódnó vasúti töltés alatt, a Küküllő régi medréből feltörő fekete víz, a Gergely Ferenc-féle sós fürdő, a Budvár-hegy alatti sós forrás, a Szejke kénes vize és a Solymossy fürdő. Ez utóbbiról teszek most említést. Szigethi Gyula Mihály, a református gimnázium híres professzora a *Székely-Udvarhely Nemes Székely-Nemzet Anya Városának leírásában* (1828) így mutatja be az olvasónak: A Városnak napnyugoti határába, Bóldogaszszonyfalva felé van egy kőszőrűkő nevű meredek kősziklás oldal, mellynek tővéből folyki a fekete nevű s színű víz, sok fekélyeknek, és csonton lévő nyavalyáknak meggyógyítására hathatós erejű víz, mellyet a közel s távol-lévők szerencsésen használnak, ettől nem meszsze

vagyon egy bővizű sós-kút azon völgynek aljába, mellynek vízből a Városiak királyi kegyelemből Szerdánként, és Szombatonként hordókkal vitetnek, mind a konyhái szükségére, mind némelly bőrrel járó mesterségek elő segéllésére, efféle Sós-kutak nyitattak néha az északi határban is. Magát a fürdőt Solymossy János gyógyszerész alapította 1872-ben, majd Solymossy Endre tulajdonába került, aki teljesen újjáépítette a fürdőt. Már akkor népszerű volt a városi emberek körében. Forrásainak vize a jódos-brómos gyógyvizek csoportjába tartozik, a szovátai és a báznai vizekéhez hasonló az összetétele. Lapozzuk fel az 1877-ben megjelenő *Udvarhelyi Híradót*, mely többek közt ezt írja: A helybeli jótékony nőegylet a sósfürdő helyiségében június hó 10-én a szegények segélyezése céljából, tűzijátékkal és tánccal egybekötött nyári mulatságot rendez, melyre minden buzgó honfit és honleányt, ki az egylet célja iránt érdeklél, tisztelettel meghívja a rendező bizottság nevében: Zajzon Ferencné, egyleti jegyző. Eleinte a sós fürdő vizét hidegen kellett elviselni a fürdőzőknek, de miután jövedelmező vállalkozásnak bizonyult, a tulajdonos meleg fürdővel is kedveskedett a vendégeinek. A sósfürdő megközelítését omnibusszal biztosította. A kedvelt pihenőhely egy gyümölcsöskert közepében volt, nagyszerű kilátással volt a Budvár-hegyre és környékére. Állítólag 1909-ben nagy része az épületeknek egy tüzeset áldozata lett, majd tulajdonost váltott Bokor István személyében. Az első világháború is rányomta bélyegét a fürdő sorsára. Többször is próbálkoztak a megmentésével, de csak ennyire sikerült, amint látható napjainkban.

Húzd rá, cigány!

Kónya Sándornak (1864–1907) saját népi zenekara volt, családtagjait verbuválta egybe, ő volt a város első köztisztelőnek örvendő cigányprímása és zeneszerzője. Hírnevet és sok dicsőséget hozott a városnak. A Kolozsváron megjelenő *Magyar Polgár* 1892-ben arról ad hírt, hogy a központi szállodában hegedűpárba lesz, melyet Kóczé kolozsvári primás és Kónya Sándor székelyudvarhelyi primás vívnak, de a küzdelem színhelyén a kihívott fél, Kóczé, nem jelent meg. Később arra hivatkozott, hogy nem volt ideje felkészülni. Sándorkánk nem jött

zavarba, hogy a közönség ne unatkozzon, hegedűjén magyar nótákat játszott, majd végül a Rákóczi indulót. Megbecsült embere volt ő a városnak. Cigányprímást álmódott a fiából. 1900-ban Székelyudvarhely város képviselő testülete őszi közgyűlésében — Kónya Sándor primás kérésére — fiának, Jánosnak „a konzervatóriumba való taníttatására 303 korona segélyt szavazott meg.” A kicsi Jancsi gyereket, aki 10 éves „a Konzervatóriumba ugyanis teljesen tandíjmentesen vették föl s így a képviselő testület igen nemesen cselekedett, a midőn ez áldozattal nem akadályozta meg a tehetséges gyermek kiképeztetését”, írja az *Udvarhelyi Híradó*. Sándorka, mielőtt kis fiát Budapestre felvitte volna, egy zenei hangversenyt rendezett a Kossuth utcai Budapest szálló éttermében, ahol a 10 éves Jancsika a következő repertoárral lépett fel: 1. Pocsé induló. (Szathmári). 2. Opera négyes. (S. Kamiló). 3. Bihari kesergő szóló. (Kvintet). 4. Utolsó cseppek, keringő. (Kratzel). 5. Troubador egyveleg. (Verdi). 6. Magyar egyveleg. 7. New-York szépe. A terem zsúfolásig telt. Jancsi (1890–1952) kénytelen volt hazajönni Budapestről, amikor édesapja, a tanítómester meghalt, hiszen családfenntartó lett. A nyolctagú zenekart tizenkettőre bővítette. A fiatal primásra büszke volt a város. Egymást követték a meghívások vendégszereplésre: Budapest, Bécs, Nagyvárad, Brassó, Kolozsvár, Arad, Temesvár. Mindenütt ismerték és kedvelték a zenekart. Itthon nem volt olyan fontos rendezvény, ahol ne szólalt volna meg a zenekar, legyen az labdarúgó mérkőzés szünete, dalegyleti rendezvény. Naponta tartott hangversenyt a Budapest szálló étteremben és kávéházban. Schuster Márton tulajdonos büszkén hirdette: Tisztelettel értesítem Székelyudvarhely és vidéke n. é. közönségét, hogy a „Bucuresti” szálloda éttermét és kávéházát f. évi április hó 2-án, szombaton átvettem és Kónya Jancsi hírneves zenekara közreműködésével megnyitottam. Gyakran lehetett látni Ferenczy Jenőnél is a A Koronához vendéglőben is, egyik kedvenc helye volt. Sokat vendégszerepeltek, mindig nagy szeretettel várták haza, ilyenkor nagyszámú volt a rajongó tábor, függetlenül, hogy melyik vendéglőben léptek fel. Szívesen csatlakozott hozzájuk Bodrogi Balázs nótáénekes is. Muzsikált ő Londonban, Párizsban, királynak, hercegnek, munkásnak, de a szíve mindig haza húzta. Utoljára a Vármegyeháza nagytermében muzsikált, másnap arra ébredt, hogy nem tudja mozgatni ujjait, „itt a vég” — mondta testvérének. Rá három napra már az égiekkel muzsikált. A város gyászolta nagy halottját. 1952-öt írtak, a cigányprímás hegedűje elnémult örökre.

Kassay vendéglő

Diákkoromban sokszor álltam kenyérsorba előtte, akkor mit sem sejtve, hogy valamikor ez egy patinás épület volt, ahol szívesen ült le a vendég kávézni vagy egy pohár Czell sör mellé társalogni. Jó hely volt, hisz a szomszédban készült a Tompa László főszerkesztette újság, itt állt meg az autóbusz és itt tankoltak az autók. Ha igaz, akkor ma is ott a földalatti tartály tele üzemanyaggal. Egyszóval hírközpont volt, aki itt megfordult, az el se kellett olvassa az aznapi sajtót. A tulajdonos Kassay F. Dénes kereskedő meghatározó egyénisége lehetett a két világháború közötti udvarhelyi közéletnek, hiszen jó nevű vendéglője, amint említettem, a *Székely Közélet* helyi nyomdájának szomszédóságában foglalt helyet, ahol

minden fontos ember megfordult legalább naponta egyszer. Kassay úr vezetőségi tagja volt a Székelyudvarhelyi ipari és gazdasági hitelszövetkezetnek, a Székelyudvarhelyi Kereskedő Társulatnak, választmányi tagja a Polgári Önképzőkörnek, az Orbán Balázs Lövészegyesületnek, pártoló tagja a sport- és közművelődési életnek. Egyszóval jó lokálpatrióta volt. Hadd jegyezzem meg, hogy imádtam a keresztretjvényfejtést. Nemcsak vendéglője volt, de igen szép, modern építésű panzióval is rendelkezett Homoródfürdőn, mely komfortos berendezéseivel a legkényesebb igényt is ki tudta elégíteni. A jó hírű Kassay vendéglőnél gyülekeztek és gyűléseztek a Hargita Turista Egylet tagjai is, ahol mindig felvilágosítással szolgáltak a kirándulóknak. Előtte benzinkút és autóbusszmegálló. Szóval ideális hely volt. A háború után államosították, a tulajdonos földönfutóvá vált egyik napról a másikra. Szerencsére nemcsak a pusztulásának voltam szemtanúja, hanem annak is, hogy miként tették rendbe az örökösök és nem hagyták veszni az egykor szebb napokat is megélt épületet.

A napernyős hölgy

Mostanában megint sokat foglalkoztam a legnagyobb székelyünkkel. Nem is csoda, hiszen kalandos élete volt és ez kedvemre való téma. Mindig fülemben cseng a végrendelete: „Én családdal nem lévén megáldva”. Pedig lehetett volna. Szemtanúk szerint elbűvölő egyéniség volt: a görög arányok és a székely vérmérséklet szerencsés keveréke. Mosolygó fekete szem, szabályos vonások, örök lángolásban levő alig barna arc, magunk közt beszédes ajka, szerény, társaságban mondhatni félénk viselet, mindenkit megnyert számára. Ilyennek látták kortársai a mi Balázsunkat. Az igazság az, hogy vannak még titkok az életében. Harmincnyolc éves, amikor azt írja Simonffy Kálmánnak, a szabadságharcos zeneszerző barátjának: „miért tartanám függőbe továbbra is a te jogosult kíváncsiságodat, akkor, midőn érzelmem titkaiba már úgy is avatva vagy...” Néhány sorral később arra inti barátját: „Hanem nagyon óvatos eljárást ajánlok, mert szívemnek most még hőbben szeretett királynéja máris nehezteléssel vette az én Komáromba meneteletem”. Mi sem bizonyítja jobban, mint ezek a sorok, hogy a mi Balázsunknak volt egy kedvese titokban, akiről nem tudott a nagyvilág, csupán Kálmán barátja volt beavatva. A Balatonfüredről keltezett (1868. augusztus 14.) levelében megrázó sorokban ecseteli csalódottságát: „Szerencsétlenségem az volt mindig az életben, hogy azok, kiket én valódi szerettem, soha meg nem értettek. Oly érzelmekre, minő az én keblemben terem nem is méltó századunk prózai öntetű hölgyselege. A hiba nem a nőkben, hanem bennem van, ki oly emelkedett érzettel közelítem őket meg, mit sem felfogni, sem méltányolni sem tudnak, oly érzellemmel, mely éppen azért, mert isteni szikra, lévén égi porában elegeledni nem tud — félre ismertette eldobatik” — írja barátjának. Leveléből az is kiderül, hogy a kedvesét egy gazdag özvegy Dienes nevű úr-

hoz akarják férjhez adni. Ő sem volt kivétel, mert alig van ember a földön, akit nem érintett meg a szerelmi bánat. Lehet, ekkor döntötte el véglegesen, hogy egész életét a nemzeti ügy szolgálatába állítja. De hogy ki lehetett ez a hölgy, nem tudtam megfejtetni. Dr. Molnár Attila, a kiváló csíkszeredai fotótörténész talán közelebb visz a megfejtéshez, hiszen a legnagyobb székely és a hölgy fotóját egy oldalon találta egy régi korabeli albumban. Feltételezhető, hogy nem véletlen kerültek az Aradon készült felvételek egymás mellé. Már csak azt kell kideríteni, hogy kit ábrázol a fénykép, kit takar a napernyős hölgy? Köztudott, hogy szejkei birtokát, mely fontos szerepet játszott Orbán Balázs életében, nem egy férjemberre, hanem egy hölgyre bízta, még hozzá egy fiatalra.

Túl az ötvenen egy ismeretlent visz a házába. Kolozsvárról hoz gondnokot magának, társalkodóhölgyet öreg édesanyjának. De ki volt ez a hölgy, akiben megbízott? Az biztos, hogy értett a férfiak nyelvén, mert egy ideig talált a szó a „csontbárával”, közel került hozzá és bizalmasa lett. Annyira, hogy a pénzügyeit is rábízta. Később meg is bánta. Faragó Anna, mert így hívták, szabad kezet kapott és szabadon élt. Szép volt és csinos. A képviselő úr viszont sokat volt távol és csak ritkán járt haza szejkei otthonába. Anna pedig élte világát. Más férfiaknak is tetszett, ezt erősíti meg báró Daniel Gábor udvarhelyszéki főkirálybíró is, aki azt írja feljegyzéseiben: „Ezen gazdasszony csinos nő volt. Balázst csalta, nevében nagy számlákat csinált a kereskedésben, mit Balázs — bár kedvetlenül —, de kifizetett.”

Orbán Balázs kedvére való lehetett Anna, hiszen 1883-ban Incze Józsefhez írt levelében arra kéri barátját, hogy csináltasson Ferenczinél egy pár viselő csizmát, Annának, akinek szintén meg van a lábmérete a mesternek, neki egy téli bőr cúgos cipőt, félszárút. A lelkére köti, hogy egyikbe se tegyen vastag bélést, hanem könnyedét. Sorait úgy zárja: Édesanyám és Anna kisasszony üdvözöltet... Öt év múlva viszont már arra kéri régi barátját, képviselőtársát, és hatalmazza fel, hogy peres ügyeiben, különösen a Faragó Anna elleni jogügyben teljes teljhatalommal képviselje. Ugyanis Anna kisasszony, aki bárónő szeretett volna lenni, állítólag megmérgezte, minden mozdíthatót elvitt a lakásából, még Balázs családi ékszereit is. Később visszakapja azokat, de a történetet nagyon szégyenli.

Maga Incze írja le visszaemlékezéseiben a következőket: „A törvényes megtorlás útját is kereste általam. De e közben a bűnben részesnek tartott egyik személynek hivatali előléptetését kieszközölte. A méregkeverőről pedig azt írja hozzám: „Tégy belátásod szerint, én szelíd szívű, bűnbocsátó ember vagyok s az emberek abszolút romlottságát nem hiszem.” Megmérgeztetése előtt mindig arra hivatkozott, hogy ő is 96 éves korig él, mint apja. Ha ilyenkor házasodásra unszolták, mindig így felelt: „megérdemelnék az unitáriusok: t. i. akik megbuktattak.” Ez azt teszi, hogy ő csak szegény nőt vett volna el, és hogy a fajszeretet és hitbuzgóságnak feláldozta önboldogságát, írja Incze. Még temetésekor is felemlgetik férfiúi mulasztását: Párod, hogy nem lehetett: Sok honleány fájlalta. Hogy párod nem lesz: Pártod lesújtva bántja — írja Kováts József, budapesti ügyvéd a párt nevében.

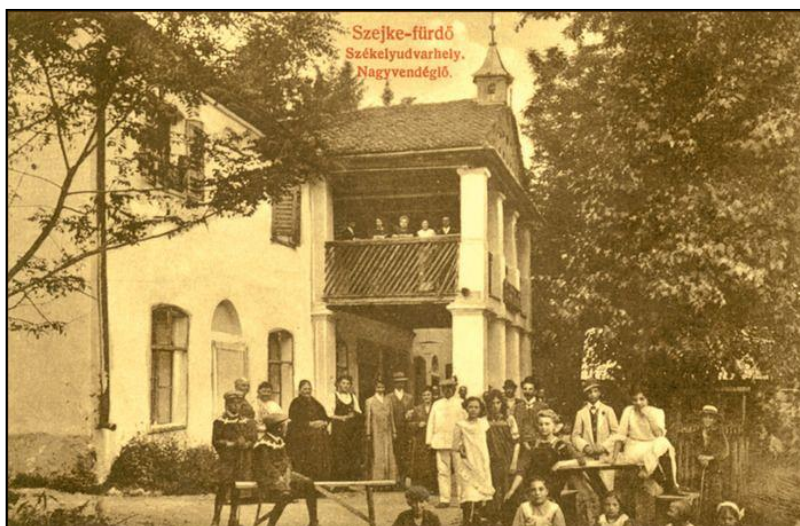
Érdekes búcsúzás...

Székely Mózeshoz vendéglő

Valamikor a Szejke vonzotta a vendégeket. Főleg Orbán Balázs idejében volt pezsgő itt az élet, aki annak idején felvirágoztatta és híressé tette. Persze ehhez ott volt a gyógyfürdő és a jó nevű vendéglője. Ez utóbbit most megpróbálom összerakni szemtanúk elmondása alapján, hogy milyen is lehetett fénykorában, amikor vendégek százait fogadta. Szerencsénkre néhány kép is fennmaradt az épületről, amely segít kintről megismerni az épületet. Székelyudvarhelyről „Balázs báró omnibusszával érkeztek a vendégek”, a *Pesti Hírlap* hasábjain 1877-ben Boér Miklós fürdővendég így írja le érkezését: „A kis telep szélén, mindjárt a domb aljában, nagy füzek hajlonganak, himbálóznak. Keskeny leveles ágaik közül egy nagy tábla fehérlik felénk, rajta e felirattal: „Szejke-fürdő. Gyógyhely. (Székely Gastein.)” Majd így folytatja: „Kinéztem a fedeles batárból s szemügyre vettem a vendéglőt. A kapu homlokzatán a következő felirat áll: „Vendégfogadó Székely Mózeshoz.”

A bejáratnál jobbra egy fatáblán hatalmas zöld szamár van festve, mely filozófus pofájával valóságos „műredek”. Valamelyik székely művész eredeti alkotása s alatta e szavak olvashatók: „Vendéglő a zöld szamárhoz.”

Ez már nem a Balázs báró rendelkezése; az élelmes székely fogadós találta ki ezt az elnevezést, gondolván, hogy hátha jobban vonz. Ide járnak a vendégek szabad óráikban mulatni s itt eresztik meg a „csöndest” a haza sorsán Szejken aggódó képviselő barátai a fürdőtulajdonosnak, úgy az alkonyi órákban. A fogadós eredeti székely alak. A fákkal borított völgykatlanban ott állt a vendéglő valahol az országút mentén, talán ahol most autóbussz-megálló van, előtte székely kapu, mely a székely vendégszeretetet jelezte és tulajdonosának népszerűségét hirdette. Orbán Balázs Székely Mózeshoz nevezte el. A kőből épített szép vendéglő ízléses, tágas verandával, korának modern felszereléseivel s szépen kifestett, díszesen bútorozott szobákkal várta a vendégeket. A földszintjén a nagy étterem főfalán Kossuth Lajos arcképét megörökítő olajfestmény fogadta a betérőt, valamint a megterített szép asztalok. Kávészoba és tekeasztal állt a vendégek rendelkezésére. A vendéglőben száz ember kaphatott kiszolgálást.

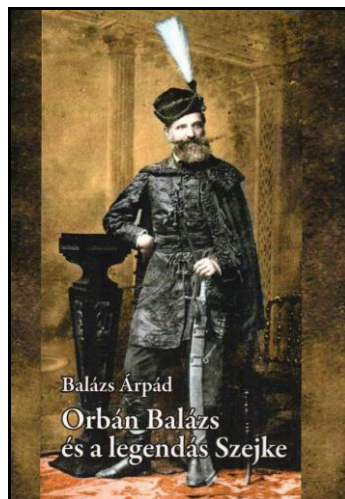

Ez akkoriban nagyon soknak számított. S sajnos a konyháról és annak személyzetéről nem találtam leírást. A Kolozsváron megjelenő *Ellenzék* című napilap 1882. júliusi számában egy fürdővendég a következőket írja: „A Szejkei lakások teljesen megfelelnek az igényeknek, — Kossuth, Béldi Pál, Zrínyi Ilona, Rákóczi, Tököli, Bercsényi, Mikes Kelemen lakban és a Székely Mózes fejedelemhez címzett vendéglő emeletén mindössze 27 szállítás van; ezekből egy 3 szobás, 8 két szobás, a többi egy egy szobás, mind e szállások bútorozva vannak annyira olcsók, hogy egyes szobák egész óra 8-10 forintért bérelhetők. A Rápolthi József által bérelt vendéglőben az ellátás ép oly olcsó mint bent a városban (ebéd egy óra 16 frt, egész ellátás 32 frt.) szóval a Szejkén oly olcsón lehet élni mint bármely kis vidéki városkában s mégis az egészségnek és felüdülésnek mily gazdag kútforrása van itt, hány nyomorék nyerte itt vissza testének épségét, hány halálra ítélt lett életképpé, hány testi erejében megfogyatkozott nyerte és nyeri vissza itten testének lelkének épségét.”

Korabeli tudósításokból derül ki az is, hogy minden évben Lajos napkor igen csak hangos a gyógyfürdő és környéke na meg a vendéglő. Évtizedek óta ezen a napon nemzeti színű zászlókkal díszítik fel a vendégfogadó házakat, hosszú, fenyőoszlopokra helyezett serpenyőkbe szurkot, kőolajat, gyantát tesznek, amit este meggyújtanak és az egész fürdőt beragyogja a fény. A Székely Mózeshez címzett vendéglőben folyik a víg lakoma, csendül a pohár s felharsan a zene. Természetesen nem maradt el az ünnepi köszöntő sem a házigazda Orbán Balázs részéről. 1890. április 19-én bekövetkezett halálakor Budapestről a Szejke-fürdőre szállították és április 21-én ott a Székely Mózes-féle vendéglő közelében temették el nagy gyászpompával.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Ananyelvünk épségéért

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XLV.

„A GIMI, GIMI ILYEN VOLT...”

II.

Erdélyi diákszótár

II.

J

jakobinus gyűlés — osztályfőnöki óra
járgány — autó
jégcsap — érzéketlen
jegyár — ellenőrző könyv
jegyűzer — tanár
jérce — lány
jó a váza — csinos
jó dög — csinos
juhnyírás — hajvágás

K

kábel — bél
kábelbuzi — villanyszerelő
kafa — jó
kagylózás — sugás
kaja — étel
kajahordó — gyomor
kajál — eszik
kajálda — étkezde
kalaptartó — fej
kamel — szeret
kan — férfi
kangörcs — szerelem
kántál — énekel
kántaré óra — énekóra

kapar — firkál
kapé — készpénz
kapiskálja — érti
Kapja a laskát — elverik
káposzta — rossz tanuló
káposztalé — agy
karó — elégtelen jegy
karperec — bilincs
Kati bácsi — katona
kávédaráló — mozdony (régí típusú)
kéjléc — férfi nemi szerv
kekeckedik — piszkál
kekó — feledékeny
kelepel — beszél
kémcsőbébi — kémiatanárnő
kéménylyuk — női nemi szerv
kémlőke — szem
kép — arc
keresi a kulcslyukát — dug
kermeza — bankett
keró — kerékpár
kerepelő — száj
kerti törpe — kicsi
kétbalkezes — balog
kétbetűs kitérő — árnyékszák, W.C.
ketyegő — óra
kicsi Isten nagykabátban — fontos ember
kicsi pöcs — gyerek

kidöglük — elfárad
kifasíroz — elgázol
kifingott — elhunyt
ki fíng tung óra — japánóra
kifittyen a fejéből — elfelejt
kifundál — gondol
kihagy az agya — elfelejt
kimarhálódott — művelt
kimika — kémia
kimurál — elhunyt
kínóra — tornaóra
király — jó
kisanyám — lány
kisapám — fiú
kis generális — férfi nemi szerv
kiskacsa — első
kisökör — kisdiaák
kíváncsi fáncsi — kíváncsi
klán — banda
klapec — férfi
klassz — szép
klóna — iker
Klóranyó — kémiatanárnő
klotyó — mellékhelyiség, W.C.
kobak — fej
kóbor villám — berúg
kockafej — okos
kocsonya — rossz tanuló
kofa — aktív
kokó — kábítószer
kókusz — fej
kolomp — csengő
kómás — álmos
komótosan — kényelmesen
kopijál — másol
kopó — rendőr
Kopog a szeme — éhes
koporsószeg — cigaretta
koringya — dal
kormos — cigány
kornyika — énekóra
kornyika — énektanár(nő)
kosaras — magas
kóser — jó
kötél — nyaklánc
Kotta Mancsi — énektanárnő
Kotta Pista — énektanár

kotlókergető — régi autó
köcsög — buta
kölök — gyerek
kőolajbögöly — szonda
köpecsi — férfi nemi szerv
körguggolda — mellékhelyiség, W.C.
kőszívű — tanár
kötetlen kötődés — hűség
közguggolda — mellékhelyiség, W.C.
krapek — férfi
krisz-krasz — mértan
krumpli — óra
kuglifejű — kopasz
kuka — aljas
kukász — szemétgyűjtő
kukkantó — ablak
kuklyuk — szem
kultúrmadzag — nyakkendő
kunkori — göndör
kussol — hallgat
kutrica — bódé, ketrec
kutyapisiltető — állomás
kutyuli — kutya, eb
kutyuró — bot
kükü — bogaras

L

lábbusz — gyalog
lábszag kapca — zokni
lábszagtartó — cipő
lábtörlő — macska
lágypoponya — rossz tanuló
láj — bani, pénz
lámúr — szerelem
lapátra tesz — ejt
lapoty — fül
laska — füzet
laszti — labda
lebuksol — elhallgat
lecsó — lecke
lédi — lány
leég — felsül
lefosott kilométerkő — bágyadt
légibogarász — fecske
légüres tér — agy

legyező — fül
légyszar — molekula
lehozza a csillagokat — káromkodik
lehúzza magát a végén — hallgat
lekopik — békén hagy, elszalad
lekoptat — elküld
lelécel — elfut
lölő floare — vidéki lány
lélekharang — csengő
lélekidomár — csengő
lélekidomár — pszichológiatanár
lelences — árva
lelkifröccs — nevelés
lenyúl — elhódít
Leonárdóra — rajzóra
lepényleső — száj
lepratelepe — lakótelep
ler — börtön
levesfúvó — száj
leveti a szíjat — elhunyt
liba — nő, lány
libanyak — kettes jegy
lici — líceum
logabasszus — logaritmus
lóg egy deszkája — bolond
lővé — pénz
lőzsámoly — nyereg
LSD — bélyeg
lőkhárító — mell, kebel
lökött — bolond
lungu — magas
lungunya — magas
lüke — bolond
lütyő — bogaras

LY

lyukad ki a bele — éhes
lyukas óra — elmaradt óra

M

maca — hölgy, nő
macsek — macska
macskabenzin — tej

macskacipő — adidas cipő
mácsos — krémes
mádám — hölgy, nő
madárka — női nemi szerv
magas neki — buta
majd reggel — mindjárt
makk — férfi nemi szerv
mákszem — kicsi
mámi — tanárnő
mamlaszovics — nem normális
man — alak
mancs — kéz
mandró — férfi
mángó — férfi nemi szerv
mani — pénz
mankó — láb
manus — férfi
marha — idétlen
matinéka — tízórai
maty — matematika
maty — matematika
mázolda — rajzóra
megérik az arca — elpirul
megméri, milyen hosszú az utca — elesik
megpuhították — elverték
megpuknyál — elver
megzenésítette — ellopta
meló — munka
merszi — bátor
milic — rendőr
mini Jack — alacsony
mioritikus hamburger — zsíros kenyér
mismásol — csinál valamit
Moby Dick — kövér
mókusvíz — üdítőital
molekula — kémiatanár
molekula tündér — kémiatanárnő
mossa a hasát, habzik a háta — sovány
mozartóra — énekóra
mucsai — vidéki, falusi
muff — női nemi szerv
muiërë — fehérszép
muki — alak
muksó — férfi

murok — férfi nemi szerv
mutter — anya
mutul — idétlen
műfa... — banán

N

nagyágyú — okos tanuló
nagydomokos — okos
nagyfejes — főnök
nagy kutya — fontos ember
nagypofájú — szószátyár
nasizik — eszik
nassol — eszik
náspa — hamis
navétás — ingázó
Nelson papa órája — angolóra
nem az idén barnult — cigány
Neumann — számítógépszakos
nigger — néger
nigro — fekete
nikszt — semmi
nippmadár — páva
nózli — orr
nőci — nő, lány
nőstény — fehérnép
nuku — nincs
nulla vagy — nem értesz hozzá

NY

nyakigláb — magas
nyálcsere — csók
nyali — fagyalt
nyali-fali — puszi
nyalizik — hízeleg
nyámnyila — félénk
nyanya — asszony
nyivákol — jajgat
nyomott — nem normális
nyögtan — nyelvtan
Nyugi! — Nyugodj meg!
nyújtópad — ágy
nyúlik a nyála — ásít
nyúlketrec — blokklakás

O, Ó

oboa — dohány
odahersint — odaüt, odacsap
ódi — ócska
odú — lakás
OK — igen
oké — rendben van
okeszok — tanár
okító — tanár
okostojás — lángész, okos
okosulda — iskola
olimpia — pótvizsga
oltári — remek, szép, jó
Olyan már nincs, lement a Tiszán —
becsület
opinka — cipő
órabeszéd — ketyegés
ordítójel — felkiáltójel
ori — eredeti
orrfuvászati négyszöglet —
zsebkendő
originál — eredeti
ormány — orr
ó-rossz — orosz
oroszlánbarlang — tanári szoba
oroszlánbarlang — pantalló, nadrág
osán — falusi, vidéki
oszi — osztályfőnök
oszi-boszi — osztályfőnök

Ö, Ó

ökrök — ikrek
öngyi — elkeseredett
öreg — apa
öregem — apa
öreglány — anya
őskori — régi
összecsókolózás — fantázia

P

pacák — alak, férfi, fiú
pacalista — alsós diák

palacsintát csinál belőle — elgázol
pali — fiú, férfi
palánkjegyet vett — bemászott
pampi — papucs
pancser — vacak
papondekli — kicsi autó
papucsos mozi — televízió
parabola — fül
paradicsomlé — vér
parasztmozi — kocsmá
parittyalé — üdítőital
paróka — haj
parókavédő — sapka
pasas, pasi — férfi, fiú
pasmag — férfi
pata — kéz
pata — láb
peda — pedagógia
perkó — töltőtoll
perkál — ad valamit
petroszenicilis — vagány
Petőfi leves „Minek nevezzetek?” —
 leves
pia — ital
piál — iszik
Picasso — rajztanár
picur — alacsony tanárnő
pieron — kövér
pihés — fiatal
pillanclap — puska
pince — tanterem
pipa — mérges
pipatórium — W.C.
pipebál — gólyabál
pipic — sovány
pix — férfi nemi szerv
pisis — alsós
pityákol — berúg
pityákol — berúg
plasztik — prostituált
plébi — pap, plébános
pléhlábas — pap, plébános
pletyós — beszélget
plevonyál — beszélget
pofa — ábrázat, alak
pofacímer, pofalemez — arc, ábrázat
pofára esik — elvágódik

pofáraesés — bukás
pofázik — beszélget
polgár — férfi
polic — rendőr
pópabá — pap, plébános
popsi — fenék
póráz — ebkalauz
porbafingó — alacsony, kicsi
porckey Jane — kövér
porfogó — bajusz
porki — disznó
porszívó — orr
Pöttöm Panni — alacsony tanárnő
praci — kéz
prosti — prostituált
protézis, protkó — fogsor
prunkó — kisfiú
prücsöktár — óvoda
pufán — alsós
pufulec — alsós
puknyál — kokszol
pulcsi — pulóver
pulyka — dühös
pumpa — jó tanuló
punci — lány
puskázik — másol
pusz-musz — puszi

R

rábla — autó (régí)
rabszolgahajcsár — tanár
rabvállató — tanár
radar — szem
ráhasaltak a felhők — elázott
rapzódialeves — paszulyleves
régi falevél — oklevél
rémtan — matematika
rendetlen órák — órarend
reni bácsi — rendőr
répa — férfi nemi szerv
repcsi — repülőtér
repsz — siet
repülő pióca — szúnyog
részegház — kocsmá
reszki — kockázatos

retyó — árnyékszék
ribanc — nő, lány
ricsajdoboz — rádió
ricsó — néger
rinyál — jajgat, bőg
rinya — fehérnép
rinya — fehérnép
rizza — beszéd
roccsa — csúf
roccsa — buta
rom — cigány
romeó — vallomás
rongy — dollár
rózsakert — fenék, ülep
rozszakukac — autószerelő
röppentyű — puska, cédula
röpzaj — repülőgép
ruhaperem — gallér
ruharetész — gomb
ruszki — orosz
rusztovaris — orosztanár
rütyöz — táncol

S

salak — aprópénz
saláta — füzet
Samu — történelemtanár
satrafa — idős nő
séf — főnök
seggbosszantó — bicikli, kerékpár
seggdugasz — kicsi, alsós
selyemlány — prostituált
simánci — hízelkedő
simára gyalul — elgázol
sir — angoltanár
sirodalom — irodalom
sírva adják rá az inget — meghalt
sitt — börtön
sittes — elítélt
sityak — sapka
skacc — gyerek, barát
skolás — iskolás
skraba — banya
skubiz — figyel
smaci — csók

smakkol — tetszik neki
smárol — csókol(ózik)
smeker — sunyi
smirgli — kopasz
sóderol — mellébeszél
sóher — pénztelen
sonka — comb
sorstárs — diák
soványító — tornaóra
sörény — haj
spága — borraivaló
spagetti — cipőfűző
spangli — cigaretta
spicces — részeg
spiné — nő, leány
sprintel — elszalad
srác — fiú
Steinmann — szorgalmas
stex — borraivaló
stikkes — bogaras
strác/srác — fiú
strampi — harisnya
strumpli — gyerek
suláj, sulis — iskola
suliundor — beteg
surlódásóra — fizikaóra
suskus — borraivaló
suskázik — másol
suttyó — fiatal
süsü — buta
svarc — fekete

SZ

szabadságlap — igazolás
szajré — lopott holmi
szalmakazal — haj
szamártelep — pad
szappantartó — kis kocsi
szarálda — W.C.
szarozik — akadékoskodik
szaruszáj — csőr
százás — biztos
százhusz voltos — villanyszerelő
szecskás — elsős
székecske — négyes jegy

széleresztő étel — paszuly
szemétygyűjtő — szolgálatos diák
széna — haj
szentfazék — szent
szentséget — káromkodik
szerkó — felszerelés, öltözék
szerszám — férfi nemi szerv
szerződés-hosszabbítás — megbuktat
szeszkozízik — iszik
szexhely — bokor
szexi — csinos, szép
szexi gagica — tornatanárnő
szexóra — éjfél
szilvázik — elverték, míg elkékült
szilva — lány
szilvamac — kicsi
szimatszatyor — táska
szimfónialeves — paszulyleves
színes tévé — kétszínű
színfogyatékos — fakó
szipi — cigaretta
sziti — falu
szívat — bolondít
szívstop — tornaóra
szkujpina — köpet
szóátültetés — sugás
szobrozik — ácsorog
szócsövelés — sugás
szófosás — beszéd
szoty — apró, kicsi
szőröcsomó — bajusz
szördíz — ló
sztori — történet
sztorizik — elbeszél
szibnivél — alacsony
szuk — üdítőital
szuka — lány
szunyi — szúnyog
szunyál — alszik
szúnyogcsődör — sovány fiú
szupi — kitűnő jó
szuper — jó
szuri — injekció
szuszék — álmos
szürkeállomány — agy
szűzhártya — ellenőrző könyv

T

tag — férfi
tajdag — feledékeny
takonykendő — zsebkendő
taknyos — gyerek, alsós
talajmenti — kicsi, alacsony
tám-tám néni — kövér
tanácsik — tanár
tanfűtülő — tanfelügyelő
tángál — elver
tankol — eszik
tanúbizonyosság — felelés
taperol, tapiz — fogdos
taraj — haj
tarzánhely — dzsungel
tavaszi láz — szerelem
tehén — lány
tejcsarnok, tejtartó — női mell
teleportál — eltűnik
Tenyérbe mászó képe van —
 ellenszenves
tereptsi — dzsip
tereptjáró cipő — bocskor
tesi — testnevelés
tesó — testvér
tetűtatás — fejmosás
tetűkapa, tetűpuska — fésű
timber — bélyeg
tinicsaj — tizenéves lány
totoja — autó
tök — fej
tökfilkó — bolond
tika — matematika
tocsál — bemagol
tocsi, tocsilár — jó tanuló
tocsi jutalom — tízes jegy
tojások — ikertestvér
toll — haj
topánka — cipő
toplák — kétbalkezes
tovalató — szemüveg
tökmag — sapka
tökmag — alacsony, apró, kicsi
töpökrá (temă pentru acasă) —
 házi feladat
törcci — történelem

törpicur — alacsony
 törzsbeli — rokon
 törzsgyűlés — ünnepély
 traktor — cipő
 trágyataposó — bakancs
 trehány — rendetlen
 trotty, trotyi — vén
 tudománylap — puska
 tupirozza az idegeimet — bosszant
 tuskó — érzéketlen, buta
 tuti/tutti — biztos
 tütü — autó
 tütüke — szeszes ital

TY

tyúk — lány, nő
 tyúkszaros — szeplős
 tyúkszemtok — cipő

T

ťaran — paraszt

U

ugat belőle a kultúra — műveletlen
 ugra-bugra csuka — tornacipő
 ugrótanárnő — tornatanárnő
 újszülött — elsős
 uncsi — unokatestvér
 uncsi — unalmas
 unszimpi — ellenszenves
 utánfutó — testvér
 uzsi — uzsonna

Ü, Ű

ühü — igen
 Űlj a babéraidra! — Hallgass!
 üresfejű — buta
 ürge — ember, fiú
 ürge — új fiú

űrkö — meteor
 ütköző — mell
 ütődött — buta

V

vágábond — csavargó
 vagesz — divatos, jó
 vakarcs — alacsony
 vak bácsi — pap bácsi
 Van a dobozban! — okos
 vándorvíz — folyó
 Van vér a pucájában! — bátor
 varangy — villany
 vartyogó — autó
 vasaló — kis autó
 vashőr — bádóg
 vásziszdász? — micsoda?
 vén csaj — anya
 vén csoroszlya — idős nő
 vén róka — tapasztalt
 vén szatyor — idős
 vén szivar — idős, öreg
 Vénusz-domb — női mell
 Venyigepista — műveletlen
 verda — autó
 vérfürdő — felelés
 verkli — csengő
 Vette az adást! — értette
 vezér — főnök
 vibrátor — banán
 vidéki harcos — katona
 vigyorgó — száj
 világűrlovag — üstökös
 villámhárító — magas
 villanykörte — kopasz
 villanypózna — magas
 villogtatja reflektorát —
 csillog a szeme
 virággyűlés — virágcsokor
 visszatapsol — megbuktat
 vitaminforrás — gyümölcs
 vitaminyó — kövér
 vityi — ebédlő
 víz-határkő — bója
 víziharamia — kalóz

Z

zabál — eszik
zagyva — beszéd
zagyvál — félrebeszél
zárda — iskola
zebra — tarka macska
zenedoboz — rádió
zenegép — énektanárnő
zergő — aprópénz
zicc — rögtönzés
zigi — igazgató
Zikané — fizikatanárnő
zizzent — bolond
zokni — semmit sem tud
zöld — fiatal
zöldecske — dollár
zöldfülű — alsós, fiatal
zörgő — csengő
zrí — bonyodalom
zuhanyzik — izzad

ZS

zsaru — rendőr
zsdupsz — börtön
zsebes — tolvaj
zsebpiszok — alacsony
zségosz — mocskos
zsernyák — rendőr
zsír — kövér
zsiráf — hosszú, magas
zsírbü-
fé/zsírlekk/zsír-gombóc/zsír-torony
 — kövér
zsozsó — pénz

W

Washington Club — vécé

X

xeroxol — bemagol

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Csontos Márta

A stratégia ünnepélye

Világít bennem a félhomály,
valami fényt kap minden
ismeretlen — mintha halálán
lenne már a magány, helyet
kapok az égi sugárkoszorún,
s Istennel suhanok változásba
az emberré válás jogán.

Felszabadításra várok, ami
eddig történt, érvénytelen,
elhagyott évszakok sűrűsödnek
mögöttem — a torlaszok
elzárják a kijáratot. Néha látom
már, mi vár rám, túl az időtlenség
felhőkbe merülő hegyein.

Ülök az összetartozás szegélyén,
akár még győztes is lehetek,
ha jól működik a stratégiám.
Most végre kiénekelhetem az
elégiát, maradhatok a sorok
között rímtelen — s a messzire
néző tornyok között, lecsendesítve,
alul marad a lehetetlen.

Egy kóbor macskához

Vagy te árva, senki tulajdona,
vagy te mindenkié, akinél ott
a falat, nehéz madárszárnyak
húznak feletted, s a szent ünnep
színpadán nem fénylenek neked
a csillagok, nem adnak éteri
meleget. Neked a szőnyeg az
idegen küszöb előtt túl hideg.

Az ezüstös decemberi levegőben
szeretnél inkább halálhozó
bagoly lenni egy távoli, temető-
kerti ágon, szeretnél tollpihe
lenni, mely megpihen végleg
a súlytalan némaságon.
Neked már mindegy, mennyi
ajtót ráz meg a fagyos szél téli
éjszakákon, elnémultak feletted
a madarak, itt maradtál küszöb-
lakó a befalazott kétségbeesésben,
itt maradt lenyomatod, mint
egy eltévedt sóhaj gyengülő
lázadáson; beteljesült rajtad az isteni harag.

Életrevalóságod balladája

A gerincborzongató esélyek
csak megérintettek ujjukkal,
s máris továbbgurultak a tömör
kilátástalanságban, s már nem volt
többé hatalmad lehetőségeid
rendetlenségén úrrá lenni.
Próbáltál sziluett maradni ima-
zsámolyodon, átlátni gyertyád
auráján a mögöttes világba,
próbáltad részeid beforgatni
a nyitott ég alatt heverő hazugságba.

Amit elszalasztottál, senki nem
veheti el tőled, egyensúlyozhatsz
az emlékek törésvonalán,
csak nincs kinek megmutatni,
hogyan a kinőtt életkabát alól
kilóg a megzavart lélek.

P. Buzogány Árpád

Virágon taposva

Sárga virágok hulltak az égből,
apró szirmú, kis virágok, gyéren
széttérültek az utakon, akár
szétfröccsenő, párolgó vérem.

Délutánra már virágon jártunk,
nem volt, ahová lépnünk, csak rájuk,
azon tapostunk. A lábunk alatt
semmivé gyúrtuk az égi bájuk.

Estig hulltak a sárga virágok,
másnap megfonnyadt parányi testük.
Vesszőseprűvel kupacba hajtva
aztán eltakarítani kezdtük.

Estefelére ellopják a napot

Hosszú nyári délutánokon
széna szárad. A nyáj kolompja
azt kongatja: estefelére
valaki a napot ellopja.

Nem lopja el: dombtetők fölött
elgurul majd. Csak árnyék marad
erdők alján. Két juhászkutya
észreveszi, utána szalad.

De amire épp utolérnék,
mohó szájuk semmibe harap,
eltűnnek a kis fényzilánkok,
bokrok tövében csak árnyék marad.

A nagy tervről

Újrafestették az átjárókat.
A járdákat, a kerítéseket,
házakat. Minden ember más színű
lett. Holnaptól festik az eget.

Az átjáró pepita, a házak
kékek, minden kerítés barna,
az egységes terv szerint ciklámen
lesz majd az összes veréb karma.

A katicabogarak és lepkék
megmenekültek egyelőre,
de hallom, már új festékszórókat
terveznek miattuk jövőre.

Beke Sándor

Vallomás

A folyamkölteményeknek
az a szerepük,
hogy abban a költők
kedvüknek
s tehetségüknek megfelelően
jól körvonalazzák
s kiírják magukból a témát.
Ekkor
megszűnik a feszültség a lelkükben.
Szabaddá lesznek
és ismét vágyódhatnak
egy újabb izgalmas téma után.
Én is ezt akartam tenni veled,
szerettelek volna
megírni egy folyamkölteményben,
hogy feszültségem fölengedjen,
s amikor kiírlak magamból,
elengedjelek.
Sokáig kínlódtam,
de nem tudtalak megírni,
a gyarló gondolatok
valamiért
a szívembe
mindig féltve visszahoztak.
Ezért nem lett
e költeményből
folyamköltemény.
Bocsáss meg nekem,
töredelmes vallomásomért.

Hajnal-csónak

A tó tükrén ködfelhő leng.
Alatta párologva
sűrű hófehér hullám lebben.
A hullámok között
fehér hajnal-csónak.
A csónakban evezőivel lapátol
a csodalény Nap-tündér,
átszivarog a havasi tájon —
az ébredés hullámait hozza.

Baricz Lajos

Dal a semmiről

Úgy elgondolom, a létem semmiség,
épp ilyen volt minden valamikor rég,
amikor még nem volt az idő s a tér
(amibe majd végül ismét visszatér),

ebben a semmiben megjelent a lét,
lenni vagy nem lenni! — ez volt már a tét;
a semmi magától csak semmi marad,
mely nem is létezik, nem áll, nem halad.

A semmin kívül az ósidők előtt
vélem az Istent, a teremtő erőt,
aki úgy akarta, ne semmi legyen —

egy táguló világ kezdetet vegyen,
és legyen majd ember, a kis semmiség,
ki előtt majd egyszer megnyílik az ég.

Mint hegyi forrásból

Mint hegyi forrásból elötör a víz,
úgy tör fel néha szívemből az ének;
miként az akkor jó, ha nincs benne íz,
tudom, a szavaim gyakran szegények.

Képes elmondani fiú a lánynak,
a szíve mélyén iránta mit érez?
Nincsenek kellő szavai a vágynak,
nem látja senki, bent mennyire vérez.

A jéghegyből is csak egy kicsit látunk,
pedig meglehet, éppen rajta állunk,
mert a nagyobb része az nem látható,

én azt hiszem, hasonló hozzá a szó:
csak töredékét adja vissza annak,
amik gazdagon a lelkünk mélyén vannak.

Márton Tímea

Psychologia irrationalis

Vannak különös érzelmek.
Azt hinnéd, virágot fakaszt,
De közelebb lépve, megszemlélve
Rájössz, hogy Vénusz légycsapója az,
Amibe árva rovarként ragadsz,
Hogy felemésszen,
Mert olyan keserédes méz ez,
Ami végigcsorog a jéghegyen:
Befészkei magát a tudatodba,
Tudatelőttessedbe,
Tudatalattidba,
Hogy a részeddé válva megfojtson.
Egyszerre vérvörös és fekete
Gyászos szenvedély
(Szenvedélyes gyász?)
Vegyjele.
A jó és a rossz koegzisztenciája,
Csapzott lélek ambivalenciája.
Nagyon emberi, mégis egy szörnyeteg
Hidegen átszúr, mégis langymeleg.
Felrepít,
Szétfeszít,
Megöl
És éltet.
Talán végül soha meg nem érted,
Mert igazán csak a szívével lát az ember,
A szív mégis vak,
Az emberi természet pedig
Egy kiszámíthatatlan vad.

Téli égi hangulat

Úgy érzem magam,
Mint a mocskos fehér ég,
Ahogy átcsordogál a sötét ágakon,
Vagy inkább ág vagyok
A matt fényben úszva?

P. Buzogány Árpád

Sehol se fáj

A nyitott ablakon behallatszott a szekérzörgés. A kislány felugrott az ágyról és kisírt az ajtón, közben belebotlott a macskába, az nyávogva menekült az ágy alá.

— Boglár! — szólt utána az anyja, de már nem volt, kit visszahívni. Letette a fiúcskát az ágyra, az asztal sarkáról bennebb lökte a tele tányért. Kihajolt az ablakon, jó sokáig elnézett a két hársfa felé. Még takarták a közeledő szekeret.

A gyermek a szájával cuppogtatott, és mondogatni kezdte:

— Papa! Papa!

Erre becsukta az asszony az ablakot, felkapta a gyermeket, lóbálni kezdte a levegőben, amíg az kacagni kezdett. Akkor visszaült az asztal mellé, és kiskanállal adogatni kezdte szájába az ételt, de egyszer belekóstolt, nem hűlt-e meg.

Boglár leugrált a pár lépcsőfokon, kiállt a kapuba, onnan integetett. Fekete mellényes, barna, kerek arcú, rövid bajuszú férfi integetett neki vissza a szekérről, mindkét kezével. A kislány, amint a szekér egészen közel ért, beszaladt és kinyitotta a kaput, egészen hátra mindkét szárnyát.

A férfi nagyot hógatott a lovaknak, amikor az ajtó elé ért a szekér. Leugrott az ülésdeszkáról, kezéből a korbácsot maga mellé leengedte, és a szekér derekából, egy nagy, barna táska külső rekeszéből papírtasakot vett ki. A kislány felé tartotta, aztán amikor az már ujjai közé fogta volna, karját egészen magasba emelte. Nézte a kislányt, amint rá bámul, mosolyogva, aztán melléje guggolt.

— Tátsd ki szádat, hunyd be szemed! — rikkantotta.

Boglár nagyra tátotta a száját, szemeit összeszorította. A férfi a tasakba nyúlt, aztán a lányka kitért szájába dugott valamit, gyors mozdulattal.

— De ne less!

Kacagott a leányka, és rágni kezdett.

— Kakaós keksz!

Leengedett kezeit az apja nyakára fonta, és még mindig csukott szemmel hozzábújt. A férfi a hirtelen mozdulattól egyensúlyát veszítette, eldőlt oldalra, kalapja elgurult. A lányka ekkor nyitotta ki szemeit, rádőlt a férfire, aki felállni se tudott hirtelen, csupán a tasakot tartó kezét emelte magasra.

A kislány hosszan kacagott, lecsúszott a földre, elnyúlt az apja mellett egészen. A férfi térdre emelkedett, kalapja után nyúlt, de nem érte el. A lánykát derekánál fogva felemelte, aztán felállt, két kezében tartva forgatni kezdte maga körül.

— A keksz! — kiáltott nagyot. Letette Boglárt és az odasettenkedő kutyát fenyegette játékosan, feltartott mutató ujjával, mert a földre pottyant tasakot elkezdte szaglászni.

— Adjál neki is, fiam — mondta.

Felkapta a kutya orra elől a tasakot Boglár, és egy kekszet vett ki, a kutya elé dobta.

— Most neked is! — kiáltott kacagva.

Az apa vigyázzba vágta magát, lecsukta szemét és kitértotta a száját. Boglár még egy kekszet vett ki, lábujjhegyre állva nyújtotta a magasba.

— Hát én nem kapok semmit? — kérdezte az apja.

— Hát én nem tudom neked odaadni... olyan nagy vagy — válaszolta komolyan Boglár.

A férfi kinyitotta a szemét, nézte-nézte a lánykát. Egy hirtelen mozdulattal lehajolt és szájával elkapta Boglár kezéből a kekszet.

Kacagtak jó hosszan.

A nyitott ajtóban az asszony jelent meg.

— Mi van itt, miféle zsidvásár? — kérdezte komolykodó arccal.

— Aki ide jön, az kap valamit! — lógatta kezében a tasakot Boglár.

— Milyen valamit? — állt az asszony mozdulatlanul.

— Nem kutyagumit, hanem rendes valamit. Ilyent, né!

— Honnan tudjam, mi van benne? — hitetlenkedett az asszony.

— Ül le ide — utasította a kislány, maga előtt a lépcsőre mutatva. — Tátsd ki szádat, hunyd be szemed!

Az asszony leült, a parancsszót követve.

— Én kaptam belőle s finom — bizonygatta a férfi.

A kislány aztán egymás után három kekszet gyúrt az anyja szájába.

— Elég, te, hát nem fér! — szólt rá az anyja.

— Gyertek, segítetek — állt a szekér mellé a férfi. Boglárnak egy kartondobozt adott a kezébe, az asszony megmarkolta a nagy táska fülét.

— Mi van ebben, só? — csodálkozott.

— Az nehéz, hagyd rám. Ezt vigyed — emelt ki egy átalvetőt a férfi a pokrócba kötött széna mellől. Ő maga a nehéz táskát vitte, két kézzel tartva maga előtt.

Bent az asztal mellé engedte le. A kartondobozt kivette Boglár kezéből, egy kis tasakot húzott ki belőle és egy késsel kihalászta. Az asztal mögötti kis ágyban a fiúcska jól megkapaszkodva himbálta magát. A szájába dugott valamit a tasakból.

— Mit adsz enni, te?! — emelte fel hangját az asszony.

— Jó puha keksz, apró. Ne félj, nem lesz baja tőle.

— Csak azért kérdem — enyhült meg az asszony hangja.

A férfi leült az ágyra.

— Eszel? — kérdezte az asszony.

— Nem is tudom... nem vagyok még éhes. Egyszer kifogom a lovakat.

Fel is állt.

— A dobozban vannak az apróságok. Vettem cukrot, szappant, ott a nagy táskában. Majd kirakod, ahol a helye.

Azzal kiment.

Mire visszajött, az asztal meg volt terítve, a nagy táska és az átalvető, üresen, az ágyra téve. Továbbtette és leült.

— Kifizettem az adókat is, ami még maradt — nézett az asszonyra.

Az leült egy székre, az asztal mellé.

— Mi hír van benn a faluban?

— Jártam Laci komámnál, aztán Dénes sógoroméknál, s Ferinél, a kovácsnál. Jól van mindenki.

— Hála Istennek! — mondta halkán az asszony.

— Anyádnak viszek a héten karót. A veteményesbe.

— Vittel a tavasszal. Még kellene?

— Van, ami kitörött.

Az asszony nagyot szusszant, mintha mondani akarna valamit, de nem szólt.

— Én is megyek mamához — ült az apja mellé Boglár. Egy kekszet az apja szájába tett, egyet ő kapott be.

— No elég legyen, mert nem fogsz ebédelni — mondta halkán az anyja.

— Jössz, jössz — szólalt meg a férfi. — Csak ma hajnalban kellett indulni.

A kislány felugrott és a tasakot betette egy fiókba, a kályha melletti kisebb szekrénybe.

— Azt mondják, járvány van — szólalt meg a férfi, nadrágzsebéből egy doboz gyufát vett ki, azt forgatta az ujjai között.

— Miféle járvány?

— Nem tudom. Csak úgy hallottam. Gyermekebetegség. Palitól hallottam a kovácsműhelyben. Hogy aki elkapja, fulladozik. Kórházba is kerültek vele.

— Kórházba?! — állt fel az asszony. De nem ment sehová, állt az asztal mellett tovább is.

— Milyen jó, hogy nem iskolaidő van! — mondta maga elé.

— Az jó, de tudod, milyen a gyermek... Nem lehet nyáron éppen berekesztetni. S honnan tudod, ki mit hordoz, magában? S orvosság sincs erre, azt mondják.

— Ki mondja? — nézett a férfi szemébe az asszony.

— A pénztárosnő mondta, Magdika, a tanácsnál.

— Most az egyszer milyen jó, hogy mi külön lakunk, a falun kívül! — mondta az asszony, és nagyot sóhajtott.

— Mit sóhajtozol? — állt fel a férfi. — Inkább örvendjünk!

— Örvendünk, örvendünk... Csak ki tudja, meddig — mondta az asszony egészen halkán.

A férfi melléje lépett.

— A kutyát elengedjük nappalra is, hogy senkinek ne legyen kedve ide bejönni. A kaput bezárjuk, senki ne jöjjön ide. A gyermekek a kapun kívül nem mennek! — mondta erős hangon a férfi.

— S mi se!

— Lehetőleg mi se — hagyta rá a férfi. — Vettem a patikában lázcsillapítót, s még más gyógyszereket is. Van egy nagy dobozban vitamin. Abból minden nap adjál a gyermekeknek.

Zsebéből cigarettás dobozt vett elő, kihúzott belőle egy szálat.

— Egyebet nem lehet... Legyenek erősek, egészségesek.

Szájába vette a cigarettát, de nem gyújtotta meg.

— Mi se megyünk sehova, ha nem kell nagyon. Ahol gyermek, vagy már beteg van, oda egyáltalán!

— Jól mondod... — rebegte az asszony.

— Mit nézel így? Nincs semmi baj, csont nem törött. Olyan helyen nem jártam, hogy valamit hazahoztam volna, betegtől.

— Még nincs baj... az igaz.

— Ti sem ettetek? — intett a férfi a megterített asztalra, a három tányérra.

— Vártunk téged.

— Jövök, s akkor együnk.

Azzal a férfi kiment az ajtón.

— Boglár, hallottad-e? — fordult a kislányhoz az asszony.

— Mit, édesanya? — állt eléje a kislány.

— Betegség van a faluban. Most mondta apád. Mától nem megyünk sehova, s ide se jó senki.

— Akkor én... akkor én nem mehetek mamához? — kérdezte bátortalanul Boglár.

— Most nem. Mert aki elkapja a betegséget, azt kórházba kell vinni.

— S mama is elkaphatja?

— Nem tudom, fiam, apád azt mondta, csak a gyermekek kapják el.

Odalépett Boglárhoz, fejére tette a kezét.

— Érted, ugye?

A kislány megszeppenve bólogatott.

— Nincs semmi baj, csak vigyázni kell, ne kapjuk el senkitől a betegséget.

A férfi bejött, leült az asztalhoz.

— Gyere, fiam — szólt Boglárnak. Az szóttanul ült az asztal mellé.

Az asszony a kályháról a fazakat az asztalra tette. Levette a fedőt, a leves gőzölgött.

— Zöldpaszuly — nézett a férfira. — Te szereted.

— Én igen! Minden nap megenném.

Merített a levestől, aztán a kislánynak is.

— Fújd meg, még forró! — szólt az asszony Boglárra. Aztán ő is asztalhoz ült.

A férfi hamar bekanalazta a forró levest és még tett magának.

— Fölvennének a ládagyárba — mondta, amikor végzett a levestel.

— Igen? — állt meg a kanál az asszony kezében. — Ezt csak most mondod?

— Találkoztam Csabival, a mesterrel. Ő mondta.

Kis idő múlva hozzátette:

— Fölvennének szekeresből-lovastól.

— Mit bolondkods? Miket beszélsz? — nézett rá az asszony.

— Ez nem bolondkodás. Több pénzt is adnának a szekér miatt. Kellene oda. Még így olcsóbb nekik, mintha ők tartanának lovat.

— Ez igaz. Ez is a te szerencséd.

— Csak lett volna, fiam — szólt a férfi.

— Ez mit jelent? Mire mondod? — nézett a férfira az asszony.

— Te tudod-e, hogy akik ott dolgoznak, jó részüknek apró gyermeke van?

— S ez mit számít?

— Ez számít most.

A férfi felállt a székről.

— No, én úgy laktam, hogy egyéb nem is kell.

Kacagva tette hozzá:

— Ha elfogy, még egy rendet főzhetnél.

Helyére tette a széket. Az asszony is felállt.

— Visszamonadtad?

— Mit tehettem volna? Most, amikor járvány van...

— Pedig hogy vártuk. Még imádkoztam is ezért...

— Most lesz más, amiért imádkozhatunk.

A férfi hangja bosszús volt.

— Te is visszamonadtad volna a helyemben.

Aztán kiment az ajtón.

Kis idő múlva Boglár ment utána, melléje ült a lépcsőn.

— Édesanya miért sír bent a kamrában? — kérdezte halkán. — Pedig azt mondta, sehol se fáj.

Albert-Lőrincz Márton

Rovarinvázió (II.)

(Petőfihez)

Nincs pusztítóbb hatalom, mint a szabadság,
rabsággal rokon hataloméhség,
kifoszt, megfrusztrál, rabló útonálló,
és én mindig azon az oldalon vagyok,
ahol lyukas zászlókat osztogatnak
a szolgálatosok.

Lesznek törvények,
zászlókba vágott lyukak,
ékesek és félelmetesek,
és szokás szerint üresek lesznek,
semmit ígérnek.

Mindig egyre dicsőbb rendszerek következnek
a dicstelenekre új hatalmasokkal,
a törvényregulák régi házvakolatok,
fejemre hullnak, vállamra omolnak,
oltárok szép szabad angyalai
jönnek s hitemből kilopnak.

Látod-e ottan váteszi bátyám,
szabadság: árnyék földre dobottan,
térdre zuhantan, könnyedén s gyáván,
pedig az ember élhetne jobban.

(A térszobrok sorsára jut)

Megtizedelik a morál alapját képező tíz parancsolatot,
a felhasználók nem tanulják meg,
mivelhogy nincsenek lelkiismeret-oktatók,
mivelhogy fontosabbak a dzsungel-divatok
(most épp a nemzeti szoboralakok,
a fekete köntösben farkast kiabálók).

Minduntalan fölszólalásra nyújtják kezüket a kisiskolások,
náluk még működik az ártatlan lelkiismeret,
de a nemzeti lobogók eltakarják a szólni kívánókat
a prezídiumban ülőktől.

A térszobrok sorsára jut a lelkiismeret:
elmennek előttük,
mintha nem is lennének.

(Mentő a város szűk útjain)

Elindul a hang, meghőköl és újra,
már szalad, befut az autók közé,
megrökönödik a figyelem, és újra,
honnan rohan a hang és merre tart?
tágra nyílnak a bambán bámuló szemek,
mozdulnának a kezek, de még
mindig csak kutat az értelem,
honnan szűrődik, préselődik, nyomul, perzsel,
erősödik, szinte már szaggat, hasít a hang,
megáll benned a járda mellett a tétova mozdulat,
és feltűnik melletted, gyomrában mindig
eggyel több személlyel, mint ahányan
szabályszerűen benne vannak, az autó,
vöröskereszttel a homlokán és az oldalán,
eggyel több félelemmel.

Nagy Székely Ildikó

Nyárcsend

Csendből szótttest,
nyárból zsámolyt,
szívből kertet,
égi mámort,

csendből téged,
nyárból engem,
kettőnkől újrateremttem

azt a szótttest,
azt a zsámolyt,
azt a kertet,
örök mámort.

Márton Károly

Ahova megszülettem

Ahova megszülettem,
Igazi esték voltak,
Az oszlopokon hamis
Fények még nem pózoltak.

Esti emlékem

A szobában
Petróleumlámpa
Nappali fényt
Kormozva másolta.

Leltár a padláson

Félhomályban a
Halmozás mostohái
Kilakoltatva.

Segélykiáltás

Elmerült csónak
Kampója a víz felett.
Segélykiáltás.

Kiégett villám

Kiégett villám,
Akár villanykörte a
Nagyfeszültségtől.

Pizsamaosztás

Az óraütés
Figyelmeztet, éjfél van.
Pizsamaosztás.

Ráduly János

*Haikuk***MEGTARTÓ**

Előttem folyton
Életcélok vibrálnak:
Megtartó erőik.

SEPRÓDI JÁNOS

Fölcseperedtél
A népi dal ölében:
Ma is világítasz.

MELÓDIÁJA

Bennem dúdol még
Volt múltam csodálatos
Melódiája.

SELYEMPÁRNÁJA

Arcod mosolya:
Meglankadt lelkemnek szép
Selyempárnája.

BARTÓKRÓL

Dallamvilágod
Friss volta felnőtté
Varázsolt minket.

LERONGYOLÓDNÁNK

Nem hullhatunk ki
Egymás látóköréből:
Lerongyolódnánk.

Bognár Stefánia

Telefon

Nem vagyok a telefonkönyvben,
bár nem kértem titkosítást.
Ez egy cseppet sem izgat engem,
aki ismer, az megtalál
s az is, ki tilos úton jár.
Szélhámósok és kampányolók,
árusok is vadásznak rám.
Miért nem véd meg az otthonom?

Igyekszem, hogy legyen ebédem.
Megoldottam a vásárlást,
minél előbb múljon el éhem,
űzzem hipoglikémiám.
Kinek nem szent a csend-magány?
Talán valami fontos dolog,
gyors üzenet? Meghallgatnám.
— Felmérés. — Óva int otthonom.

Hogyan élünk helységünkben?
A körülményeinkre vár
választ a hang. Gombot nyomni kell.
Tán szóba jön a drágaság?
Á, konkrét személy drog-botrányt
anno, megélt. Erről tudok?
Rövid távú memóriám
a ludas vagy blokkol otthonom.

Ajánlás

Drága Hercegnő! A csalás
marhamód bosszant, hát lecsapom
a kagylót, de az cseng tovább.
Zaklató zajt nem tűr otthonom!

2019. augusztus 17.

Szász András

Macskák

Ma sem tudom az okát, de gyerekkoromban nem kedveltem a macskákat. Emlékszem, valahányszor az utamba került egy, addig nem nyugodtam, míg ki nem kergettem a világból. Egyedül Matyi, Vilma néni hófehér szőrű, égszínkék szemű kandúrja érezhette biztonságban magát a közelemben. Vele is csak gazdájára való tekintettel voltam elnéző.

A macskák iránti ellenszenv egyik felét vélhetően apai felmenőimtől örököltem, másik felét Emil bácsi oltotta belém, aki úgy tartotta, hogy a macskák a földkerekség legmegbízhatatlanabb állatai.

— Bezzeg a kutya! A hűség és a kitartás eleven megtestesítője! Az egyetlen teremtmény a világon, amely jobban szereti gazdáját, mint saját magát — magyarázta határozott meggyőződéssel. Mivel állításait atyám is rendre megerősítette, a macskák iránti ellenszenvem idővel életre szóló rögeszmévé vált.

Emlékszem, egy alkalommal épp azon mesterkedtem, hogyan tudnám az udvaron hagyott és szappanos vízzel teli mosóteknőbe ugrasztani a szomszédék cirmosát, mikor megállt mellettem Emil bácsi.

— Hát te miben sántikálsz?

— Meg akarom fürösztteni Picurt, mert már nagyon ráfér...

— Csakhogy a macska nem szereti ám a vizet.

— Én se szeretem, mégis örökké fürösztenek — vágtam vissza.

— Aztán azt tudod-e, komám, mikor mereszi a macska a farkát az égnek?

— Tudja a csoda — feleltem restelkedve.

— Te se sokra viszed az életben — legyintett az öreg. — Hát, amikor a lépcsőn le- vagy felfelé fut — bújt ki belőle a tanítói hajlam.

Emil bácsit szavahihető embernek ismerte mindenki, nekem mégsem volt nyugtom addig, amíg személyesen meg nem győződtem állítása igazáról.

Saját macska híján másnap délben átösontam a szomszédba, Szűcsékhez, akiknél viszont annyi tanyázott, mintha a Szent János utca összes macskája oda költözött volna. Ott heverésztek a jóléttől ellustultan szanaszét az udvaron, gyepen, padon, virágágyásban. Annyira sem méltattak, hogy legalább a fejüket felemeljék. No, nem sokáig tartott a nyugalomuk. Elkaptam az első kezem ügyébe esőt, ráállítottam a padlásfeljáróra, aztán hirtelen mozdulattal a magasba lendítettem a két karom s olyan veszedelmeset sisteregtem, hogy magam is megijedtem tőle. A macskának se kellett egyéb. Égnek meresztette a farkát, azzal, uzsgyi, nekilódult. Úgy nyargalt felfelé a lépcsőkön, mintha puskából lőtték volna ki. Alig bírt megállni odafönn.

Próbaképpen még két macskával megismételtem a gyakorlatot, aztán elégedetten hazamentem.

Alig vártam az estét, hogy elújságozhassam Emil bácsinak a hírt. Úgy hét óra tájban végre fel is bukkant az öreg, a torkán leeresztett bormennyiségtől kissé kaptatosan. Szokásához híven, félrekapott kalappal mérte a járda szélességét, közben halkán dudorászott.

— Úgy történt pontosan, ahogy mondtam!... — nyargaltam elébe. — Meredt ám a farkuk az égnek, akár a zászlórúd az iskola udvarán! — lelkesedtem.

— Csendesebben, komám! — kapta mutatóujját a szája elé az öreg, s óvatosan körültekintett. — Még félreérti valamelyik tyúkagyú, aztán nézhetjük magunkat...

— A fark meresztésen kívül, tudnak valami egyebet is ezek a fránya jószágok? — fogtam halkabbra a szavam.

— Hát persze, hogy tudnak — suttogta jelentőségteljesen a vén tökéletlen. — Például bármilyen magasról dobod le őket, mindig talpra esnek.

— Akár a templomtoronyból is?... — nyílt tágra a szemem.

— Onnét leginkább — igazította egyenesbe a kalapját az öreg.

— Még a székesegyház tornyából is?

— Meg se kottyán nekik — legyintett. — Csak arra ügyelj, hogy a lábaik felfelé álljanak, amikor útjukra ereszted őket...

Másnap reggel alig vártam, hogy elmenjen anyám. Kerestem egy rossz zsákot, a hónom alá kaptam, és meg se álltam Takács Paliéig.

— Hát téged meg mi lelt? — méregetett gyanakodva Pali.

— Egy fontos kísérletet kell elvégeznünk, de előbb macskát kell szereznünk hozzá valahonnan — válaszoltam jelentőségteljesen.

— Macskát? — hüledezett Pali. — Aztán mi a fenét kezdünk a macskával?

— Kidobjuk a székesegyház tornyából, és megnézzük, talpra esik-e?

— Ki találta ki ezt a baromságot?

— Egy tudós ember — suttogtam bizalmasan.

— És azt állítja, talpra esik?...

— Azt! Még ha a Holdból dobjuk le, akkor is.

— Na, erre én is kíváncsi vagyok — kapta fel a zsákot Pali. — Gyerünk! Általában mindig esz a fene két-három macskát az udvarunkon, hátha sikerül elkapnunk egyet közülük.

Tíz perccel később már egy fekete kandúrral nyargaltunk felfelé a vasútállomás felőli torony rozszant lépcsőin. Fent kinyitottuk a Szent László-szoborra néző ablakot, óvatosan kihámoztuk a zsákból a macskát, Emil bácsi instrukcióinak megfelelően, hanyatt fordítottuk, és jókora lendülettel beledobtuk a nagy semibe. Szegény állat kétségbeesetten tekeredett jobbra, csavarodott balra, végül az utolsó tíz-tizenöt méteren már valóban a föld felé meredtek kinyújtott lábai. Szerencséjére frissen kaszált fűre esett. Felpattant, és futni kezdett, mint akinek a szemét vették. Könnyed ugrással fent termett a kerítés peremén, átnyargalt az úttesten, s mire hazaértünk, már megint az udvaron süttette a hasát a nappal.

Ezzel a kísérlettel magamban le is zártam a macskákról szóló fejezetet. De nem örökre!

Teltek, múltak az évek, már férj voltam, lányaink is megszülettek, és egy rogiuszi panelház negyedik emeletén laktunk, mikor egy reggel az erkélyre kilépve egy üvegmosó keféhez hasonló torzonborz és villogó szemű vadállat fújt és prűszkölt rám az erkélykorlátról. Az ijedtségtől a lélegzetem is elállt. Hirtelen visszaugrottam a lakásba, becsaptam magam mögött az ajtót, és még a kulcsot is ráfordítottam, nehogy utánam vesse magát a dühös fenevad.

A család épp reggelizett, amikor rájuk rontottam. Már tátottam a szám, hogy előadjam példátlan kalandomat az üvegmosó szörnnyel, mikor lányaimból kitört a kacagás

— Láttuk, apa, mennyire megijedtél Torziborzitól...

— Miféle szerzet az a prűszkölő üvegmosó kefe — engedtem el a fülem mellett gúnyos megjegyzésüket.

— Nem üvegmosó kefe az, apa, hanem macska. Annuska néni perzsa cicusa.

— Aztán, hogy a búbanatba került az erkélyünkre?

— Kíváncsi lehetett és átbújt a két erkélyt elválasztó üvegfal alatt.

— Na, majd megtanítom én repülni — fogadkoztam mímelt haraggal.

— Kérünk, apa, ne bántsd Torziborzit! Annuska néninek ő az egyetlen társa. Bele is halna, ha elveszítené...

— De hát egy macskának mozgásra van szüksége...

— Annuska néni mindennap, kora hajnalban leviszi sétálni. Amikor még a legtöbben alusznak. Azért nem tud róla senki.

— Aztán hogyan csalogatja vissza? — meresztettem tágra a szemeimet.

— Nem kell csalogatni, apa, mert pórázon sétáltatja.

— Mint a kutyákat?...

— Pontosán úgy.

— Édes, jó Istenem, hová sülyedt ez a világ. Már a macskákat is pórázon sétáltatják — buggyant ki belőlem a felháborodással vegyes elkeseredés. — Tán még szájkosara is van?...

Aztán annyiban maradt a dolog. Ha néhanapján összefutottunk Torziborzival, mindketten igyekeztünk kellő önfegyelmet tanúsítani. Én nem próbáltam ledobni, ő viszont nem fűjt és nem is prűszkölt rám.

Az emlékezetes eset után néhány hónappal váratlanul méretes patkány jelent meg a lakásunkban. Valószínűleg a csövek szigetelésén kapaszkodott fel, bár az sem kizárt, hogy egyszerűen felsétált a sima falon, akár a légy. A patkányoktól minden kitelik.

Tény, hogy bejutott a lakásunkba. Nagy volt és félelmetes. Előbb végigsurrant minden szobán, végül a konyhát találhatta legbiztonságosabbnak, mert bebújt az egyik szekrény mögé, és többé nem jött elő.

Aznap este nem vacsoráztunk. Lefekvés előtt az összes ajtót becsuktuk, mégsem sokat aludtunk. Folyton attól rettegtünk, hogy a patkány kirágja magát a konyhaajtón, utánunk jön, és minket is összevissza rág.

Reggel korán becsöngettem Annuska nénihez.

— Mi történt, fiam? — kérdezte feldúlt képemet látva.

— Nagy baj történt, Annuska néni. Tegnap egy patkány jelent meg a lakásunkban.

— Jézusom! — kapott a szívéhez az idős asszony. — És mekkora?

— Hatalmas! — feleltem. — Valószínűleg valami mutáns egyed lehet...

— Tán betegnek tűnik?

— Nem beteg, Annuska néni, csak nagy. Éppen ezért kis időre el szeretném kérni Torziborzit, hogy végezzen vele.

— Jaj, fiam, ez a macska még soha életében nem látott patkányt. Lehet, hogy nem is merné megtámadni... És mi történik, ha a patkány támadja meg szegényt?...

— Ne tessék félni, Annuska néni! Már kihegyeztem két seprűnyelet, ha támadna a patkány, azonnal felnyársalom...

Annuska néni kicsit még szabódott, kérette magát, aztán mégis kihozta Torziborzit.

— Nagyon vigyázzon rá, fiam. Nem élném túl, ha valami baja esne...

— Semmi baja nem esik, Annuska néni! Szentül ígérem magának.

Elköszöntem, s már nyargaltam is vissza a lakásunkba.

— Figyeljete! — suttogtam. — Most majd meglátjuk, mire képes ez az üvegmosó. Tényleg macska vagy csak annak csúfolják. Azzal megnyitottam a konyhaajtót, és a résen beeresztettem Torziborzit, visszahúztam az ajtót, és feszülten figyeltük, mi történik.

Jóformán tízig se számoltunk el, Torziborzi vészjóslón elnyávogta magát. A következő pillanatban felvisított a patkány, azzal elkezdődött az életre-halálra szóló küzdelem. Időnként tompa puffanások jelezték, merre folyik a csata. Aztán edénycsörömpölést hallottunk, majd újabb nyávogást, végül egy hörgésbe fuladó kétségbeesett visítás után csend lett. Néma, nyomasztó, szinte síri csend.

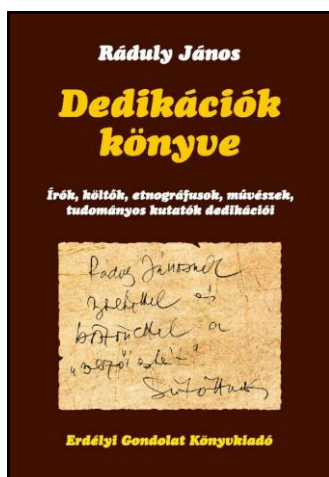
Vártam még néhány percet, aztán elszántan benyitottam. A konyha közepén ott ült Torziborzi és nyalta a száját. Előtte kiterítve a hatalmas patkány, átharapott gerinccel.

Felkaptam Torziborzit és megcsókoltam. Aztán kiadtam az utasítást, hogy ami finomságot találni a házban, azt mind rakják a hős kandúr elé. Aznap mindnyájan igyekeztünk az üvegmosó kefére hajazó kandúr kedvébe járni.

Torziborzi attól fogva családtagnak számított. Többet volt nálunk, mint otthon. Valahányszor felbukkant az erkélyen, mindig szókinccsem legszebb jelzőivel illetem. Nem is becéztem, egyenesen udvaroltam neki. Ő meg hősies önfeláldozással tűrte a kényeztetést. Sokszor munka közben is az ölemben ült, hangosan dorombolt, és mellső lábai túhegyes körmeivel „dagasztotta” vagy inkább szag-gatta áttetszővé tépett nadrágomat. De nem bántam. Elvégre a macskák a földkerekség legkedvesebb, legszeretetre méltóbb és legmegbízhatóbb állatai.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Csatáné Bartha Irénke

Ábelek panaszával siettél Istenhez

(Farkas Árpádra emlékezve)

Olvad a hó, zajlik a jég,
kis pocsolyákba toccsan a fény,
pedig boldogan időzne még,
hóvirágokra csillantva örömét...
A Hargitán hideg szél fúj, az ég sötét,
gyászhired koppan lelkünk ereszen,
a harangszó hirdeti jó pásztorunk
„elmentét,
s már fagyos föld nehezül szíved fölé...
A soron következő vajon ki lehet,
hogyan halál üljön tort az ember méltósága
felett?...

Utolsó sóhaj, ima, búcsúzó könnyek,
lehanyatlik a pásztorbottal kezed,
keserű árvaságra jutottunk Nélküled!
De én még őrzöm azt a dacos
homlokod mögötti képet,
az egyetemistáról, a hajdani szépet,
mikor lelkedben kis rőzsedalok égtek.
Őseid erejével hitted és elhitted:
még minden sikerülhet, ha erős a hited,
csak tartson ki az a láz s az éltető fények.

De elapadt a remény éltető ereje,
az eltorzított lelkek és vidékek
ijesztő képe megdermesztett,
ahogy egyre jobban beszűkültek
a gyűlölet szögesdrótjaival bekerített
emberi jogok, magyar életterek!...
Te jó pásztoroként óvtál, odafigyeltél
virágokra, fákra, cseperedő lélekrügyekre,
és isteni varázslattal, őssakarattal, hittel,
fegyelmezettséggel megpróbáltad
a lehetetlent:
hogyan ezt a kemény, komor valóságot
elfogadhatóbbá, szebbé, élhetőbbé tedd!

Sok harc, kín, keserű szenvedések emésztettek,
lelkedet sokféle tűske szaggatta, tépte.
Most hosszú útra indultál
Ábelek panaszával Isten elibe!
Te szent lángot csiholtál, értéknek kaptuk azt,
mint gyógyító, mennyei vigaszt,
mely lelkeket összefűz, sebeket forraszt.
A Te példád iránytű volt és erő,
mit el nem prédálhat se múlt se jövő!

Az öröktermő almafák alatt

(Farkas Árpád emlékének)

A székely bánatot
arcod ráncaiban viselted,
kétrét hajlott lelkesen a keserv,
és egyre jobban Rád nehezedett...
Emelt fővel jární hogy lehet ott,
hol az árulásért júdáspénzzel fizetnek,
hiába emelted fel az igazságért szavad,
a kezeken bilincs, a szájakon lakat,
s aki botoz, dőzsöl s babért arat!
Lásd kínjaidat Isten megelégelte,
magasabb körökbe szólított,
hogy székelyeidnek onnan lehess védnöke.

Már nyugodtak lesznek éjszakáid,
nem gyötörnek gondok, kínok,
apák ráncai arcodon nem mélyülnek,
gonosz irigyeid sem bántanak.
Ott ültök Kányádival, Sütővel
a kőasztalnál az almafák alatt,
megbékélve székelyeidért imádkozol,
s altatónak ősök meséi ringatnak...

Kacsó András
Küküllő-sors
(II.)

Felhők

Felhők mennek, felhők jönnek,
 messze néznek, nem köszönnek,
 tavaszt visznek, nyarat hoznak,
 gyarapodnak, oszladoznak.

Egyiküknek sincsen szárnya,
 mégis rögtön tovaszállna,
 nemsokára jön a váltás,
 s az se hoz majd égi áldást.

Fátyolfelhő, lepelfelhő,
 sarokban az esőernyő,
 tört virágon sír a harmat:
 nem csináltok lakodalmat.

Báránfelhő, cirrusfelhő,
 elfogytok, a Nap ha feljő,
 Holddal vagytok jó barátok,
 nem lesz sáros a ruhátok.

Párnafelhők, gomolyfelhők,
 páramentes víg tekergők,
 néha-néha árnyat adtok,
 meg-megálltok, elszaladtok.

Esőfelhők dús homálya,
 zivatarok tivornyája
 zubbonyát magára kapja,
 ajándékát másnak adja.

Vándorfelhők mindahányan
 addig is, míg megtalálnak
 reményt szórnak, de csak sárgát,
 s csiklandozzák a Nap lábát.

Székelyudvarhely

Dombok, hegyek közt úgy pihen a város,
 akár a fészken megnyugvó madár,
 minden kis pontja benned őrzi számos
 emlék, tekintet hulló harmatát.

Reggel a nap a Hargitáról kel fel,
 majd elindul a Szarkakő felé,
 déli lovára Nagyoldalnál nyergel,
 s esti imára megy Budvár fölé.

Az Ugron-kripta, Nagymál oldalában,
 a Szejke-borvíz és Orbán Balázs,
 székelykapuink enyésző homálya
 múltadba réveszt, ha épp erre jársz.

A Székelytámadt bástyái üzennek:
 a szabadságot hagyni nem szabad,
 s szent akarattá érlelődik benned
 minden rád hulló, kényes pillanat.

Posztóharisnya, csizma, székely ing
 volt-e már rajtad kurti és kalap,
 s egek tükréből, hol a sas kering
 láttad-e arcod szálfenyők alatt?

Székely ha vagy, ha voltál, vagy leszel
 s maradsz földednek csüggedt pásztora,
 arcodra hull, akár a szent lepel
 az együttlétnek hívó mámora.

A Kerekerdő s Küküllő között
 a város szíve szüntelen dobog,
 álmod, mi szárnyalt s falnak ütközött,
 mint a székely gyors, halkan elrobog.

Ha megpihensz majd, utcák és terek
 vigyáznak rád, templomok, iskolák,

Szombatfalva s a Betlenfalvi út
hiszem, megőrzik lépteid nyomát...

Dombok, hegyek közt úgy piheg a város,
akár a fészken térdelő madár,
szándékos, harcod elfeledni káros:
hited, ha elvész, itt még megtalál.

Orbán

Orbán, a fagyos
gondolt egy nagyot,
mintsem hideget,
hozott meleget.

Kemény pluszokot,
tizenöt fokot,
langyos hajnalon,
múló harmaton.

Szólód mosolyog,
félse elfogyott,
ugrott már a fagy,
boldog pillanat.

Lesz majd ép gerezd,
szem, mely jól ereszt,
mustod és borod,
részeg sógorod...

Orbán mit hozott?
Legyet, szúnyogot,
elment, jót nevet,
szidják eleget.

Új nap, új remény,
álom, költemény:
lelkünkben a nyár
bontja puttonyát.

Napforduló

Zenitjére készült a nap,
hegynek dőlve pirult a hajnal,

s az első ébredő madár
hangjában gyöngyözött a harmat.

Szürkület-egünk bársonyán
hirtelen lefutott egy csillag,
Hargitán, fenyőn, áfonyán
tűnő csóvának szárnya villant.

A Költő lelke búcsúzott,
ki itt bujdosott fától fáig,
úgy követte a lovait
a csermelytől az óceánig.

Anyatejként csordult a szó
— mit tőle kaptunk egy-egy cseppet —
s verse, a máig biztató
énünkben gyökeret eresztett.

Játék, majd valóság-szelet
a gyermek-rét hangyatej-gondja,
s felnőttkor ajándéka lett
a Szenvedő ecetes rongya.

A Küküllő vize apad,
holnap majd ki ír róla verset,
szűkülő medrében igét
szomjaznak már a nyári kertek.

Fecske hívná, pacsirta sír,
fészükön Őt várnák a gólyák,
más, hús-vér- s kenyérmadarak
Róla zengnek halotti zsoltárt.

Valaki jár a fák hegyén,
erdők fölé művét kitűzte,
s a Ráktérítő ujjbegyén
örök idők ráncába fűzte.

Felidézném az alkatát:
nyílt tekintet és magas homlok,
pásztázó szem, regélő száj,
tisztások, fű, fa, rétek, dombok.

Versforduló a mai nap:
tudjuk, hogy nem szakadhat el,
amit Kányádi ránk hagyott,
a Vers, amit mondani kell!

Galambfalvi rögök között
óriás-lénye oszt nyugalmat,
s Ő öröklik a táj fölött,
akár a csillagon a harmat.

Nyári ég

Oltalmat nyújt a nyári ég,
nézz fel rá, ne vess rá, ne félj!
Téged kedvel a nyári nap,
böngészheted, nem vádirat.

Felhőd, ha olykor eltakar,
ha meddő is, csak jót akar.
Szelet, esőt ha néha hoz,
megzörgeti az ablakod.

Megértést nálad így keres:
ha ráfigyelsz, téged szeret.
Felkínálja gyümölcseit:
elődbe szórja verseit.

S ne bánd azt, ha forró a nyár,
a hideg úgyis megtalál.

Találkozásunk Farkas Árpáddal

Csillárok ontották a fényt,
úgy ünnepelt a díszterem,
ébresztve hitet és reményt:
a mai est Költőt terem.

Ott volt a városi elit
— irodalmunk sok bajnoka —,
kik szóból gyúrnak reggelit,
kiknél a nyelv a vacsora.

A Költő állt, beszélgetett
— az emlék, mint bogár kering —
bőrévé vált, jelképe lett
a lájbi és a székely ing.

A méltóság, a bizalom,
a fejtartás, az alkata

igéket járó bölcs malom:
szülőföld, álmok, lét, haza.

S hogy elhangzott a „nekrológ”,
melyet, ím, élve hallgatott,
a Poéta felállt, mesélt
az életről, mit ránk hagyott.

A tenyerén emelte fel
Kányádit, ki előtte járt,
aki elvitt egy csillagot,
a csordautat, a határt.

Apáink arcán járt a múlt,
ráhintette kövét, gazát,
a remény néha elfakult,
s mi éreztük az igazát.

A fenyők és a jegenyék
megisszák másnapos borunk,
most zajlik, nem ért véget még
aranka-rétes háborunk.

Századunkban meghalt a Vers,
felülmúlták az „izmusok”,
gondolatunk azóta nyers,
nem hívnak sámán-rigmusok...

A Vers megújul, élni fog:
kezében már az új kötet,
új rímek, szavak, mondatok
figyelik már a jöttötet.

Ki tudja merre kanyarog
az Istenhez vezető út,
szekérderékban, vagy gyalog
a Verssel mégis odajutsz...

A szülőföld röge s ege
háromnegyed századja már
így lett billoga, bélyege,
s Ő csendben leszálló madár.

Arcán ott ül az értelem:
szavak mívese, biztosa,
az alázat, a türelem,
a Vers végvári harcosa.

Búcsú Kányádi Sándortól

Ki várta hú fiát haza,
hirdette népe bánatát,
Galambfalva gyászzászlaja
átviláglott több száz határt.

Mind, aki ott volt csöndben ült
— akár kalács az ünnepen —
s emlék-illattal elvegyült
a fájdalom, a türelem.

Isten házába hamvait
bebocsátá a régi hárs,
ki tudta léptét, szavait:
mondókát, verset és imát.

Felhők érkeztek s lelkek is,
hogy elosszák a bánatot,
melyet a sors, a méla hit
a vén ágakra rárakott.

Szótlán, merengő volt a fa,
forgó pillangó-könnyeket
lombjából gyéren hullatott,
mindenki várt, emlékezett.

Eljött a Nap, üzent a Hold,
mennydörgés, eső, fergeteg,
kikkel hajdan együtt dalolt:
természet, erő, rengeteg.

Templomfalon belül s kívül
zengett a méltatás szava,
intelmek és bölcseletek:
óda- és vers-záporpatak.

Az áldás csak hullt, csak esett
— megáztak a székelyruhák —
míg lelkünkben a kegyelet
búcsúztatta a Vers Urát.

Őt, aki maga volt a lét,
a csillag, nemzet és haza,
az anyaszó, mely benned él:
bölcső, gyümölcs- és lármafa.

Harang sírt, összeállt a sor,
mikor a templom elköszönt,
áradt Küküllő-koszorú
tajtékzott a kertek között.

Jó lovai vitték tova,
míg az utolsó fáig ért,
sorsa szép volt vagy mostoha,
s most gyással megrakott szekér.

Az anyaföld, az anyaég,
s a távolban a csillagok
porából szőnek új mesét,
könnyeznek harmat-bánatot.

Fenyők felé

A példát itt a fenyők adják,
hegyekre néz tekintetünk,
az égbolt alatt, hol a sas száll,
vibrál a lélek mindenütt.

Itt lényünkkel azonosul
jövendő, jelen és a múlt.
Fenyőink, épp, mint tetteink,
velünk együtt felnőnek szépen,

ötven év kell a fának is,
hogy lassanként emberré érjen:
fél évszázadnyi küzdelem,
próbálkozás... történelem.

Erdők zúgását hallgatom
hegy hajlatán, vízjárta völgyben,
gyantás, fésű-fenyőtoboz
intelmét súgja elmenőben:

túleveled ma szúr nagyon,
lelkedből kél a fájdalom.
A múltad néha megtalál
fenyőfodros tündéri tájon,

hol életutad is megáll,
hogy veled együtt meditáljon,

s emlék-kunyhódba vár haza
fenyőfaforgács illata.

Szent Jakab füve

Szent Jakab-fű, te hoztad a nyarat,
békességet, napfényt a síró tájra,
visszahívtál virágot, bogarat,
új reményt szór bokrod, a néma sárga.

Apró napocsok egymáshoz közel,
méh-csalogatók, tekintet-barátok,
vess egy pillantást rá, ha érkezel
s tán csillagodról elkószál az átok.

A mező csöndes még, tücsök se szól,
apró gond-szöcskék homlokodra ülnek,
szembogaradban hernyó araszol,
talán ma ismét néked hegedülnek.

Talán majd akkor felvidul a nyár,
ázott palástját fellegekre rakja,
s a megbántott rét mindent visszavár,
csodás virágom, füvek Szent Jakabja.

Bőség

Adott a Jóisten gazdagon gyümölcsöt:
cseresznyét és meggyet, szilvát ezeregyet,
ribizkét és almát, ízek lakodalmát,
ami nőni kezdett, minden jól eresztett,
s körtéd sem kap görcsöt.

Lóg a fán a bőség, támasztod póznával,
pálinkád, lekvárod érkezését várod,
megrázod, leszeded, eszed, teszed-
veszed,
s bár kínoz a hőség, tetszik a minőség:
mérheted kosárral.

Zöld gyümölcs-szerencséd görgeti
kerekét:
telik pincéd, kasod, délceg a kakasod,

mogyoród, diódot vajon hová hordod,
míg kökényt is gyűjtesz, szőlőd már az
üzlet,
s ötszáz zsvány veréb.

Búcsú

Hagyakozik a nyár az ősznek:
műve betelt, gyümölcse kész,
s mint a reggel a délelőttnek,
elismétli üzenetét.

A mezők épek, jók az erdők,
a kertek dúsak, gazdagok,
kényeztették langy bárányfelhők,
s nem láttak orvost, vagy papot.

Még minden tobzódik a fényben,
nézd azt a lányt, fürdőruhás,
s arcukat csermelyek vizében
vizsgálgtatják az őzsuták.

Pár nap csupán és tarka díszben
kezdődhet majd az őszi nász,
igyekvő évszak-harsonások
próbálgatják a trombitát.

A bokrok mind versenyre készek:
kékek, vörösek, kedvesek,
s bár lelkükben üres a fészek,
ajkukon kék és báj lebeg.

Kökény, hecsedli, kecskerágó,
galagonya és berkenye
jussát várja az új világtól,
ki lesz az ünnep hercege?

Nem baj, ha ősz, csak lejtse a táncot,
s figyelj a mulatók sorát,
homlokodon gyérítsd a ráncot,
ki kapja majd a koronát?

Hagyakozik a nyár az ősznek,
indulna már, csendben beszél,
s egy kányafára elmenőben
rásimítja tekintetét.

Műzsák ajándéka

Beke Sándor fordításai

Gabriel Cojocaru
(1962–)

Szép gondolat

(*Gând frumos*)

és ki tudná
megtiltani neked
azt az örömet,
hogy csendben szerethess,
mérhetetlenül...
és hogyan tudnád
elrejtetni
ezt a szenvedéllyel
bélelt bűnt,
tartósan szeretni
tisztá lélekkel
tudsz igazán!

A nem látott ajándék

(*Darul nevăzut*)

A búskomorság halálát
ünnepli a sötét.

Tudom, a szépség-kellék
hiányzik belőlünk.

Az asszonyok templomokról
képzeldnek —
kérlik az üstökösök kölcsönös
segítségét.

Az öröm várótermében
eltávoztak a színek mellőlem,
mindegyikért szenvedek.

Reggeli episztola

(*Epistolă matinală*)

meszelt tükrökből
ébred a reggel
az összes, az összes fa süket,
az összes, az összes fa beszélget,
az éjszakák, a dajkák,
átváltják a tél ruháit,
eltávolítják ezeket az ámító
lombokat, hattyúktól fosztott
tó vagyok, te
úsznál.

Immelmaning

azon a napon,
kezéről lemosva a vért,
ismét megközelítette
a zongorát.

Erőltetett alkímia

(*Alchimia forțată*)

lúgba fulladt remények,
hamis gyöngyök, varázsigék,
lankadások.

álom-részletek, perverz éhség,
atavisztikus érzés,
hajótörés az élet befagyott
tengerein.

a háziállatokra ráuszítod a kutyákat,
miseruhák, díszszinórok, kendőzések.

érzékeny erők, krízisek, törvények,
áldozatát követi a rejtőző párdúc.

a szó földön lapul, többé nem száll fel,
olyan, mint a megsebzett madár.

Placebo-hatás

(*Efectul placebo*)

I.

Szépségek — vastartalmúak
bármennyit adnék, csak hogy
megsimogathassam csontvelőtüket.

II.

és hajnal felé
elindult sírni egy csillag,
a reggeli égre felvergődni.

A megkezdetlen víz

(*Apa neincepută*)

és nektek nincs ahonnan tudnotok,
hogyan az egyszarvúnak a kezdet
kezdetétől
hiányoztak a szirének, minél több
szirén
(ugyanazok a fejek, de más süvegek)
a nőtől való félelem, akár a késtől
való rettegés,
sok sáros utat megteszel,
míg hazaérsz;

a rózsák: harcba hívó kiáltások

és hosszú szerzetesi ruhámban
kedvteléssel hallgatom
az élet rádiós beszélgetéseit:
kedvenc foglalkozása?

maszkokat tépni.

Önkiherélés

(*Autoscopie*)

Ion Caramitrunak

a díszlet része volt
(bár fölösleges volt nekünk annyi álom):
az asztal és egy cserépedény Perzsiából,
melyet egy bátortalan és gyámolítatlan
kéz felborított,
templomkárpitok.

az első állapot: mint egyfajta —
néha lassú,
máskor hirtelen történő — lebegés.
(a talajjal való találkozás közömbös
lehet)

és nem hinném, hogy érdekelne titeket
a következő állapot, amikor a szilánkok
könnyeket hullatva újra egyesülnének.

Az éj nem látott arca

(*Fața nevăzută a nopții*)

és úgy illene, hogy a fű zöldje
élénkebb legyen, az én dalom
még keresi a kortársak fülét.

(le tudnál-e fordítani valamit
a citromfa virágaiból, ez lenne
az egyedüli lehetőség,
hogy ártatlanságodat elfogadjam.)

azóta gondozatlanul hagytam
a kertet, mert félek a görögöktől.

Járás után, tépett maszk*(După umbrelă, mască ruptă)*

ez akkor volt, amikor én
még nem akartam megszületni,
tudod, akkor örököltem
tőled a könnyimirigyet,
anyám.

ahogy a kézben
két végénél fogva
tartanak ezt a gyertyát...

*nem vesztettél el semmit?
nem találtál semmit?*

a SZERELEM... istenem,
a SZERELEM.

A palacsintaárus*(Vânzătoarea de clătite)**(Harmens van Rijn-metszet)*

vajon mind vakok a kristályos
ajkú szobrok (meguntad
az én ruganyos ajkaimat):

fénygőz
demiurgosz-lélek
késlelteti

lenyugodni a Napot.

S

te csók, melyik dolognak
nem láthatod árnyékát?

VAGY

... tudom, ne dicsekedj,
a kígyóval már lefeküdtél.

Litánia a szellem-éjszakáért*(Litanie pentru noaptea spiritului)*

arról, hogy elgyötört álmokat nyerve
hogyan vesztettem el az ünnepeimet;
az utazó kedvű reggel mankóval érkezik
felém,

a sötétség megszüli egyedüllétem.

de honnan vegyünk tudomást arról,
hogyan jelent a gépies dolog az
életben?

... mikor a hó megtanult
mocsok lenni s az idő épp
megrontja a szőlőtermést.

egyesek rizst esznek és annál
a templomnál
hajtják le fejüket, mely nem gyógyít;
a csigahéjat összetévesztve
az elefántcsonttoronnyal.
stop,
ez épp
a havazást csalogató
disznók vére...

A megkövült homokóra*(Clepsidra petrificată)**(műhelyek)*

I.

tanulj meg többször
felnézni
a Napra: a napkelte
vonalára.

II.

a kaktusz szomorúsága
elhúzódik
a magnóliák virágzási idején
is túl.

III.

szójáték: a vas
születésétől fogva érzi a
rozsdát, világ,
éhes világ...

IV.

még egy kerülő az emlékezés
húsában, hullám, mi hátulról
érkezik... még jobban
megmerevedett
a mérleg.

V.

ártatlan a rigófiókák
szeme, de a trillázás?

VI.

a csillagok sűrűjéből
villámokat fonsz,
miközben a mederben lebegést
színlelsz.

VII.

a kést beleszúrod és
hallgatsz...

Orfeuszi tanács

(Sfaturi orfice)

I.

az elhervadt falevelek fuvolája: a vágy,
mely kiszámítja a végtelen felületét —
kockázatos bonctan.

II.

cseleszta büntetések, büntetések,
büntetések,
kezedben egy ólomszállal
virágzásra serkentetted a cseresznyés
kerteket.

III.

harmat hull az égből — méz,
a szív és a gyűrűsujj útján:
ne üldözd a szarvasokat!
ne üldözd a szarvasokat!

A tisztázottnak

(Celui lămurit)

az állapotot megkeresztelve —
összetört lelkek,
hány szárny nélküli
csillag, az agyag
korongorsó
gyors forgása —
kedvenc piramisom
ez a szív
alakú ének.

az idő,
a belső hideg —
rábeszélés.

ismét megtanulsz
lélegezni,
a csodálkozástól
még mindig fáj neked.

Reggeli lovak

(Caii de dimineață)

maradjon adósom a tükör,
tükrözzön még egy kicsit.

hány vitorlánhajó szállt szembe a
sirályokkal,
a folyó partján számtalan
képzeletbeli fűzfa.

más kikötő, ahol szeretkezés közben
szirének vijjognak-süvitenek.

a tengereidet elvesztetted, te,
északiak
bőrszínét viselő asszony.

főlényes, okos hal-szemekkel
nem veszem be a halászháló melletti
csalétket.

mert minden gyöngy
a saját mélységét szereti.

Világítva (*Ilumin*)

a tél majd elolvad,
szelíden megsimogatod
a Holdat, s a rügyek
fülsüketítően kipattannak.

a fű aztán áthatol
a fényen, a Nap
kiköltözik a peronra...

egyébként
az egyes vágányra,
mint tehervonat,
úgy érkezik meg a tavasz.

Szereplők nélkül (*Fără personaje*)

a dolgok szívetől
elrejtőzött a dicsőség,
éppúgy, mint ahogyan
egy szem nélküli veréb repül.

emelődaru és templom,
a többi rendeltetés nélkül,
az első — cél felé dobott —
késnek a sorsa.

Megkésztések (*Miezuiri*)

a kígyó békát hipnotizál,
(az egyedüllét, ami elaltat)
sors visszafordíthatatlan
könnyekkel,
majd elseperttel.

az első kiáltás —
egy vijjogó albatrosz,
ikonná változott
a kajszibarack fája,
szemed széttöri a Napot.

Casida*

bal szemed kékje megbolondította
az eltüntetett virágpor alapjait.

az olajfák ágai
nem értünk fognak égni,
a hegedűk, a vulkánok szimfóniájából
nem nekünk fognak zenélni.

a hazugság útvesztőt ás magának,
az éjszaka úgy jön, mint te,
macskaléptekkel érkezik.

a rémület, mellyel nekem táncolsz,
elnapolja-e dühömet?

igen gyakran csókolgatod
a kés pengéjét,
senki sem szabadult meg.

* perzsa nyelven: dicséret

Hazugság a lépből (*Minciuna din fagure*)

az ujjaim megsárgulnak és
továbbra is a tömegközlekedési
eszközöket használom, szerelmem...

a teljesen kidíszített téren
zöld szemű szobor,
szerves kő, rezgés.

mikor üt ki szemedben
a rozsdá? itt az ideje.

nem törődve a bálványokkal,
a vétség helyén a köztisztaság
alkalmazottaival találkoztam.

hanem mindig arra törekszem,
hogy megakadályozzam
ezt a egyre növekvő távolságot
a két deszka között.

Egyfajta siralmak

(Tot un fel de ieremiadă)

nem tudtál tapsolni
a tenyeredből kinőtt
szegek miatt,
harang alakú
lett a jövő —
(szükségen felüli szaporodás).

miért kell kinyitnom
azokat a kapukat,
melyek mindig rám borultak,
a lepkék miatt másképp
pislákol a hó szeme,
tekintetével elkerülve
a közömbösség szárnyát.

Alkalmi eretnek

(Eretic de ocazie)

I.

a nyár is úgy vonul vissza,
mint egy édes féreg,
mint az ősz
visszatekintő,
bosszúálló tekintete

II.

egy forrás megtagadta a vizét,
kihantolt csillagok,
meg nem keresztelt világ

III.

egy félálmos fénykép,
egy lágy hang,
leginkább
ahhoz értesz,
amihez nem értesz.

Vércsere

(Schimbare de sânge)

I.

Hogy ereszkedjünk le
mélyen, nagyon mélyen, a föld alá,
úgy, mintha többé ne lenne
helyünk itt a földön...

II.

Ki hívogat,
ki úz minket el?
Néha onnan fentről,
máskor az alattunk levők
elcsavarodott szájjal.
Hé, engedd, hogy kihulljon a sebből!

III.

Ez az ének egymásra
helyezte a szempillákat.
És így ne, reggel,
a vér menetirányt változtatott.
Egyesek még mindig
a tegnapot keresik,
mások új tavasz
felé törnek jókedvűen.

Év eleji költemény*(Poem de-nceput de an)*

Kedvesem, hogy együtt
 Aludhassunk egy-egy kicsit,
 ...ezt kell tennünk:
 Minden éjszaka
 Négyszer kell szeretkeznünk,
 Ötödször szerelmet
 Suttogunk,
 A hatodik alkalommal
 Szerelmet álomban,
 A hetedik alkalommal...
 Párizsban!
 Nyolcadikszor csupán vaktában...
 Kilencedik alkalommal
 szakadatlanul,
 És a tizedik alkalommal...
 Rátalálva.

Rükvercben*(În marșarier)*

honnan ez a fájdalom-öröm
 mely kacagni és sírni kényszerít
 ennyi bérbe vett fénytől
 csupán egy gyötrelmes mosolyt
 láttam.

hanem ő egész testedben jár-ke
 s ez épp az az öröm-fájdalom
 mely egy más bolygóról érkezett
 ide.

ki az ki a hajtókába bújt árnyékát
 kéri s téged csillagok
 közt fog hintáztatni?
 melyik lesz majd
 a te csillagod?

taps hangzik el s majd csend
 honol
 és minden rükvercben történik...

**Az ellenáramlat
hullámának hatása***(Efectul undei de remúu)*

többet nem ejtem ki számon
 azokat a szavakat,
 ők elhagytak,
 elmentek valahova,
 elköltöztek egy más országba —
 másvalaki ezt másképp fogja
 előadni neked.

én elfelejtettem
 feldobni a hámot
 az égre,
 s most már
 nincs, aki kettévágja
 a fényt két egyforma,
 tökéletes részre...

össze nem illően
 szavakból
 állítottalak össze...

most saját magamat
 várom.

Szitok (II)*(Imprecație /II/)*

nyitott seb — seb a mellemből,
 ugyan te mit gondolsz,
 mennyit tudok én rád várni...
 s elhinnéd-e
 — ha utána járnál —
 ez a szerelem egy hópehely.

egy sorsnyi
 várakozás,
 mely előtt
 nem tudok meghajolni.
 seb a mellemben — nyitott seb,
 Istenem, hol van
 a megígért SZERELEM?

Ítélet és büntetés

(*Stabor și pedeapsă*)

minden este
 átrobog rajtam egy vonat
 majd kétszer
 tarkómon térít
 — az elsőt
 azért hogy ne feledjem
 ki voltam
 — a másodikat azért
 hogy jusson eszembe ki vagyok
 és soha ne próbáljam meg
 másvalakivel
 összetéveszteni magam

mióta elvesztettelek
 (mint egy merkúr-gyöngyöt)
 csupán a sötétség istene
 kérdi meg tőlem fürkészőn
 ki akarok lenni
 és főleg mikor

majd — reggel, napsütés...
 ánizs-aromás tavasz
 gondolatomban megismétlem,
 megismétlem
 ugyanazt a titkos
 nem nyerő számot,

csak egy ember vagyok,
 ...egy EMBER.

Költemény házi használatra

(*Poem pentru uz casnic*)

1. ne igázd le az érzelmeket
2. az ellenfelet ne becsüljétek alá
3. az időt ne vigyétek vissza

hozzájárulás!

tudom, hogy visszautasítod a
 simogatást

mostantól a vérem
 — mely rommá változtat —
 elvesztette a csoportját

Ceiestime*

majd megérkeztek
 a kintről érkező hangok,
 melyek ezt suttogták fülemben:
kapcsold fel a villanyt!
 segítsd a teleholdat,
 hogy megtalálja
 a szüleit,
 csak az erdő
 magányos fái között
 fogod újból
 megtanulni azt,
 hogy számolj — hogy szeress
rejtsd el a kulcsodat!

* Úgy magyarázzátok meg magatoknak ezt a kifejezést, ahogy akarjátok.

Költemény a Föld nyelvén

(*Poem în limba pământului*)

és feldíszítem szerelmemet
 malomkő-
 nyaklánccal,
 hogy ne feledjen el,
 hogy ne nézzek
 más után, kifelé,
 s hogy közelemben legyen,
 a szó belsejébe
 befalazva.

és időnként
 kitépjem szívemet
 és megmutassam neki
 (odahelyezve-összeszorítva)
 közvetlen a búbánatom mellett,
 engedve, hogy a remény
 pányvája elraboljon...

az áldozati oltár
ölébe
teszi.

Örök betegség (*Maladie perpetuă*)

engem fiatalságom betegített le
és szívemet tízfelé osztom...
de szerelmemet ne engedjétek
hogy még egyszer a rajtnál várakozzon!

Költemény Esmeraldának (I) (*Poem pentru Esmeralda /I/*)

itt kezdődik
az ígéret
hogy helyükről
átköltöztessen a tengereket
ÉRTED
kezdem

egy csillagot átölelve
csak ÉRTED tudok
táncolni.
a remény naptárából

tűnjön el a hideg
és öltöztessük fel
a szívünket
az álom
mély barázdáiból
törüljem le zuhogó könnyeidet
mint egy magot
azelőtt való nap
amikor megszületik
az őrzőangyal.

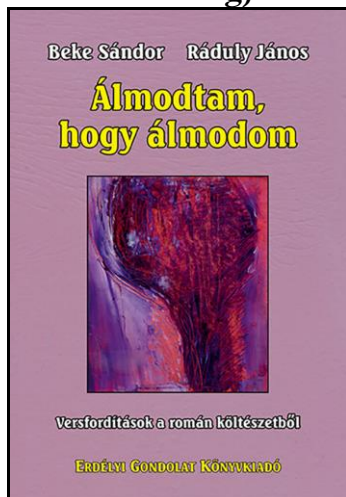
ez a fény
csak NEKED született
mostantól kezdve
minden évszakot
együtt fogunk szeretni.

Költemény a vers nemzetközi napján (*Poem de ziua internațională a poeziei*)

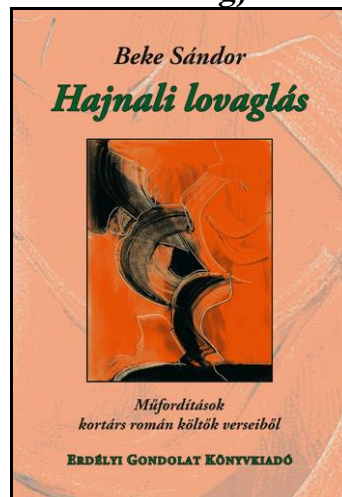
HÖLGYEIM ÉS URAIM
TELIHOLD VAN.
Szép álmokat!

Kiadványaink

2020-ban megjelent

2021-ben megjelent

Kozma László

Triptichon

Árpád-házi szent királyok (I.)

Szereplők: Krisztus, Mária, Isteni szózat, Szent István, Boldog Gizella, Szent Imre, Szent László, Géza király, Mór apát, Gellért püspök, krónikás, szavaló (szavalók), tanár, diák

1. jelenet SZENT ISTVÁN

Szavaló:

Szép Szent István, Szép Szent István
Ha az abroszt összehajtod
Melyet hajdan terítettél
Mert lám, elszállt egy évezred
Mit felelünk, hogyha kérded
Áll-e még a régi szentély
Mivé lett országod, néped?
Ragyog-e a szent kereszt még
Őrzi-e az emberlélek,
Vagy homályba, dacba téved,
És dús kincsed úgy perog szét
Mert tombol a hitetlenség.
Mi teljes volt, veszni térhet?
Mit felelünk, hogyha kérded
Száll-e még a templom-ének
Vagy torz bálványt követ néped?
Magát veszti, hogyha téged!
S ha az abroszt összehajtod
Az asztalnál úgy ülünk még
Kezdvén újabb ezredévet
De helyettünk nem terít más
Nem használ a panasz, sírás
Bort, búzát és békességet
Nem ad dúsabb terítéket.

Krónikás:

Veszprém városában harang szava ébred,
Bazilika tornya kongat ezer évet.

Séd pataka fölött, halmán meredélynek
István és Gizella messzeségbe réved.

Századoknak ormán pillantásuk száll át,
Király és királyné szemléli országát.

Kéklő hegyvonulat, egymásba simulva
Akár a reménység, mely feltámad újra.

Pillantásuk túlszáll, s Kárpátok karéján,
Mint a futó felleg, úgy suhan a két árny.

S hol piros levelet perget a fák lombja,
Nem messzire tőlük a Szent Imre szobra.

Megcsillan a fényben vitézi kard bronza,
Mely a győri csata diadalát hozza.

Kettős élű a kard: bátorság, alázat,
Megtartó ereje lélek-tisztaságnak.

Dómnak oltárképén a Szent Mihály kardja,
Kassa és Kolozsvár továbbragyogtatja.

Fényes napsugarat hullámába gyűjtve
Ezer túvel csillan a Séd arany tükre.

Lent, a kolostorban a görög apácák
Hímzik Magyarország királyi palástját.

Képe a férjének és herceg fiának
Könnyű kézvonását őrzi Gizellának.

Futó perc s ezredév egyesülnek benne,
Sugárzik az idő, a Szent István tette.

És a palást szobra, súlyos bronzba öntve,
Ki országot épít, megőrzi örökre.

Harangok csendülnek — hit az, ami számít
Esztergom hegyétől Gyulafehérvárig.

Alapít erdélyi s bihari egyházat,
Folytatója László, zengi boldog Várad.

A királyi család, a paláston hárman
Állanak a dicsó vértanúk sorában.

Mert az uralkodás súlyos kötelesség,
Vezetni országot, hogy kára ne essék.

És amit cselekszik, nem vezet önkényre,
Jogot, biztonságot nyújt István törvénye.

Mert isteni törvény mindennek alapja,
Király a hatalmát Krisztusától kapja.

Foházkodik István buzgó imádsággal,
Kéri, hogy kísérje az Isten áldása.

Mutatja: kezében a királyi lándzsa,
Erős a békében, de kész a csatára.

Nyugati végeken veszélyben az ország,
Hozta hadi népét, de megfutott Konrád.

István:

— Országot és hitet megvédtem a harcon,
A krisztusi békét mégis többre tartom.

Székesfehérváron bazilika épül,
Aranyos oltárral berendezem bévül.

Krisztus méltóságát az aranyos kelme,
Hirdeti halálát áldozati kelyhe.

Segítse meg, kérjük, mindenkor hazánkat
Védelmezze földünk Mária palástja. —

Erős az a nemzet, hit oszlopa tartja,
Ólomüveg-ablak szentjeit mutatja.

Az idő homályán messzire sugárzó
Templomok oltárán István, Imre, László.

Falvaink nevében zeng tetteik híre:
Szentkirály, Szentlászló és Székelyszentimre.

Vidéküket egykor Léstyán Ferenc járta,
Hitet, történelmet őriz krónikája.

Megcsillan fényesen, mint bicikliküllő,
Kavicsokon csendül a szelíd Küküllő.

Megcsillan fényesen, mint az írnok tolla,
Aki ezredévnék történelmét rója.

Kacsó András

Pünkösöd

„Mindnyájan megteltek Szentlélekkel és különféle nyelven kezdtek beszélni, úgy, ahogy a lélek adta nekik, hogy szóljanak.”

Apostolok cselekedetei

Erdőn, mezőn ünnep piros pünkösöd napja,
minden halandónak lélek vasárnapja.
Vadrózsák, akácok élénken susognak,
mezei virágok bőven illatoznak.

Ünnep királynője, a pünkösdi rózsa
szirmait hullatja, új bimbóját bontja.
Méhek a nektártól áhítattal telnek,
fű között a hangyák vígan menetelnek.

Minden dong-bong, cirpel, dorol, zsong és zümmög,
aki ezt nem érti, leginkább csak hümmög.
Madár madarat lát, együtt örvendeznek,
fészükön a gólyák sűrűn kepelnek.

Csipogás, csicsergés, turbékolás, füttyszó,
kárógás, vagy csergés, mennyi rejtélyes szó!
Erdőszélen, réten, zengik, ahol érik,
tán a madarak is az Istent dicsérik.

Templomunk harangja csendben válaszolgat,
emberek beszélnek, imákba burkolva.
Piros pünkösöd napján táncolnak a fények,
erdőn, mezőn, házban szárnyal a Szentlélek.

Üzent a pápa

Üzent a pápa, érkezem,
s ébrednek sziklák, hegyek,
utak, ösvények százai,
amikben rejtve volt a hit.

Templom figyel, harang beszél,
szél dajkálja erdők neszét,
pünkösöd-zöld palástban a fák
bejárják most a láthatárt.

Virágok lelke könnyezik,
zarándok, testvér érkezik,
ki kent kegyéből osztogat
gyökeret, lángot, titkokat.

Madárnak, vágynak szárnyakat,
székely kapudnak lábakat,
a jövődönnek gyermeket,
hitednek házat, nemzetet.

Ki útra kelt imáidért,
s Máriának rózsát ígért,
holnap együtt bejár veled
egy gondolatnyi életet.

— Imádságban közel vagyok,
várjatok kicsik és nagyok,
testvér, barát, család, rokon,
találkozunk felsőfokon.

Borongó nyári ég alatt
korlátok dőltek és falak,
Istennel telt meg minden itt,
a tárgyak és az ember is.

Csíksomlyó — 2019

A Pápával eljött a nyár,
s míg a Nyereg rendben figyelt,
a gondolat felhőre szállt,
s tartott egy csendes számvitelt.

A felhőkből eső esett,
a hit fázott az ég alatt,
próbára tette embered
e pápa-nyár, e pillanat.

Tiltott gyümölcsét elvevé
a rá figyelő néma rend,
zászlója, vágya, nyelve él,
bár csak lelkében lengedez.

De tárt szívével várta őt
a szent zarándok-Mária,
ki ismert minden érkezőt,
ki reményt szór imáira.

Majd néha kisütött a nap,
fénylett a hely Somlyó nyakán,
ernyő, köpönyeg és kalap
csüngött a Vendég szózatán.

Fonják a sorsod szálait
táborházak, kézművesek,
összevarrják nyútt vásznait
jövendődnek bús fenyvesek.

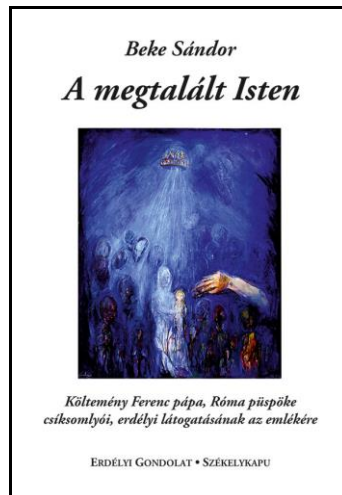
Aki kockáztat, révbe ér,
egyként a gyenge és erős,
testvériség és párbeszéd,
emeljük fel a szenvedőt...

Az Isten hite egyszerű,
a miénk fájó, összetett,
azt őrzi mennyei derű,
s ezt harcban próbált nemzeted.

A Pápával ment a tavasz,
s míg sorjázta az ormokat,
elmélázott az Ég alatt
a felhőn rekedt gondolat.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Asztalos Enikő

Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben
IX.

Magyar népi kézimunkák Maros megyében (II.)

Széki kézimunkák

Szék a Mezőség nyugati peremén, Szamosújvártól délre fekvő, önálló, jellegzetes művészettel rendelkező, több, mint ezer lakosú település. Jelentős volt sóbányái révén. A XIII. századtól a XIX. század végéig város volt, 1886-tól nagyközség. Népeinek művészete, táncai, zenéje, kézimunkái hagyományörzőek, s a határokon túl is híresek. A széki varrottasokról Palotay Gertrúd 1944-ben megjelent könyve közölt először adatokat és képeket szakszerű magyarázatokkal. De ezekből a kézimunkákból nem lettek turisztikai kommersz áruk, hanem ma is a kelengye darabjai között szerepelnek a magasra felvetett ágyak párnahuzatain, a *párnacsúpokon*, a *derékalj-fűtűlvalón*, a *kötéses lepedőn*. Hímzőművészetük sajátos; első látásra is megkülönböztethetők más vidék varrottasaitól. A legrégebb varrottas párnák a kereszt szemesek, a *szálára varrottak* voltak 5-10 féle mintával: rámás, vonós, patkós, pávás. Ezt követte az iratos elterjedése, melynek őse az úrhímzés és a népi varrás egyaránt. Fő öltéseleme a *tőtis*, másképpen *inazás* vagy *sinyor*, amelyet mi ferde laposöltésnek, száröltésnek nevezünk. Régen a durva kendervásznat az öregek még kézben öltögették. Idővel a vékonyabb gyapotas, majd tiszta gyapotvásznat már 50 x 80 cm nagyságú fakeretre rögzítették. Ezt a kereten „írják” meg. Előbb a „sinyort” alul és felül, majd a középső csíkot, s végül virágozzák, ez lesz a széles minta. A hármas tagolás tehát itt is megvan: alul-felül *csipke* (mesterke), középen a minta, amelyről a hímzést elnevezik. Így lehet nagytulipános, pávás, szegfűs, komlós, bimbós, koszorús, poharas, kicsi tulipános, almás, csengettyús, madaras, ablakos, cserelevelés, bazsarózsás, uborkás, szőlős, szőlőlevelés, bokros. Egyszerű ferde laposöltéssel kezdik a hímzést, *hajfonatosan* varrt széllel. A mintát kartonpapírra rajzolják, kivágják, s úgy rajzolják körbe az anyagra. A szélén kezdik, s száröltéssel befele haladnak nem túl apró öltésekkel, hogy *hajfonatos* legyen. A virágok, nagyobb minták közepét keresztbe-hosszába átöltik, majd a szálak keresztvezését egy irányba álló, rövid lapos öltésekkel vagy kereszt szemmel rögzítik, esetleg a képzett négyzeteket sakktáblaszerűen kereszttekkel fogják le. Az első, legrégebb

24

hímzőfonal kenderszál volt, majd fejtővel varrtak. A lányok a kelengyékkel elvittek otthonról minden piros színű hímzést. Az otthoniak, az anyák, kék vagy kék-piros színnel pótolták, s bár a gyász színe a fekete, a halott alá pirossal hímzett *széleskendőt* terítették a nyújtóztaton, azt terítették le a koporsóba a halott alá, ahova varrottas párna is került. Az írás utáni varrás általában egy arasz széles. Régen csak 15 cm volt a középinta, most 20-21 cm széles párnavegeket vagy díszpárnákat rendelnek a varróasszonyoktól, s ezen kívül írják még rá a csipkét (mesterkét). (24., 25. kép)

25

Kis-Küküllő vidéki kézimunkák

A Küküllőmente „a Kis-Küküllő völgyének a torkolattól a Székelyföld határáig húzódó szakasza, illetve ennek környező vidéke”* — írja a Magyar Néprajzi Lexikon 3. kötete, s Erdély legkorábban magyarok által benépesített vidékei közé sorolja. Az ún. Vízmellék (Dicsőszentmárton, Balavásár központokkal) 40 magyarlakta falut foglal magába, s ehhez hasonló néprajzi sajátosságai vannak a Maros és a Kis-Küküllő között fekvő kb. 15 falunak is. Ezt a vidéket a néprajzkutatók elég későn, a XX. század közepén tanulmányozták, s a népi vászonhímzésről csupán a XX. század végén készült felmérés. Elsősorban szőtteseiről híres e vidék, a *cifra szövés* az első világháború előtt, s különösen utána sok családnak a kenyerét biztosította, ebből nevelték fel az özvegyasszonyok gyermekeiket.

A Kis-Küküllő vidéki varrottasokról a XVII. század közepétől van levéltári adatunk, törökös munkákról, kender- vagy szőszvászonra varrt virágokkal díszített abroszokról, kék fejtővel varrt munkákról beszélnek. A XIX. században már kialakult népi hímzőkultúrát emlegetnek. Fekete és kék fejtővel vagy gypajúfonallal varrtak ki párna- és kendővégeket, de a népi és úrihímzésnek is sok változata élt. A főúri udvarházakban összegyűlt lányok közös munkáikon német és olasz mintakönyvekből, török kézimunkákról levett mintákból hímeztek.

26

* A Magyar Néprajzi Lexikon 3. kötete. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987. 27.

27

A jobbágyfelszabadulás itt is nagyobb lendületet adott a hímzéseknek a színes szóttések és varrottasok előállítására: kender- vagy elegyes vászonra fejtővel hímezve. Alapöltésük szálánvarrott, az alapszálak nélkül, de fonott öltés volt, s nem kereszt szem. Dombón *inazásnak*, Ozdon páros *akasztaltnak* nevezték, Kis- és Nagykendén, Balavásáron, Kelementelkén sinórt varrtak a régi öregek.

28a

Szép számmal készültek írás után való láncöltéssel is kézimunkák a Balavásár környéki falvakban 1880 és 1914 között. Ehhez hasonlókat varrtak a Mezőségeen. Keresztszemmel is régen csak az egyes szemeket varrták, *akasztalat-varrással* készültek a legrégebbi párna- és derékaljfőtők, lepedőhajtások. *Ura-költést, urkas varrást* a nagy- és kiskendiek, balavásáriak tömötten, elegyvászronra hímeztek, hatszálú fejtővel. Külön íróemberek dolgoztak a láncöltéses kézimunkákhoz, akik vastag papírból kivágott formákat húztak körül, s csak 2-3 minta volt egy kézimunkán. A virágozás, ágazás mindig az ünnepi darabokra készült, rúdravalókra, párnafőkre. Szervéteket is készítettek asztalközépre, kosárba. A vetett ágyra hímezett és kötött (horgolt) mintájú párnákat raktak fel. A varrottast bölcsőbe, s a halottas ágyra is terítették. A leány kelengyéjébe 2 derékalj, 7 párna tartozott, ha szegényebb, de a módosabb 6 derékaljat, 21 párnát kapott, varrottast és csipkét egyaránt. Derékaljat, párnát még a fiú is kapott házasodáskor. A leggyakoribb mintáik az *ágazás, virágozás* (szegfűs, tulipános ág), *kiscsillagos, nagycsillagos, macskanyomos, nagytányéros, almás, rózsás, cseremakkos, makkos-rózsás, csereleveles, fenyőfás*. Az iskolai kézimunka órákon írásost, s *udvarhelyi mintást* (piros töltés, feketével körülvarrva) tanultak, azután pedig „kiment divatból” a kézimunkázás. A régi, szép mintájú kézimunkákat eladták, eldobták, ma már nagyon nehéz mintapéldányokat gyűjteni. Ügyes értelmiségiek őriznek néhány darabot. Jó lenne visszaállítani a kézimunka értékét itt is! (26., 27. 28. a., b. kép)

28b

Nyárárdmenti kézimunkák

„A Nyárárdmente az egykori Marosszékhez tartozó székelyek lakta vidék a Nyárad és a beléje ömlő patakok völgyében. Vásáros központja, Marosszéknek egy ideig a székhelye is, Nyárádszereda.”*

Szötteseiről, keresztzemes és szálánvarrott hímzéseiről, de legfőképpen művészi kivitelezésű rojtozásáról híres vidék. Az abroszok, kendők, kaszjenterítők szélére 10-15 cm széles rojtot kötöttek. A két világháború között és tovább még az 1960-as évekig a nagymamák által készített munkákból sokat megőriztek a családok. Palotay Gertrúd néprajzkutató német források nyomán a rojtcsomózás technikáját asszír eredetűnek tekintette. Bizonyításként az asszír ábrázolásokon látható ruhák, nyeregtakarók szépen csomózott rojtjaira hivatkozik. Európába az arabok révén jutott el. A „makramé” arab szó (makram = rács). A XVI. századi Nyugat-Európában hamar meghonosodott, sőt az olasz mesterek kezén levegős, könnyed, csipkehatású dísz lett. Eredetének másik értelmezése szerint az ősi népi mesterségek egyike, s a szövéshez kapcsolódik.

29

* A *Magyar Néprajzi Lexikon* 4. kötete. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987. 49.

A szóttos csüngő befejező szálait, hogy ki ne bomoljanak, összecsomózták. A rojt-bogozáshoz hasonlóan fonták be a menyasszony haját, a ló sörényét román és szláv vidékeken, de Székelyföldön is. Polgári hatásra terjedt el kézimunkaként, a „városiasodást” jelentette falun, és divatjelenséggé vált a művészi csomózás a XIX-XX. század fordulóján. Főleg Sárközön és Mezőkövesden terjedt el, de a Hunyad megyei Lazsádon és a marosszéki Nyárád mentén is. A dísztárgynak számító textíliák szegélyét fogja be a rojt. Mindaddig élt a rojtozás szokása, amíg vászonszövésssel foglalkoztak az asszonyok. „Egy vég kirojtozása egy napig is eltart, reggeltől estig, szaporátlanabb, mint a csipkekötés” — mondta nekem 1981-ben Csegziné Szép Klára székelykakasdi asszony, akinek gyönyörű, rojtozott abroszait, kendőit féltve őrzi leánya, Gidófalvi Istvánné. Csegzi Klára 1980-ban a helybéli általános iskola kérésére rojtozni tanította az iskolás lányokat. Három fő mintája a *bogas*, a *pókas* és a *vesszős*. A kendő vagy abrosz szélét rögzítette, rátette a Bibliát, s miután az anyagot beszegte, matringból fénypamutot húzott bele horgolótűvel hatszálával. Ezeket fonta, bogozta a minta szerint. „Jobban mutat, ha vastag a rojt” — mondta. A 2000-ben elhunyt ügyes kézimunkázó asszony anyjától tanulta ezt a műveletet, s nagyanyja idejében a vetett ágy csipkéibe is bojt volt behúzva, s a lepedőkön is rojt volt. A rojttal díszített textíliákat nem használták, a kendőket falra akasztották díszként vagy az ablakra kétfelől, s ünnepi asztalterítőként. Régi szokás volt a halott dereka alá, keresztbe, nagy, rojtos szélű törülközőkendőt helyezni, ami a koporsóból kétfelől „kifityeg”. Még a 70-es években is élt ez a szokás. Szentgericéről, Harasztkeréről s a Bekecs alján levő falvakból is maradtak fenn ilyen művészien rojtozott textíliák. Csakis lakásdíszként használták, a népviseletben nem. Ma már nem kötnek rojtokat, csupán a régiek keze munkáját őrízgetik. Idős asszonyok ma is tudnak rojtozni, még fel lehetne éleszteni ezt a szép kézimunkát.

30a

A hímzések az egykori Udvarhely-, Háromszék, Csík- és Marosszék szálánvarrott és szabadrajzú mintái, melyekkel párnavégeket, lepedőket és rúdravalókat díszítettek. Kender- és pamutvászonra varrtak fejtővel, pamutfonallal. A hímzőfonal színe piros és kék, ritkábban a kettő együtt, s ez az összes székely hímzésekre jellemző. Legtöbbjük öltéstechnikája szálánvarrott, kevesebb a keresztaszemes. Túlsúlyban vannak a tisztán mértani mintájúak és mértani formájú növényi minták, virágtövek. Jól tagoltak, a minták nem zsúfoltak. Széles középhímet varrtak, amit két oldalról sima vagy szaggatott vonalsor, peremdísz (mesterke) zár le, ez az erdélyi hímzések legtöbbszörére jellemző. A mesterke legtöbbször más mintát ábrázol, mint a középhímzés. Legkorábbi adatunk az ilyen székely kézimunkára 1793-ból egy lepedővég mintája. Olyan tökéletes kézimunka, amely feltételezteti velünk, hogy sok nemzedék munkája előzhette meg a készítését. A szabadrajzú hímzések kisebb csoportja lepedő- és párnavégek díszítésére szolgált, egyfajta átmenetet képviselnek az úri és a paraszti hímzések között. Előfordul, hogy ezeket lenvászonra varrták ritkásan, selyemszállal. A minta gránátalma, virágtő gyűrűvel átfogva. A szabadrajzú hímzések másik csoportja a laposöltéssel, száröltéssel, piros vagy kék színnel nagyobb motívumok berácsolásával készült új kísérletezéseké. Ezeket sem zsúfolták a mintákat. (29., 30. a., b. kép)

30b

A keresztöltéses

Erdély legtipikusabb öltésneme. Zsinórszerűen egymásba fonódó kereszt-szemek jellemzik, ezért *folyókereszt szemnek*, *zsinóröltésnek*, *hajfonásosnak*, *ínvarásnak*, *páros akasztaltnak* nevezik a különböző vidékeken, sőt *székely kereszt szemnek* is. A minta dúsan betölti az alapanyagot, s kevesebb fonal kell hozzá,

31

32a

mint az egyszerű kereszt szemhez, az elkészítése is gyorsabb. Ilyen derékaljfőtőt őriz Havadon László János magyartanár 1840-ből, s a Küküllő menti kézimunkáknak a *Népújságban* megjelent képei között szerepel felesége gyűjteményéből is egy párna, melyet édesanyja készített.

32b

A szálánvarrott mintákat lemásolgatták a Székelyföld minden kisebb néprajzi tájegységén, s ha a régiekből kevés is maradt ránk, a mai 60 éves asszonyok keblében még jelen voltak szép számmal ezek a kézimunkák, melyek mintáit azóta is felhasználják a magyar népművészet kedvelői. Fontosabb minták a *fenyőágas*, *gyertyás*, *nagy- és kissályos*, *kakastaréjas*, *bolondformás*, dús virágtövek, állatábrázolások (lovak, szarvasos, madarak), néha címerállatok is (sárkány, sas), *tányéros*, *liliomos*, *rózsás*, *cserelveles*, *tulipános*, *ágas*, *mákos*, *szegfűs*, *makkos*. Ezek szimmetrikus elhelyezéssel, középtengellyel kerülnek a vászonra. A mesterke lehet néhány szemes vagy dús, folyómintás. A *csillagos* minta a magyar nyelvterületen mindenütt, tehát itt is nagyon gyakori.

A Nyárádmenti kézimunkák tehát beilleszkedtek a székely hímzések mintakincsébe és hímzéstechikájába. A polgárisodással, a modern berendezésekkel sajnálatosan ma ritkán találunk szép, eredeti munkákat. (31., 32. a., b. kép)

Bekecsalji kézimunkák

A Bekecsalja önálló tájegységként szerepel a 2005-ben megjelent *A magyarság néprajzi térképén* is. Nevét a Bekecs-tetőről kapta. Maros megyéhez tartozik, a Felső-Nyárád mentén, Nyárádszeredától keletre, Szováta, Nyárádszereda

és Szászrégen között terül el. Kézimunkái és népviselete a marosszéki folytatása, de sok tekintetben gazdagabb díszítésű, különbözik a többitől. A rojtozás itt is jelen van, de az ún. „szentföldi” falvakban a rojtok lengébbek, csipkeszerűbbek, nem annyira tömöttek, mint a Nyárárdmente többi falvaiban. Haáz Sándor figyelt fel a gazdagabb, díszesebb zsinórozásra, amely a bekecsalji ruhadarabokat díszíti. A férfiviseleten zsinór díszíti az ujjast, a lájbit s a harisnyát; a női viseleten a lájbit és a szoknyát. Nemcsak a háziszóttos szürke posztón vagy abaposztón, kétnyüstös, ötnyüstös anyagokon, hanem a gyári szöveteken, kordbársonyon, gyári vékony szöveten vagy bolti vászonanyagon is találunk zsinórozást. A zsinór anyaga szőrzsinór vagy bogárhátú zsinór volt hosszú ideig.

33

Ezt a boltban vásárolták kék, zöld, fekete vagy fehér színben. Gyári készítmény volt, könnyen hajlítható, és többféle szélességű. A selyemzsinór is gyári, ez kissé merev. Miután a bogárhátú zsinórt nem tudták beszerezni, fonott zsinórt kezdtek házilag készíteni: sirített (sodrott) gyapjúszálat hajfonatosan, háromszálúlag összefonva és megfestve. Horgolt zsinór is előfordul, s gyári bébizsinór, mely könnyen hajlítható, de fehér, s feketére festették. Széles vagy szegőzsinórnak használják a gyári lapos zsinórt, vagy a házilag készült lapos, tenyérszerű bordán a kötőzsinórt. A gombok is a zsinórozáshoz tartoztak: üveggombok, fémek, mázas gombok. Iparengedélyes szabómesterek zsinóroztak Makfalván, Torboszlón, Gyulakután, Abodon, Deményházán és Jobbágytelkén. A falusi háziasszonyok is megtanulták, s a bekecsalji tájegység varrőasszonyai helyi stílust hoztak létre. Ilyen pl. Selyében, Torboszlón, Gyulakután volt, s más fal-

vakban, készítőiknek a nevét őrzi az emlékezet ma is. A szabó a mellény kivarrása után csak az oldalát varrta össze, azután kezdte a zsinórozást. Legutoljára a vállat varrta össze, feltette a már kész gallért, s a zsebet már utólag zsinórozta. Valamennyi zsinórozást a béléssel varrták össze. A Singer varrógép öröklődött a családban, ez a vastag anyagot és a zsinórozást könnyen varrta, de néhol szereltek a gépre zsinórvarró papucsot is. A zsinórozás egyik legjellegzetesebb munkamódszere az, hogy a zsinórt lehetőleg nem vágják el. Siklódon és Kibéden az 1920-as évektől selyemcérnás gépvarrás díszíti a lájbit sárga, zöld, kék bolti selyemcérnával. A harisnyát régebben kézzel varrott zsinórokkal díszítették, majd géppel rakták fel. A vitézkötés vastagabb zsinórját feltevés előtt megfonják. A női ujjast, *vizitkát* karcsúsítással zsinórozták. A női ruhadarabok zsinórozása főleg kézi varrással készült. (33., 34. kép)

34

Feltételezhető, hogy a néprajzi tájegységen belül a földbirtokosok által viselt, gazdagon zsinórozott ruházat nagy hatással volt a falusi viseletre. Ezt a jelenséget, valamint a piros férfilájbi kialakulását Györffy István figyelte meg először. Makfalván a Dózsa család, Torboszlón a Berecki család zsinóros viseletének hatása érződik a megfigyelő szerint. A csíki, udvarhelyszéki vagy háromszéki falvak egyszerű fekete lájbijával szemben az itteni piros lájbi zsinórozva módot, tekintélyt biztosított viselőinek. Lassanként aztán a zsinórozás már csak a piros ünneplő lájbit díszíti, szerepléshez, kulturális rendezvényekre, szüreti mulatságokra.

A bekecsalji tájegység viseletére tehát a férfiak piros lájbija és a felső ruhadarabok zsinórozása jellemző. A tájegységen belül falucsoportokat különböztetünk meg. A Felső-Nyárád menti falvakban mindenütt megtalálható az ún. szüreti

35

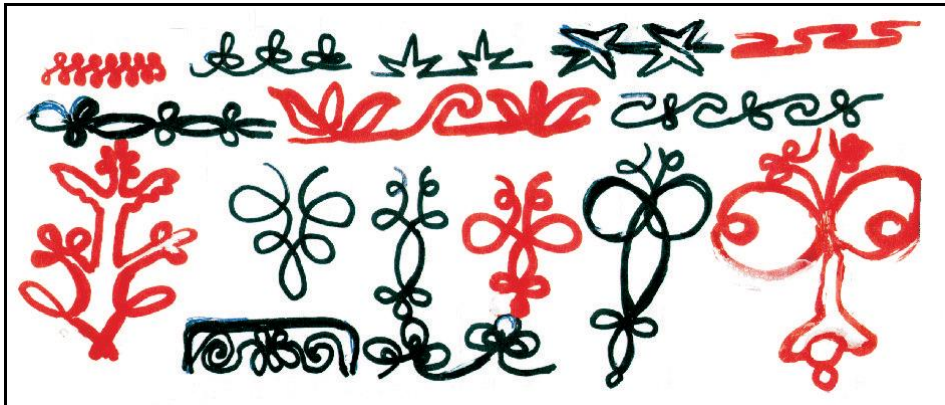

36

mulatságra készült piros bársonylájbí keskeny fehér zsinórozással, például a Kőszvényesen, Backamaradarason készítettek. A legkiemelkedőbb változat a jobbágytelki. A férfilájbí szőttesanyaga a feketébe öltött *barackmagos*, amelyre gazdag, dús, méregzöld vastag zsinórt *hántanak*. A női mellények piros bársonyára széles nyolcas zsinórozást vagy gyöngyös virágozást varrnak. Az 1912-ben készült piros-kék keskeny csíkos szőttes gyermeklájbít, amelyet kék zsinórozással varrtak ki, a székelyudvarhelyi múzeumban őrzik.

A férfiak díszes ujjasa feketével van szegve, a zsebeken, ujján, hátán vastag fekete zsinórral saskörmözve. Az alábbiakban néhány mintát mutatunk be Hááz Sándor gyűjtéséből.

A férfilájbik mintái: *sasköröm, kötés, hurkos, felazonvaló, tulipános, vízfojósos, csigás, csigás tulipán, hurok*.

37

A női lájbik díszítése: *nyolcas, karika, hereleveles, rózsás, csigás, kötés, tulipános, bolondformás, kígyófarkas, karikás, szegfűs, saskörmös, cserelapis duplós, vízfojás, virágzás, csillagos*.

Az ujjas díszítései: *kulcsos, sasköröm, hátónlövő, kötés, felfelémelő*.

A férfi harisnya díszítése: *vitézkötés, virágzás*.

A felsőszoknya díszítései: *csigás, rózsás, eperlapis, bolondformás, herelapis*. (35., 36., 37. kép)

Felső-Maros vidéki kézimunkák

Tágabb értelmezésben ide tartozik a Maros völgye Ratosnyától Abafájáig, másrészt a Luc és Sár patakok alsó folyásának mentén Vajdaszentiványig, illetve Pókáig, s a vele szomszédos Mezőség keleti peremén elhelyezkedő néhány falu. E vidék középpontja Szászrégen. Ezt a területet mérte fel hímzései szempontjából Palkó Attila — Portik Irén — Zsigmond József a *Kriterion* kiadónál 1985-ben megjelent könyvében. A Magyar Néprajzi Lexikon 2. kötete három község: Holtmaros, Magyaró és Disznajó párna-, derékalj- és lepedővégei hímzéseit emeli ki, amelyekre szálánvarrott, keresztöltéses, szálvonásos és vagdalásos

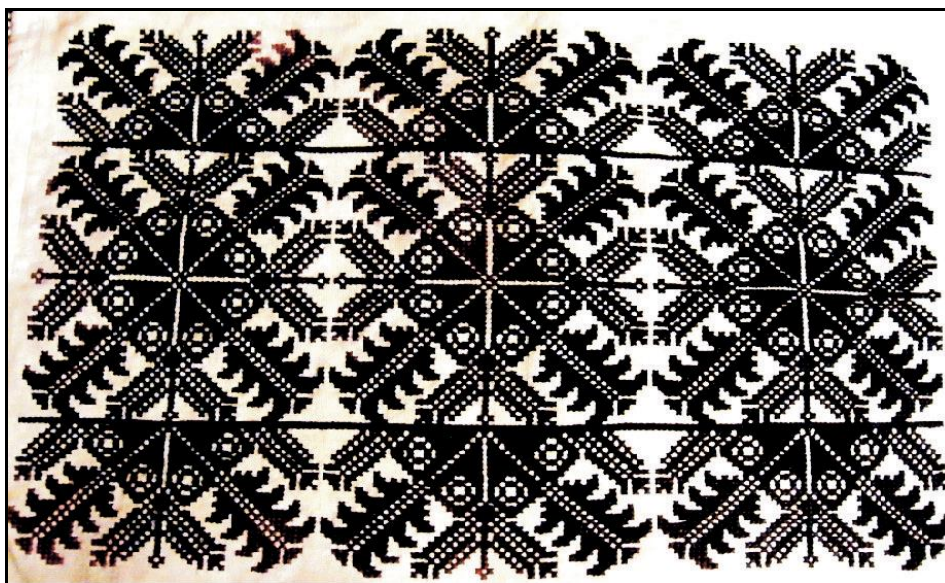
38

technikával dolgoztak. Ezek megkülönböztető technikája a vörös vagy kék pamutszállal (esetleg mindkettővel) kivarrt széles középhím mellett az ugyancsak széles peremdísz, s a peremet elválasztó vonal, amely a közép mintától elvágja. Legjellemzőbbek a füzéres minták, melyekre laza, könnyed, virágokkal, csillagokkal megszakított indát tesznek, de jellemzőbb az erőteljes mértani zezzugvonal,

39a

elmértaniasított virágtövekkel a közökben. Itt fordult elő a jellegzetes szálánvarrott hímzések közötti vagdalásos technika, azaz együtt alkalmazzák őket, s a vagdalás fehér, a szálánvarrott rész piros színű. Találunk a kézimunkákon címerállatokat is, griffet, sárkányt, egyszarvút, szarvast, sűrű szálánvarrott öltésekkel. Ezekre a mintákra még Palotay Gertrúd—Szabó T. Attila gyűjteményes kiadványa is felfigyelt. A Palkó Attila véleménye szerint a Szászrégen környéki falvak magyar lakosságának hímzései a kilencszázas évek elejéig virágkorukat éltek. Disznajó, Holtmaros, Magyaró, Marosvécs hímzőasszonyai a 30-as, 40-es években a kolozsvári népművészeti kiállításokon aranyérmeket is kaptak. A szerző fontosnak tartja, hogy megismerkedjünk nemcsak a Felső-Maros menti, hanem az egész Felső-Maros vidéki hímzésanyaggal is, melyekhez a következő falvak tartoznak: Beresztelke, Kis- és Nagyfülpös, Tancs, Unoka, Toldalag, Póka, Nagyerce és Vajdaszentivány.

39b

A Felső-Maros vidéke hímzéseire először az 1901-es, Marosvásárhelyen megrendezett székelyföldi iparkiállításán figyeltek fel, amelyen a magyarói kézimunkák páratlan sikert arattak. A vidék hímzőművészete mégsem válhatott eladásra termelő háziiparrá, mint a kalotaszegi nagyírásos Gyarmathy Zsigáné buzgó ügyintézésével. Hiányzott a széles körű támogatás, a felvásárlópiac, az előnyös földrajzi fekvés, így Lénárt Józsefné próbálkozása nem járt sikerrel. A magyarói varrottasok sikert arattak az 1931-es, Kolozsváron megrendezett népi ipari kiállításán, s ennek nyomán eladásra is hímeztek háziipari szinten. Szász Mártonné Bene Ilona értékes gyűjteményét 1931-ben a Székely Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. (38., 39. a., b. kép)

Ezek a hímzések is a lakásbelsőt díszítették elsősorban, a vetett ágyra tett surgyék (szalmazsákok), derékaljak, nagyágylepedők, nagy- és kicsi párnák, abroszok, kredencterítők, asztali futók, falvédők, kefetartók, laskanyújtartók vol-

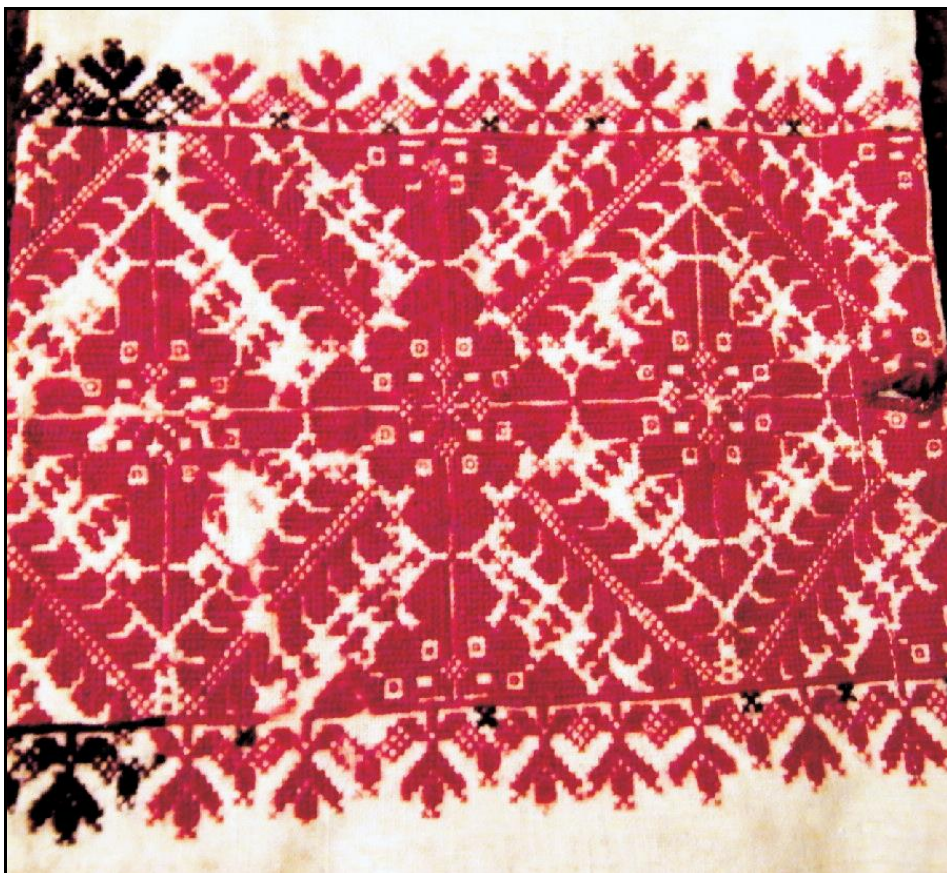

40

41

tak kidíszítve. A népi öltözetből a női és férfiingek, kötények, zsebkendők, s az alkalomhoz kötött szokások körében a jegy-, kérő- és násznagyi kendők, szervéták vagy komakendők, a bölcsőbe tett kicsi párnák és a nyújtópadra meg a kopersóba, a halott alá tett lepedők, párnák hímzettek.

42

A szálánvarrott és keresztszemes hímzés itt is részben a szövés technikájából ered, a régebbi minták a szőttesmintákra emlékeztetnek. Belső fejlődés és külső hatás egyaránt érte, a Mezőség, Gyergyó, Csík és a Küküllő vidékének hímzései hatottak rá, sok mintájuk azonos az említett vidékek mintáival. Rokonságot fedezhetünk fel a szilágysági, háromszéki, kalotaszegi, erdélyi szász kézimunkákkal is, ami a magyar hímzések egységességét, közös vonásait igazolja. Román kölcsönhatást is felismerhetünk. A minták tükrözik a korok stílusainak hatásait, a reneszánsz, a török, a barokk elemek felismerhetők a nemesi udvarok közvetítése révén (a Bánffy, a Kemény, a Huszár és a Rhédey család mintakönyvei, varróműhelyei hozták be őket). A más vidékekről ideházásodottak is hoztak be mintákat, Palkó Attila — Portik Irén — Zsigmond József könyve megkülönböztet régi és újabb típusú munkákat. A régi típusúak egyrészt mértani szerkezetűek: rozetták, csillagok, sarokra állított négyszögek; az *ablakos*, *acélos*, *asztallábas*, *barackma-*

gos, fenyőágas, csillagos, eperleveles, kakastaréjos, kicsialmás, kicsirózsás, macskanyomos, majoránnás, szilvamagos, szíves, templomos stb. minták. Másrészt növényi eredetűek, mint az almás, bazsarózsás, búzafejes, cserleveles, makkos, csokros-szegfűs, gyertyás, fenyőágas, gránátalmás, ibolyás, káposztás, kicsiretkes, komlós, koszorús, liliomos, ördögbordás, seprűs, szőlőleveles stb. A harmadik csoportba az alakos minták tartoznak: bubás, csigás, kakasos, lovas, kutyás, madaras, pávás, szarvasos, tüzesgyíkos stb. Újabb típusú minták a cserelapis, gólyás, kicsi-sárkányos, szalagos, nagysárkányos, pelikános, tövisrózsás.

A hímzés alapanyaga háziszóttos kender vagy lenvászon, és gyapjúsál a hímzőfonala, de a XX. század elejétől gyapot (fejtő), később hímzőpamut és volga. Általában piros színnel varrtak, de a kék is gyakori volt egyes vidékeken. A pirosat feketével, kézzel is gyakran együtt használták, később a kék-fekete munkák is előfordultak, ritkábban tiszta feketével is készült kézimunka. A kézimunkák öltésmódja a keresztzemes egyik változata, a szálánvarrott vagy fonottas, amit „sinorvarrásnak” neveztek. Leggyakrabban három szállal varrtak, ez az igazi *sinorvarrás*: — Palkó Attila és Zsigmond József külön tanulmányban is foglalkozott a magyarói hímzésekkel, melyek értékét felbecsülhetetlennek, gazdagnak, változatosnak tekintik, amelyek szebbé, otthonosabbá varázsolták a falusi házak szobáit. Ez a hímzés is abbamaradt, a régi darabok alapján érdemes lenne felújítani, közkinccsé tenni. (40., 41., 42. kép)

2018-ban az elmondottakat egy jó példával egészítem ki. A Felső-Maros mentén, a Magyarói Egyházközség lelkipásztora, Takácsné Kővári Malvin 2013-ban a nőszövetség tagjaiból máig is működő hímző kört szervezett. Eredeti, magyarói munkákkal díszítették ki saját templomukat, s jelenleg a toldalági templom számára hímeznek eredeti mintájú kézimunkákat.

Az úgynevezett „udvarhelyi” vagy „magyaros” minta

Olyan mintákról lesz szó, amelyek a kalotaszegi nagyírásoshoz hasonlóan terjedtek el, előbb Korond vidékén és a Felső-Maros mentén, majd a mai Maros megye székelyek lakta területein is a XX. század első felében. A minták eredeti gyökereinek és megalkotójának feltétlenül *Haáz F. Rezsőt* (1883–1958) és tanítványait kell tekintenünk. Festő-rajztanárként 1906-ban nevezték ki a székelyudvarhelyi nagy hírű kollégiumba. Tanulmányútjain először tanítványaival kezdte rajzoltatni az udvarhelyszéki faragott, festett és hímzett mintakincset. Ez mélyen meghatározta didaktikai munkáját is. A mintakönyveket félretéve gyűjtőmunkát végzett, amelynek anyagát 1913-ban évi iskolai kiállításon mutatta be. Sikerét bizonyítja, hogy a kollégium külön helyiségeket biztosított a gyűjtemény számára, melyet mai napig őriz a róla elnevezett néprajzi múzeum Székelyudvarhelyen, hiszen mezőgazdasági, mesterségekhez fűződő berendezési tárgyakat, háztartási eszközöket, népviseleteket is gyűjtött. Arra az időszakra esett Haáz F. Rezső gyűjtőmunkája, amikor a székely népviselet elhagyása történt, s ez tette szükségessé, hogy a különböző székely tájegységekről képeslapokat készítsen, és népszerű előadásokban ismertesse a népviselet visszaállításá-

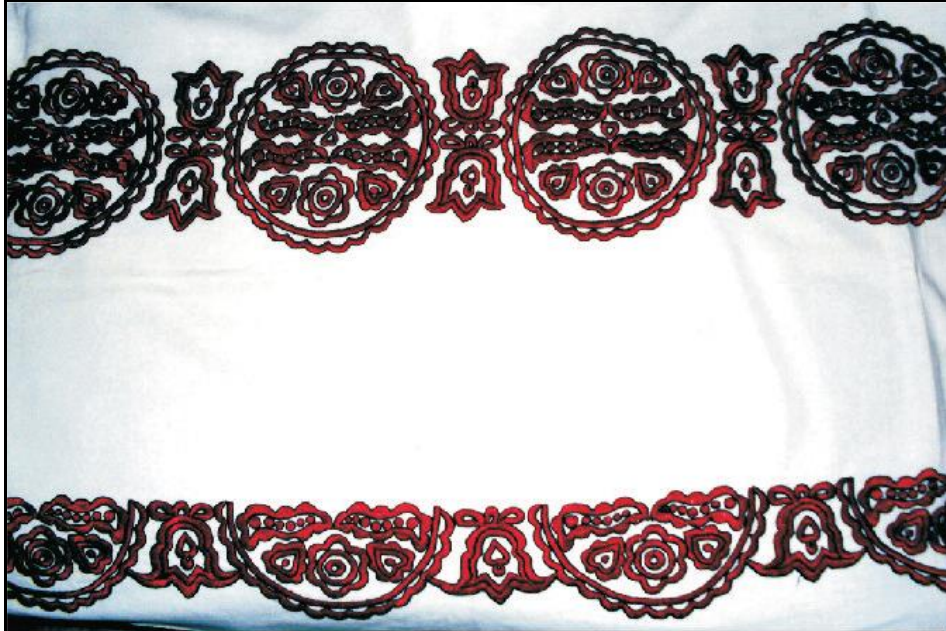

43

44

nak jelentőségét. A tanítóképzőben ünnepi egyenruhaként (a szükséges korszerűsítésekkel) bevezette a „székely ruha” használatát, s ún. szóttésbálokat kezdeményezett. A székely népviselet első elemző ismertetése is neki köszönhető, s a két világháború között munkái révén Romániában ő volt az egyedüli néprajzi szakírónk, ezt dr. Kós Károly hangsúlyozta a Székelyudvarhelyi Múvelődési Házban 1983. szeptember 24-én tartott emlékünnepeken elhangzott értékelő beszédében.

45

Számos tanfolyamot szervezett, tanítványaival Udvarhelyszék legeldugottabb falvaiba is eljutott, gyűjtve, rajzolva a környék népi értékeit. Cs. Gergely Gizella, Haáz Rezső és Dombi Katalin lelkes tanítványa, a Pedagógiai Líceum kézimunkatanára is bekapcsolódott a munkába, s ő hívta fel Bandi Dezső iparművész-néprajzkutató figyelmét is a régi udvarhelyszéki hímzés módok megismertetésére, terjesztésére. A kollégiumból, a későbbi líceumból kikerülő tanítónők magukkal vitték a népi varrottasok mintáit s azok technikáit is, megmentve azokat a teljes pusztulástól. A székely ruha kötényére tervezte Haáz Rezső és Dombi Katalin a sokféle öltésű piros töltéssel hímzett, s fekete pamuttal száröltéssel körbevarrott mintákat. Ezek Marosszéken is elterjedtek az 1930-as évektől, sőt kivarrták párnahuzatokra, díspárnákra, ágyterítőkre, asztalterítőkre is ezt az „udvarhelyi” vagy „magyaros” mintát. Édesanyám, Gyulay Margit egész szobagarnitúrákat varrt udvarhelyi tanítóképzősként ezzel a technikával, hiszen neki is tanára volt Haáz Rezső. A piros-feketével szegett minta annyira elnyerte a hímzőasszonyok tetszését, hogy a mai 60 éves nők még Maros megyében is nemegyszer a kelengyjükkel egész kézimunkaegyüttest kaptak a modern bútorok díszítésére, a lakás magyaros jellegének hangsúlyozására. Marosvásár-

helyen még az 1960-as években is készítettek ilyen kézimunkákat az asszonyok, leányok. Azóta sajnos ez az ízléses, szép kézimunka is elenyészett, csupán a kőtényeken találjuk még meg. (43., 44., 45. kép)

Torockói kézimunkák

Torockó vidéke szűk völgy az Erdélyi-Érchegység keleti peremén, melynek két magyarlakta helysége van: Torockó és Torockószentgyörgy. Vasbányászata, vaskohászata és vassfeldolgozó ipara révén a mezővárosi fejlődés útjára lépett. Néhány német család is a XV-XVI. században a magyarok közé költözött. A XIX. század végén a vasbányák kimerültek, a település fejlődése visszaesett. Gazdag népviseletéről, hímzéseiről és bútorfestészetéről vált híressé.

46

A torockói hímzések hatása, jelenléte Marosszéken is kimutatható. A torockói hímzés vászonhímzés, a testi ruhákra és a házbelső díszítésére használták. Ez utóbbi került be a mai Maros megye lakásaiba ideköltözött családok, férjhez jött leányok kelengyéivel, vagy a minták utólagos kihímezésével. A torockói kézimunkák hatása jóval kisebb a kalotaszegi nagyírásosénál, de jelenléte ma is kimutatható. A lakásbelső díszítése párnavégeken, lepedőkön, rúdravalókon je-

47

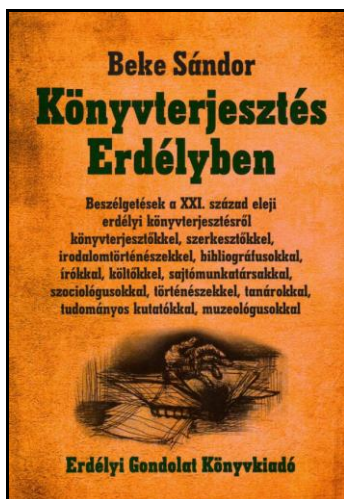

48

lentkezett Torockón, vastag, durva szövésű vászonra varrtak szőr- vagy pamutfonallal, kétféle technikával: az *invarrásnak* nevezett laposöltéssel és a *keresztöltésnek* mondott szálánvarrott hímzéssel. Laposöltéssel készülnek az írásos, helyi elnevezéssel rámán varrott kézimunkák. Azért rámán varrott, mert a mintával kiírt, kirajzolt vásznat ráfeszítik egy fakeretre, így sokkal könnyebben, szabályosabban és szebben lehet kivarni. Hogy a minta vonala még hangsúlyosabb legyen, száröltéssel körbevarrják, inazzák. Az igazi szép, rámán varrott kézimunkáknak színe és visszája szinte egyforma. Legismertebb minták a nagy-kígyós és kiskígyós, petrezselymes, állóliliomos, folyótulipános és tölgyfaleveles. Hímzőpamutként általában kék vagy piros cérnát vagy fejtőt (gyapotszálat) használnak. Egy-egy motívum varrásánál keskeny és szélesebb laposöltéssort varrnak egymás mellé, a minták belsejét pedig torockói keresztöltéssel vagy egyszer átöltött ráccsal töltik ki. A hamis laposöltéssel varrt díszítőelemeket keresztben átfektetett szállal varrják le. Felületkitöltésre a laposöltés mellett a Margit-öltést is gyakran használják. Rendszerint egy színnel varrtak egy darabot, csupán a párnák között találunk kék és fehér hímzést együtt alkalmazva. A másik fajta technikájuk a *keresztsemes öltés*, ezt *szálánvarrott semes* vagy *szeminas* varrásnak nevezik a helybeliek. A mintát szálszámolással varrják alulról felfelé vagy felülről lefelé haladva. Mintáik dúsak, tömöttek, beborítják az adott vászonzfelületet. A Maros megyében előforduló torockói hímzéseket asztalterítőkön, falvédőkön, díszpárnákon láthatjuk, igényesen, pontosan betartva a torockói hímzés szabályait. Ez a magyaros kézimunka is élénken kiemeli, díszíti a modern lakások berendezését. (46., 47., 48. kép)

Kiadványaink

2018-ban megjelent

2020-ban megjelent

